

Новица Ђурић

ТАЈНА
ХРИСТОВЕ
ЧЕСТИЦЕ

РОМАН

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

Новица Ђурић

ТАЈНА ХРИСТОВЕ ЧЕСТИЦЕ

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

Нови Сад, 2021.

Академик Миро Вуксановић

РОМАН ПИСАН СРЦЕМ

Помислио сам, већ на почетку читања романа „Тајна Христове чеснице“ Новице Ђурића, да одвајам реченице које се истичу својом појединошћу, мудрином, стилском јасноћом, сажетошћу, вишеруким значењем и одјеком, поштом да их распоредим и сведем у целину, да тако добијем неку врсту сажетика из којег би се јављале главне књижевне особине рукописа, где би се назирало како је роман склапан, у безмало стотину крајних поглавља, смислених и распресисаних у исти мах, да тако – речима писца – кажем и своју доживљајну реч, али сам на крају видео да сам на свакој страници оловком указивао шта ћу пре него као пример, одакле следи да од почетне замисли треба одустати, а роман

послушно, засјајкујући, с њом какву добро штиво тражи, од прве реченице „Ником не говори.“ до последње реченице „Умри, како би оново живио!“, без изостанка, читајући и означавајући чему се ваља враћајући – за памћење или преношење другима кад хоћемо нечим ефектним, пословичним и афористичним да оставимо утисак, онако као што чини писац Новица Ђурић.

Помислио сам, истовремено, у читању, да збирно укажем на призоре и појаве завичајног предела, на реку Плашницу и Лишовску лавицу, дозивање Брскућа и оданост Дријенку, месту два рођења, у два дана, да одвојим родословни низ на граничној пирамиди, дах планине и ветар колашински, мелињак и све што је у наовештају дано, насамом и у поверењу, кријући и видећи, да се биографско собом не зауши, да лично у роману остане оште, да дојакне човека било где рођеног, његова искуства, српску црногорску историју и њену умерену садашњост сличну стабли које се суши..., на све што сам помишљао

али и одустиао с једноствавним објашњењем да би штакво тумачење романа штешило књижи, да су химне завичају, бојама и људима у њему, на природном месту тек ако остину иде су дошле исод руке исица Новице Ђурића.

Помислио сам да би требало објединити називе: Скровито мјесто, Уцерица, Јазбина, Процијеи, Тијеснац, Кланац, Чађавица, Забито мјесто, и тим редом, из невидена у невиден, јер се од штаких и сродних метафора може доћи кућа из које роман ирстиже, у којој је настао, на иаирићима, од крхотина усмена и снова, из сукоба ћуће као ирвои избора и ириче као вечнои морања, иа сам се и од штакве намере одалио, јер знам да ираво на именоване заклона ириоведану имају једино исац, Новица Ђурић и њеов иривржени двојник.

Помислио сам да уз читање сабирам дозивања српске и црногорске вере, науке и умешности, светосавља и светојорства, Косова и Ловћена, Светои Пеира Цетињскои и народнои есника, Мирослављевои

јеванђеља и Белої анђела, Ободскої слова и Вијенца, манастира над Свеџиџором и Грачанице, Царевої лаза и Вучјеї Дола, и даље, у исти њоредак, шџо дубље у њрошлосџ која њосџаје и ближа и леџша ог оної шџо нам јесџе, јер је роман саздан речима њобожносџи, молишџве, славе и њрекора, Chesџо ради уверљивосџи најџоџљен њашеџиком, разређен, расџочен, уџоран, џусџ, с оџворено њоказаним оџредељењем, ња би дирање у џакав редослед било као њоџлава њод Кршијом, ња сам се заџо уверио да је најбоље да кажем шџа сам њомислио да кажем у одбрану чиџања као зашџиџе „Тајне Хрисџове Chesџице“ њод којом је Новица Ђурић, док је њисао срцем, укружио живоџно џнездо свом њоеџичном роману да се о њему, овако, њоеџски, џосџоџримно, за добродошлицу, мора и џовориџи.

(Субоџа, 4. јул 2020)

КАЗИВАЊЕ ПРВО *и тако редом*

Ником не говори. Чувај тајну и мјесто одакле ти ово пишем. Ону моју уцерицу, скровито мјесто, чађаву таваницу, излизани и усијани праг, упретано огњиште... Ово није за памћење. Ово је за спознају. Можда има нешто што те тражи. Утамничена слова...

Слово по слово. Пишем. Нижем тренутке... Ријеч по ријеч... Тако испишем, истјерујем из грла то што ме оставља без даха... Кад треба да кажем, не могу. А хоћу. Морам.

Нижем тренутке живота и трајања. Вријеме пролази, понешто односи, ријетко заборави, а оно што остави, неизбрисива је црта, дубоко урезана у сјећању – од ње зависи све што

ће се догађати. Све што бива и чему се надамо прогледало је кроз неизвјесност. Најприсутнија и најупорнија. Неизбрисива, неизвјесност.

Ова моја неизвјесност увијек се наслања на питање које најчешће остаје без одговора.

Тако кажем себи – кога не занима сјутрашњи дан: ко не живи са сјећањима?

Нећу да призивам ни најближу прошлост. Хоћу да причам вријеме, простор и сусрете.

Да причам?

Ти што у ова слова гледаш, питаш – а одговор је, можда, у ономе што слиједи, што се ишчекује и што је увијек на трагу.

Оно што се види и за чим се не трага, источи, ако не из реченица, онда из ока. То што кане, није то. Није суза. Туга је неисточива, као меланхолично, хронично стање душе. Зато је туга у свему што је било прије и што се завршило након сваког смијеха. Осјећам да се разумијемо. Тако проговарам – тужан сам, као они који нам се јављају са

оборених крстача и у сјенима прошлости. Не значи да они који дођу сјутра неће бити тужнији од нас.

Док човјек не спозна, не може ни да свједочи. А свако не може да свједочи. Није мали број оних којима се не би вјеровало ни да су васкрсли. Човјек је то. Еј!

Да, овај што проговара, што се са мном спори, што ме мрзи па воли, што виче па заћути, што умије да се осмјехне, али не и да заплаче, ни на трен ме не напушта, познат је само мени.

Он, непознат глас.

Одакле то долази? Да ли је то неки нови зов, јаук, призив?

Покушавам да одредим мјесто, одакле то. Небеса висока и њима господари Он, Отац наш, Господ свих нас. Препознао бих тај глас који ме је увијек уздизао и казивао како се мора напријед, како се иде, како се корача, како је све у гласу... Притајим се, вјеруј ми, чини тако и ти, и покушај то да осјетиш, да препознаш. Што препо-

знаш, брже ћеш разумјети.

Ћутим. Задуго!

Гласови су честице, тако разумијем то што однекуд чујем. И не покушавам да се присјетим, сигурно знам да је била јесен на измаку. У низу. Годинама. Она честица као да бива све јача и снажнија. Честице прахују временом оног што добро памтим из раног доба.

Доба које волим, јер мирише на башту. Доноси мирис мајке и оца, вријеме када снијег падне по својој вољи. Паде снијег и покри наше стопе. Траг наш – бијели покривач на путу.

Ту сам. Да!

Година у неповрат. Прошла у незнан. Тек да човјек може да је заборави, па макар био за годину старији. А када се године мјере старошћу а не радошћу, мука је то. Болно сазнање.

Стиснут у грлу. Ни путовања. Ни ћутања. Штуре слике живота. Осуђен. Тугујем поразе. Призивам побједу. Уцртавам. Клешем, отварам пукотину у камену.

Приређујем светковину од времена у ком су стасавале наше наде, вјере, цвјетали снови, доба у ком је Божја свјетлост обасјала сваки праг. Не да би се видјели, већ да би се препознали при нашем доласку.

Данас постајем свјестан да је живот пораз, а не побједа. Видим, што морам. Памтим, и то морам. Из тог морања можда сам украо понеки сан, и одсањао. Трајаху кратко, као бљесак.

У невремену увијек дође оно вријеме. То већ не зависи од човјека. Тако је. И добро је да је тако.

Загрми, кад се најмање надамо.

Опет тутњи над мојом провалијом. Проломи. Ужасно цикне, одјекне и донесе немир у дремљиву душу. Поново један бол.

И бол је проклета родиља. С њим се зачне, а након њега остане изданак да расте у грудима, безбојан и као да зна да је љепота лаж од ума; он сањиво, као цвијет, савија латице, живећи своју смрт.

Не бој се. Као прах, три дана траје, а онда се таложи у грлу, оку, грудима... Без бола и не бисмо дуго трајали већ бисмо, онако бледуњави, били препуштени сопственом венућу, на милост и немилост туђе среће. И нека траје...

Боли ме ноћ у мени. Безнадежност у њеном оку. Но, и то је живот, а живот је ипак пораз. Живот је слика. Помјера се и када нам се чини да у мјесту стоји.

Нека траје и таква слика о животу. И када пожути, кад свене као храстов лист, и тада ће причати бар о последњим данима увенућа. Живот траје и док вене. И то је помјерање оне небеске и необјашњиве честице што свему даје живот. И траје док хоће. Дарива и односи.

2.

Волим када додирујем тишину, обале и мора. Мора и обале. Волим застрашујућу буку ријеке Плашнице, када пороби лужине, ливаде и покаже страх. Бакарне, жуте, плаве боје пред мојим очима. У стварности, јесен и има ту боју. Једну игру. Један јецај. Један живот.

Између два пропланка као да је вјетар доноси – Она. Видим у њеним очима воде гасну као дан у кланцима удаљених планина. Пред њом застају таласи...

Уз тебе, осјећам, струји живот. Покушавам да га приближим. И као да те страх од живота.

Ћутиш и тражиш мјесто да склониш душу. Притаји се уз мене, како би трајала.

3.

Мени се не дâ мира. Све што видим, као да додирујем. И то ме боли.

Опет жмурим и додирујем слике.

Снови су често налик на стварност. Можда су стварност једини снови. Више не умијем да између стварности и снова повучем јасну црту. Ето, и ноћас су кренули и проговорили у мени змајеви. Кренуле су громаде, руше створено. Језде ка усиљеним литицама времена, да мртве не сахрањују, само да галаму творе. Подивљали од самоће. Хоће да забораве снове. Неће о времену да мисле трајно.

Прелистава ме вријеме и враћа. И не пита да ли то желим.

Односи ме Брскуту, очевој колијевци. Дријенку, Липовској равници, а

она пуста и непрегледна као брежуљци Сињавине. Она, стотину пута благословена, хиљаду пута проклета и уклетата. Равница, скучена између литица младости и старости. Висови жути и таласасти, као да сваког трена надолазе. Животом одишу, животом миришу, а бојом пуне око као амбар крај кућишта. У подножју су зелене и жуте, моје њиве. Ћарлија ћилибар крупних зрна и хљебом мирише. А хљеб је сочан и мек као Широке њиве, и надаље све до Брскутског Присоја.

Како волим тај недоглед, како ме притиска страшни сурогат камена. Који је поразан видокруг овога трајања. Какву несташицу осјећам и какав страх у себи.

Неко вријеме присилно сам расељен, не далеко, али толико да ми се чини с ону страну свијета. И отац се све вријеме тако осјећао након селидбе.

Селидбе су водиле човјека за идејом, ријеком, ораницом, пашњаком, неодољивом женом... Тако се и живи,

што у јави, што у стварности. Тако се животари. Да људи живе? Да се подижу из пада, крикну у тами, како би рањива тишина наше душе израсла у уздах.

Да се уздигну и увијек крену. Било куда, само кораком својим. Он зна куда ће.

Док ноге могу, треба пред њима ходати. Да главу не приметну и на црни пут не крену.

Од себе никуда не бјежи! Теби причам. Стићи ћеш себе прије или касније. Прије никада није касно, али је доцкан ако је прије. Покушај да се трајањем будиш. Можеш ли?

Не, не буди неко други! Буди онаква каква јеси. Зарад себе. Понекад ми се чинило да неки људи имају хиљаду лица, али у томе је била њихова трагедија, а не разноврсност.

Схвати, све је тако близу а тако далеко. А опет – све је ту негдје. Не ишти. То што је Бог предодредио, неће те мимоићи. Једино Божјој правди покори се.

Непозван, ни добру, а камоли злу
не одлази.

Што срцем пожелиш, главом раз-
бистри.

4.

За самоћу није довољно бити сам. Усамљен човјек је Сам, потпуно сам. Није то само зато што тешки дани, мјесеци и године дуго трају. Што претјерају и због тога не маре.

Дани тешки, пребројавају се сами. А чему живот зарад уздаха, неповјерљив према свему што се не распрсне као презрио нар.

Треба осјетити прави тренутак када животу треба подарити радости, како би све то претворили у један тренутак који би се дао и који би те дао вјечности узвисити. Тек што си повјеровао да си се том благослову примакао, схваташ да оно од јуче тражи да неодложно положиш карте свога пасијанса. Одјекне то као снажан удар непознатог

импулса. Осјетим то као огромно усталасано море у коме најснажнији таласи разорне моћи нуде неку нову боју и претварају све то у тајанствен хаос живота. У свему томе треба да пронађем најбоље и неку тињаву тајну да бих све то уобличио у безброј прича. Ето ту, у застрашујућем таласу, морам да нађем мир. Дуговјечан мир – то је већ немогуће.

5.

Од немила до немила завјетујем ти ова слова. Нека писма свједоче када се изгуби моћ говора. Тишини се подари, тој тајанственој њежности. Мјери прошлости. Сну – из кога не жури да се пробудиш! Буди талас у потрази за обалом.

Не питај докле ће да траје, и шта ће бити, због чега то више нећеш имати. Добро је да никад не сазнаш. Знам, погубно је неизвјесно трајати и увијати се у превару, а преваре живе од сваке наредне преваре. У превари нема малог и великог залогaja. Нема. Зато се крећем како бих избјегао ту замку, а говорим само толико колико могу да свједочим, колико се истином могу покрити. Памти, свака лаж извири, ако је покривена полуистином.

6.

Мјесто ме не мири.
Мени је доста грчева прошлости
и подлог мука садашњости. Огањ што
тиња неће исцијелити немире.

Тек сада страхујем због тебе, за
њих. Несреће није тешко наслутити.
По јутру их познајеш. Венама тутње
као друмом каравани. Набрекну као
бадњеви препуни вина. Под кожом пу-
цају као кестење на огњу. Модре мод-
рине мојег предсказања.

Живим Свјетлост таме. Тако ми је,
изгледа, суђено рођењем. Свако ново-
рођенче има свој биљег, судбински кôд
и тим путем ходиш а да нијеси ни свјес-
тан да идеш тамо куда те Он упутио.
Крај на том путу човјеку је оног трена
када сноп зракова продре у таму. То је

тренутак када треба умирити нити и
ослушнути како изнова поново трепере
и емитују неке нове, до тада непозна-
те ноте. Потом се нешто чује из дубине.
Нигдје никога, а чује се! Налик на при-
тајену савјест. Осјећам како сунчани
зраци више немају топлину.

Под рефлектором свјетлости, једи-
но дно има сјај, блистави муљ. Много је
људи дотакло дно. Из тога се и може ис-
правити, али када човјек дно наслије-
ди, то ни врела лавина вулкана не про-
мијени. Можда једино земља то може
да покрије и преда заборавау. Схвати,
у муљ ни у расвит зоре не залази. И та
свјетлост може да превари. Продри у
душу, у наум проклети. Не буди оно што
од поодавно спава. Много тога могло би
бити како нигдје не би записано.

Не допусти да приђеш незаинте-
ресован, деконцентрисан и оном кога
знаш, оном за кога кажу да је човјек.
Ни покрај човјека. Читај му с лица како
би знао шта су времена исписала на
нашим лицима. Не одлажи то за неки

други пут, јер можда човјека са тим лицем више и нећеш срести. Вријеме је и кад му доба није. А наше доба одавно је прегазило вријеме.

Као увијек, када је најтеже вратимо се исписаним судбинама – књигама. По бијелим пољима књига скупљам зреле плодове да подарим ти снагу. Да кренеш из твога доба и банеш у њихово невријеме. Бићеш преплашена тим призором. Та лица можеш видјети само када се себи диве, када су себи довољни и када никога не очекују, осим себе и своје похлепе, пакости, подлости.

Буди поносна. Даровница. Добрица. Свима пожељна и никада до краја схваћена. Књиге Моја. Исповједнице. Моја Молитвенице. Све друге књиге имале су главне јунаке, разне јунаке, измишљене јунаке, ликове и многе лажи о њима. Овдје смо само Ја и Ти. Истинити. Стварни. Ми немамо потребу да измишљамо дијалоге, да дорађујемо, додајемо, да чинимо другачије било шта, осим онако како

се то нама јави у животу, како у сну. Подједнако у тами као на свјетлости. У тајној чађавици као у мирисним одајама, јер у Молитвеници све је изнад другог, а оно друго смо Ми.

7.

Иније то једина прича која се нама казује.

Једна прича увијек свијетом лута.

Не причам ништа што је вриједно човјека. Ето, не поричем љепоту прољећа. Не поричем ни тајанствену љепоту пчеле и цвијета. Зађем у шуму и ту дотичем зраке сунца што освајају простор између опалог лишћа. На кољенима, дочекујем их на длановима. Дио сунца, дио моје свјетлости.

Знам да сам сваком испруженом шаком ускратио покоју травку или цвијет за неки дио свјетлости. На то немам право. Бог нам је подарио припадајуће, па и када је ријеч о сунцу. Бог нам је подарио и рекао да завјетујемо једни друге. Да подаримо и када нам је

то једино. Чинећи тако, видјећемо високо, далеко, дубље – тамо гдје свијетле мошти наших светаца.

Простремо ли се мислима, враћићемо се почетку, миру Божјем. То је оно савршенство, можда једино, о ком се вјековима пише, а није се помакло. Све сами почеци.

На хартији све дуже живи од нас. То што ме изнова тјера да пишем јесте откуцај који траје, временом се не стишава, већ све снажније пулсира, буди руку, тјера је да посложи слова, помири ријечи.

Стрепим да не погријешим. С годинама, не плашиш се смрти, већ си забринут да не оскрнавиш слова и тако наудиш љепоти писања. Бојим се да све што напишем може да дјелује као форма, као фраза, празно и неубједљиво, цинично.

Недоречено. Као када се каже једна ријеч, а све остало се ишчекује.

8.

Књиги моја, само у завичају постојим и трајем. Испуњен љепотом, топлином, у завичају вјечно живиш и мреш. Док си у добру, чини ти се да ће то вјечно да траје. Не слутиш да свако добро има крај. Све, осим Божје свјетлости.

На мало примјера то се може осјетити. То се само по себи покаже оног тренутка када Богу на дар испратиш мајку и оца, када останеш сироче... Тада завичај покаже како је и прије тога био твој родитељ.

Та огромна празнина, тај понор, тај амбис, који ти се чини да је свугдје око тебе, једино нестане у завичају. Ти тренуци туге, усамљености и свјесности нестанка родитеља врате ти наду у живот осјећајем да су они пресељени у

завичај и да то траје и никада не може да изблиједи и нестане попут неке случајне сјенке.

Када се вратим завичају, увијек иста питања, исте приче... Знанци и незнанци, једнако блиски и искрени. Живот као да их је потиснуо у други крај. Туга. Велика туга која се изрећи не може.

Сјећам се два кукурузна класа на очевом столу. Кукурузни хљеб са двије дебеле избраздане коре као код стогодишњег храста. Али та сигурност у класу је осјећај сигурности у хљебу. Помање се јело и због сазнања о знојавим залогајима, о мукотрпним ноћима због суша, узалудним надама... Изјаловљеним надањима. Године јалове, године нероткиње. Туга у пољу, воћњаку, башти и око огњишта. Сунце испија и последњу наду.

Јаук се јутром проломи селом, то јекне душа сељака.

Памтим то доба жита без рода. Руке смо око њега савијали. Млада

кожа је пуцала, жуљеви исписивали прве приче на буковим држалима од мотике.

Видим моје земљаке на њивама, наслоњени на мотике, када их умор сломи, тек да предахну, зној обришу и грла сквасе, видим их као окамењене, скрхане... Богу се моле. Као у један глас – да занијечиш, заплачеш како молитве свјетлуцају, као да небом васкрсавају. Шире руке, не би ли захватили сјај звијезда.

Схватам да с оне стране исушеног хљеба, ничег, изгледа, нема. Одлутали до немила и недрага. У сваком тренутку. Успомене надолазе попут плиме.

9.

Преспавао бих да немам душе. Имам неодољиву жељу да кренем. У освит зоре кренух пут златних врба, покрај узнемирене Плашнице. Клатим се с једне ноге на другу. Били су то необјашњиви покрети. Обрео сам се на дријенском гробљу. Узвишено, како му и припада. Племените душе од заборава бране ледене пирамиде. Јутром нико не плаче, цвиле усамљени гробови. У праскозорје само је трава сочила, окупана јутарњом росом.

Ја занијемо пред хумком: Нико, Блага, Даринка – Дара и Милош Ђурић.

И да бих хтио, и да сам помишљао, не бих могао бити но што они бијаху. Људи, то јутро раздањиваше ђед од Скадра... Ћутим и слушавам као увијек

када је иза шпорета говорила та стари-на. Нека, кажем, још вида рану непре-болну. Одахне на Скадру, васкрсне на Косову. Како за живота, тако и за вијек вјекова. Као свако крштен.

Црногорац, поносни Србин који није знао, ни времена имао, за бого-хуљења. Који је знао Косово, Вучји до, Фундину, Скадар, Брегалницу, Кајмакчалан... И данас чујем како пре-чиста старина Нико понавља:

„Богу се подари, народу покори. Да нам се сјеме не раскрсти и похлепом као кугом не зарази...”

То што он каза довољно је да га и ти сада упознаш, Сине и Синовче. Да би их вјекови и потомци препознавали, наши су преци кроз Божја уста прого-варали. Да се не дâ помјерити ни човје-ку ни времену.

Како да се уздигнемо до тих виси-на? Да не заборавимо ни у сну. Многи су сводови одавно срушени. А свијет, веле, нови израстао.

Ни да останем, ни да кренем.

Путовања увијек имају укус среће
и укус горчине, само што неки догађаји
трајно остају у сјећању.

Нити шапте, нити говоре.

10.

Враћам се у скровито мјесто. У мој усуд.

Ужасан вјетар односи папире и као да силином брише слова. На трен на сто као да слеће птица. Можда је само врхом крила зарезала танану нит којом бијох извезао молитву:

„Господе Исусе Христе, Сине Божји, помилуј ме!“

Потом, као кристали, свјетлуцаху слова, а небом се настани плаветнило. Тај плави бескрај поче да потискује неко необјашњиво црвенило, можда бијажу црвени облаци. Вирих кроз бескрај и видим око куће, оглодана јабукова дебла, празни обори, штале и торови... Све је изгледало оглодано, измућено и чудесно запаљено. У неко доба, мож-

да пред свануће, осјетих умор. Као да ми се спава. Бол у грудном кошу сави ме као клупко. Пресјече ме. Опет бол. Велим себи: ако ме изда срце, значи био сам човјек.

У мени тако јака жеља да повратим немогуће и издигнем оно што у стварности изгледа сићушно. Тако сућушно, а тако вриједно.

Никако у овом скровитом мјесту да одгонетнем – зашто толико питања навиру ноћу? Како човјек олако остаје без ичега? То што човјек у сваком трену остаје без малих бисера и није тако велико и непреболно, али има догађаја који трајно остају у сјећању... Има, а да тога бивамо свјесни сувише касно.

Знам, све је могуће створити вољом, Божјим сусретом. Блиско ми, а тако далеко. Од лијепих ријечи правим човјека и вјерујем како је крај једина правда свему. Зарад тебе!

11.

А из затвореног круга треба некуда акренути. Пресјећи га и побјећи, макар то опет био пут гдје ће при сваком кораку пуцати кожа, вене и крв остављати траг да је туда ходио онај који је вјеровао и чинио добро, па наумио да стигне до обећаног, па макар сваки нови корак, свака стопа била поново дробљење пијеска табанима.

Обнављамо оне давне и оне зна-не трагове. Ни кише неће опрати, ни снијег покрити трагове који увијек привуку човјека прије него она свјетлост за коју се вјерује да је далека и недостижна.

И то не боли. Васкрсавају стопе мојих предака.

Обилазим их мислима и схватам

како убрзано сазријевам.

Нема више само гледања и пуког тумачења силног наслеђа, а потом осјећај гриже савјести.

Живот нестаје када из мисли почнеш чилити. Зато ширим зенице не бих ли продро што даље.

Као да сам закорачио у друго вријеме, а знам да је то ово доба. Видим неке непознате људе како без поздрава и нијемо заобилазе једни друге. Помислих, имам ли ја међу живима познаника?

Као усамљена травка, тако туђ свему што ме окружује, опет додирујем тугу. Морам да одем. Било гдје. Да ми се не привиђа, да ми се не јави непознат глас.

Идем што прије. Идем.

12.

Да камен камену вратим.
Да кам на камен оставим. Да не оме-
там камене јахаче. Да скамењене јахаче
оживим, да са многим крену. Да их киша
не испира, сунце у прах не претвори.

Сусреће ме чудно сивило, које се
пресликало и на лица људи. Као да су
се из генерације у генерацију тим каме-
ном хранили.

И као што је киша извајала најчуд-
није облике камена, тако је и камен
рађао најчудесније људе.

Године минуше многе.

Мудре главе одлазе у заборав, а на
раскршћима њихових мимоилажења ост-
таше само камени крајпуташи. Стамени,
неосрамоћени, уздигнути из зла у којем
цио свијет лежи. Докле ли ће?!

13.

Као и тада, и данас на раскршћима Книједи и непомични очекујемо човјека, а човјек је увијек непознато раскршће. Узалуд га питаш: Куда? Шта да радиш...? Безвољан, он најчешће жмирка и ћути. Удаљи се од тога раскршћа и иди оним раскршћима која те сретају и тјерају да застанеш и питаш се: куда ћу? Гдје сам то кренуо? Шта ме то тјера?

Само су та раскршћа остала нетакнута. Многи би њих уклонили, али страх их је да не залутају. Јер путеви наши далеки су и сви воде од једног раскршћа до другог.

Кад раскршће пређеш, не осврћи се. То је путоказ. Иди извору. Рећи ћу ти гдје је. На другом крају. Путем пре-

досјећаја. Сањари, маштај и стићи ћеш.

Само не одустани. Осмијехом отварај челична врата до људи и до сјутрашњице. Осмијехом, док још можеш да се смијеш. Осмијехом до сјутра и прекосјутра. Глас да се чује. Са ивице бездана нек ти руке не буду празне.

Сви путеви некуд воде. Куд год се крене, стићи ће се.

Стварност је другачија, након тога схватићеш.

14.

Све је негдје записано. Ако не свјерујеш, сваки дан је Црни петак и то су вјекови похранили.

Велики свијетли дневници. Гдје год да кренеш – од камена острошког до милешевског, јабланова са Савина језера до косовских божура, исписан је велики дневник нашег постојања. Не дишем док отварам тај тајни, ледени, велики дневник.

Ћутим док свијетле слова, реченице које се преливају из једног у други вијек и тако до нас, а послије нас можда и неће бити записа. Ми памтимо, а они који буду живјели послије нас морају да спознају и као очињи вид чувају Ободско слово и Јефимијине златне везове. То је једино стварно. То су наша

једина свијетла раскршћа. Ето, све је у крајњем стварно. И велики свијетли дневници стварни су.

Памти приче из дневника и у твојим рукама нека оживљавају. Причај, пренеси, препричавај.

У животу постоји увијек прича важнија од важније. У дневницима наше прошлости – свијетлог постојања, приче су исписане снагом казивања. То је њихов редослед. Са страница тих дневника све ће једном кренути својим путем.

Вријеме увијек одмиче. То се и не дâ осјетити. Док трепнеш, пролети. Куда, оно зна, али ми се чини да је вријеме галаксија милисекунди, која непрестано кружи око нас. Пролијеће, да га наше око, ни ум не могу регистровати. Зато и немамо праву спознају о времену. Зато све мјеримо као да сјечивом скраћујемо секунде, минуте, сате... Када то спознаш, више и немаш времена да обилазиш и ишчитаваш дневнике. Прије сам и ја гријешо

и много пута преслишавао поједине
странице из дневника. Дању читао,
ноћу се преслишавао. Дознајем, од-
носно спознајем, да ни дневници неће
бити вјечно узалудно отворени.

15.

Покривен ћутњом, као неоствареном жељом, негдје чујем звона. Тренутак је кад се осјећам много сигурније. Крећем тамо одакле допиру. Идем и чујем више звона. Неуморна звона, са свих страна, као да се изнад моје главе у један јек стапају. То је позив за нас.

Смије ли се оклијевати? Смије ли се?, са зебњом понављам. Може ли се?, питам.

Опет страх. Дрхтим као у води слика. Да не трепери, била би јаснија. Као што дан жртвује своју видљивост и бјелину, да би послије себе оставио таму. Све и ништа тог тренутка сам знао.

Као море: увијек кренем ка обали, али се пучини вјечно враћам. У пјени од соли и муља, на обали, оцртава се

живот, онако како се отиснуо на комадићу плавог неба. По вољи Господара Небеског. Господа Небеског.

И непрестано понављам: Нека буде воља Твоја, Господе.

16.

Тишина. Ни сат се не чује... Ово доба као да нема кораке, као да вријеме ничим не мјери. Како онда до звијезда стићи и схватити колико су од нас удаљене. Да и најмања хоће пасти у ово моје Скровито мјесто. Истини тежимо: покушавам се увјерити да ли је све на земљи и у васиони склоно паду. Помислим, зашто је само она означена када је, рецимо, и човјек склон паду. Нестанку.

Ако већ нестајемо без сјаја, зашто онда не гаснемо у сјају звијезда? Оне тако вјечне, а ми се стрмоглављујемо низ сопствене амбисе... То, кроз рупицу од моје келије, док гледам сазвјежђе, видим и понављам.

А ја...? Шта чекам?! Шта тражим...?

Можда слово. Слово што заста у грлу и хоће да убије. Узјогунило се. Не да се. Неће да се чује, хоће да убија муком. Да зубима као жилетом прережем језик свој како бих шаптао истину. Нијемо. Да буде као свака мука, она најтежа која долази изненада. Да. Изненада те здроби у комадиће. А ја грешан хоћу своје гријехе да искупим.

Осјећам милост.

Осјећам како из грла излијећу ријечи, а да им ни тада ни сада трага не знам. Не знам да ли случајно, присјећам се и како Христа издаде највјернији међу апостолима, испунивши тако пророчанство Његово: „Ти ћеш ме у једном дану три пута издати“.

И само се ријечју најтананије, најдубље, непогрешиво издаје човјек. И Јуда је издао када је ријеч изустиио. И, ето, и ријеч је Јуда. И њих је на претек.

Но, ипак, кажем себи – треба трпјети и истрпјети све што те снађе и гдје год да те задеси. И распети Син Божји у мукама је васкрсао.

То што се тада догоди наставља се као у низу, човјек разапиње човјека и вјерује да у огњу неће горети. И заборави човјек како су чудни путеви Господњи. И како вјековима не малаксава велика Милост Његова. Спознао сам, упознајући све више људи, како су човјекове руке празне када није су Његовом свјетлошћу дариване. Те узалудне руке знају само да ишту.

Треба истрајати и гутати, ако већ није умјесно испљунути, ријеч по ријеч, како би Она која има Његов благослов пресудила. Она која зна да љуби ближњег и слави име Његово. Покори се добрим мислима и изговарај доброту како би добру било речено: „Буди овдје и вјечно владај на земљи!“

Човјек је и добро и зло.

Само рука које се чела Сина Божјег дотакла, да га крсти, добро зрачи и добро дарива.

17.

Ноћас сам хтио из јазбине да кренем
и код тебе свратим.

Као да ме ноћ није хтјела. Али хтио сам и кренух. Ноге ми отежале. Идем, као да се не помјерам. Идем. Нијесам био сигуран да ли се прошлост помјера, или то ја бауљам. Ни пужу сличан, ни корњачи близак. Тек толико да сам кренуо.

Једино као да нешто трепери. Више се и не сјећам – да ли то ваздух дријема или се то ноћ помјера. Роса као да је усахла на мом изнемоглом тијелу. Ни сјенка да се покрене. Само нека сиљета. То ја, беспомоћан, тражим оно чега нема.

Тражим! Тражим? Тражим!

Узалудно покушавам да свратим.
Узалудно, јер не знам да ли то одиста

желим. А што искрено не желимо, то и најједноставније објашњавамо и правдамо. Правдати се пред собом, увијек је као пред Богом. Јер, ко не признаје себе, не може признати и призвати друге. Не постојати пред собом је самоуништење, исписница са овог свијета. А ни на Онај нема куд.

Чему онда вапити за Богом? Кад себе изгубиш, никада не кажи: „Види, Боже“. И Бог је немоћан да види невиђеног. Ето, то хоћу да ти кажем. То је најважније, упамти. Савјетуј другима како не би невјерни изгубили. А невјерица се као милост увлачи у човјекову душу, а као зло из њега избија.

Можда сам само због тога ноћас хтио код тебе да свратим. Да кажем или да јаукнем. Јаук као да не пролази. Пролама се. Бојим се, раздобиће ми главу. Подигни твоје руке, помоли се за спас нас који смо стали зарад среће других.

Јутро ће провјерити јесам ли освануо.

Можда и ти завириш у Скровито мјесто. Ако спавам, не буди ме.

18.

Застанем и не дишем. Провјеравам... Није тишина... Уоколо никог вјероватно нема. Сам, можда сам. Као да, онако нијемо, говором себи у брк. Започињем. Покушавам да кажем нешто, макар себи. Очито, само покушавам.

Чини ми се да усне помјерам. Да нешто изговарам. Никако ријеч из грла да се отме.

Понављам како бих разумио. Понављам да не заборавим, себе да питам... Понављам, како бих знао шта друге да питам.

Ти ћеш схватити, кад ти ово и сва друга писма стигну. Вријеме у ком ће ријечи и слова замијенити неки други знаци.

Коме, ако не теби, Књиге над књигама, да пишем и остављам у аманет?

Нека ти буде на дохват руке и моја рука која ти нема ништа вредније оставити од ових слова. Посегни за њом ако вјерујеш да ти помаже, да те уздиже, да лијечи, да дарива... Тим даровима даривај дјецу моју. И она ће друге.

Ето, на све ме ово примора злокобна тишина. Можда је добро што из овог савитка започињем да записујем оно што смо, какви ми то јесмо, што мораш знати да би опстала и одбранила се.

Ућути, да тамо Они не чују. Ништа не кажи. Остани нијема. Боље прећути то што јесу, а казуј то што смо ми, ко смо и од кога смо. Казуј, можда се и они присјете. Покрени наш наум када изблиједе њихови знаци. Нек знају да си ту и уз тебе и моја биљешка и казивања. Да су похрањене многе истине за њих непријатне. Не жури. Не потежи за њима док не будеш сигурна да је то потоња и да мимо тѐ нема. Не буди плаховита. Опрез је спас. Спас за друге, мир за себе.

Пажљиво тражи, смишљај, бирај ријечи. Не смију знати ону која оста

неизговорена. Ћути тајанствено. Тако ћеш остати недокучива. Бићеш увијек за слово испред њих. Не заборави да од ријечи све почиње. Њима се све и завршава. На крају за све нас има и буде ријеч. Лијепа, прије погана.

Никада се не враћај оним мислима које те прогоне једнаким жаром као када заустављаш оне ријечи које би да се саме изговоре. Подржи само што љепота оплоди и топлином одише.

Знам, биће тако, јер сам већ, загледан у трошне греде и подове, осјетио како се мисли оплођавају у твојем видокругу, као амебе. Ноћу се зачињу, дању расцвјетавају. Миришу и опијају. Оплемењују и моје зебње и невјерице. Зацјељују ране. Твоје ријечи биће блажене јер их је Бог аминовао. Премостиле су Ово и Оно доба.

А ја и даље ни ријеч да кажем.

Није ме страх. Страхујем да ти коју погрешну не оставим и грешну не завјетујем. Јер, највећи је гријех завјетовати другоме гријех.

19.

Увијен у зебњу, ослушкујем. Као да не говори човјек. Чујем неке звуке, налик на гласове.

Све ријечи претвориле се у огромне чељусти. Моћне, вријеме да прогутају. У један мах.

Заиста, само звуци, и нико не говори. Не говори! Овдје је увријежен страх од Оних, а Они се боје себе. А када је човјек уплашен од себе, тај страх је непобједив.

Није ме страх да ти причам. Једноставно, знам разумјећеш зашто ти ово тако важно, најважније, нијем саопштавам. Ни шапатом не смијем, могли би ме и тада чути. Пишем ти.

Застани! Ослушни! Очима маркирај. Означи да су то Они.

Они нити ћуте, нити пишу, нит говоре. Вичу, чујеш ли? Урлају. Отресају ноге као снијежне кабанице. Машу рукама као заставама. Климају главама као да протресају мождане вијуге. Изгледа, тако се споразумијевају. Тако се једино разумију.

Не осврћи се на њихове гласове. Препознај њихову намјеру.

Нека ти остане у аманет, не прекрши никада завјет да избјегнеш све те тренутке у којима се Они умјесто говора – думунђавају. Са њима глупости најдуже живе.

Ти живи с Божјим благословом.

Ћути. Ћутати у њиховој близини једино је достојанствено.

Не додирују ме. Кроз кључаоницу моје јазбине продире свјетлост.

Да ли да провирим?

Одољети, просто је немогуће!

Одољети знатижељи, то је као избјећи смрт. Повјеровати да си измакао том искушењу је само жеља да себе не провјериш. Да у себе не завириш.

20.

Много је пута ова Старина била пред разноразним искушењима. Имао је шта да захвати руком. Вукли су ме за рукаве, неријетко скоро и носили.

Одолијевао сам, узмицао, јер то се није дало захватити главом. А што не захватиш главом, платићеш животом. Ја сам имао само један живот, а они сто и један, као ниједна вјера. Презирао сам их, знајући да само будале вјерују да имају сто живота. Не заборави да имаш само један живот. И само право на свој живот, а никада туђи.

Никада не вјеруј да је мудрост узети све што ти је на дохват руке, било да се само намјестило, или ти га други даривају. Живот је зависан од тебе. Траје онолико колико му се испружиш,

дозволиш да унесе у душу, нахрани и осмисли... Живот буде обично горак и зао. Бива такав када повјерујеш да треба зграбити све испружено. А заборављаш да Они су Они. А Они су зли, пакосни, подли, љубоморни, острашћени, безлични, лажљиви.

У црквеним књигама их нема. Ни преци им се нијесу уписивали. Њих је било немогуће крстити. То су безбожници. Некрсти.

Не мисли о њима. Презри их. Окрени главу. Боље је погледати у празно но на трен усмјерити поглед у њих. Занемари их. Схвати као да Они постоје само зарад њих.

Када тако себе укротиш, онда мораш снагом ума сваког трена знати да си окружен њима. Њихова врховна моћ је агресивност, а немоћ незнање. И они који међу њима знањем измиле, брзо себе сломе, јер их пакост претвори у прошлост. Тако они из прошлости, мислећи да иду у будућност, одлазе у духовни неповрат и људски презир. Они

не знају шта је одољети руци. А глави да повјерују, не могу. Како и да јој вјерују кад припада другима, а њима самима тек да украсе рамена?

Знам шта ти причам, али исто тако сам свјестан да одољети није лако и једноставно. Ни ова Старина није у свему успјела.

Знам да је понајтеже одољети емоцијама. Признајем, ту сам често попуштао.

Нијесам био слабић, није ми се срцу дало. Није. Слабо је моје срце, заплаче, и плаче, и плаче. А своје срце најтеже је утишати. Оно има своје ријечи, своје кључаонице и браве, јадац свој. Оно решава, одлучује, предводи.

И мени се деси, издаде ме срце. Срце моје. Није ту било крви, већ чемера. Чемерно срце, моје.

А вјеровао сам му. Вјеровао да је као прекаљени челик, увијек спреман да поново буде упретан у живи огањ и да не попусти. Да не јекне, ни пријекорну ријеч изустити. Око да му се не

намршти. Зубима да не шкрине. Да не крикне.

Упамти, теби причам, из огња у огањ мораш, мораш поново бити усправан међу непријатељима. Ништа није немогуће.

Знам, могуће је да те на трен изда срце. Умири дух, како би обуздао откуцаје! То је болно на трен, може да траје, али је спасење нешто чему сви тежимо.

Често застани. Провјери трептаје. Тако.

Одоли свему што није људски. А људски је одолијевати.

21.

Допиру неки јауци. Јаук до јаука. Делек или вапај? Не препознајем. Покушавам. Ослушкујем. Као да нико није у мојој близини било шта изговорио. На поломљеном стаклу прозора, уморна, слетјела пчела. Застиђен пред тим савршеним бићем, помишљам зашто јој човјек није сличан. Шта ли је то хтјела уморна пчела?

Више се и не сјећам изговори ли она или ја:

„О tempora! О mores!“

Колико је само питања садржано у овој максими... Ни они вичнији ни они у сваком времену умнији нијесу знали шта их то притјера да је изговоре, односно откуд повод таквој упитаности.

Узалуд сам јој говорио одлази, од-

лази, одлази...! Та свеопшта запитаност над временом људима се увражила и постала насљеђе. Ево и моје. И док ово сачињавам чујем је као узвик. Главом ми одзвања. Грми.

Није то случајно. Било је то далеко, тако далеко да се више и не сјећам када. Али сада када су ме „пробиле“ сиједи, а боре коло оплеле, видим бистрије и даље. И још даље. Допирем до много тога што нам се некада чинило да није наше, као да није за нас, као да тога никада и не би... Тако заинађени свему што одише новим, стављамо себи омчу око врата. Можда гријешим, али у неколико наврата учинило ми се као да сам руком дотакао носталгију, ту омчу свијести, или пробуђене подсвијести са прошлим временима.

Не, не желим рећи прошлим добрим временима, јер да су била добра, не би се сваки вијек, или пола њега завршавао злом. Походом човјека на човјека. Па како онда да и ја не узвикнем: „O tempora! O mores!“

Након тога, поново питање – куд
ли ће, збиља, овај свијет?! Додај ову
нову страницу, чујеш ли ме!?

22.

Забога, шта је то што однекуд замирише, а нигдје не цвјета, па човјеку врати наду, бар на трен, поврати свијет у ком су се догодила велика дјела, велике љубави...

Има нешто што вјетар једино зна да пронађе и донесе, нешто што се не дâ побиједити, потријети у човјеку, без обзира гдје и у којим просторима живио. Има нешто у времену, у навикама, у обичају, толико племенито да је човјек смјестило на пиједестал земног господара. Зна он колико је моћан да се ускоси, да пркоси, али и да буде мален када погледа у небо.

Свако од нас прижељкивао је коју мисао више. Не мора да буде наша. Да је добра, па ко год да ју је изговорио,

односно записао.

Мучили се, сваки својом главом, да их за нужду имамо, јер живот је испразан без добрих мисли. Мисли су честице без којих живот не би имао смисла, а човјек не би био мислећи.

Мјера посебне вриједности сваког човјека управо јесте мисао, дар којим се најбогатије дарују други. Чак и они који је неће одмах разумјети, али се мисао ода након што се дуго носи, да у неком тренутку изненадно зазвони у глави онога ко је прихвати и похрани.

Храни се мислима, човјече, јер и дјеца твоја храниће се њима. И њихова дјеца, и тако док свијетом буде човјека.

23.

Није само Она и дијелом ова генерација имала своје мјесто у свијету мислећих. Мудрости су се почеле рађати када је прва ријеч изговорена, када су на свјетлост дана избила прва слова, азбуке, цртежи и сликовнице, када се схватило да то поштује човјек и да ће њега надживјети и свако ново доба.

Мисао није прејака ријеч, јер прејаку ријеч разумијем као прекор који најчешће дигне руку на себе. Подигне и погине. Нико као човјек од своје руке. Од прејаког прекора. И није то оно познато пјесничко растројство, односно боемски хир. Не, прејака ријеч одавно није узимала свој данак, јер су ријечи оронуте. Долазе из слабашних уста.

Мисао не похрањуј када крене и

разлети се. Те неконтролисане, те из даљине знају, најчешће, да буду прекор, а ко то разумије добро му се не пише. Биће то немилосрдно шипање за људско незнање. Никома неће бити лако. Ни онима који мисао спознаше, ни онима који тек покушаваху да мисле.

Није једноставно човјеку да себе назове незнавеним само зато што никада није изговорио мудрост. Али на човјеку је да лагано, с осјећајем среће и захвалности што су му подарене велике мисли којима се храни, другима чиста срца призна генијалност.

Видио сам и упознао таква лица која не крију да су срећна само зато што оплођавају ријечи које се, прије него оду у етар, самопониште, што ниједје нијесу поново изговорене, што никада нијесу проклијале, ни цвале, већ се затуриле и затрле. То се и тако затире, само од себе.

У културном свијету слави се свака добра мисао, њој се клањају... А она

и не би била мисао да не одзвања, да не задиви...

Биљежим је и похрањујем као чудо свих времена, јер прије него што су проговориле, мисли су изњедриле живот, неокрњен свијет, у којем се добро и зло мијешају и преплићу као топле и хладне струје. Мисли се увијек изговоре о добру, злу, љепоти, пороку, љубави... све о човјеку. Ништа ту није издвојено. Ни мана није издвојена. Једноставно, свијетло и тамно се преплићу, мијешају, спорадично се смјењују, баш као и у животу.

Шта човјек може више и моћније да заиште од добре мисли? Само за тим трагај. Имај то на уму. И не тражи боље, јер човјек увијек хоће да оправда и оно што бјеше и ово што сада јесте. Зато ти данас све ово и причам. Додај по коју нову страницу.

Биће их и у твоје вријеме. Само гле-
дај и биљежи.

Ако неко посумња у то, ако не вјерује, нек се присјети Слова која су увијек била кадра утјешити сваког ко се са истим проблемом суочио под рођеним кровом.

Добро промисли, јер много тога није од данас.

Ни мени, у овој мојој јазбини, није баш све најјасније. Преслишавам стихове, ишчитавам мисли из пожутјелих књига... Нешто и ја као записујем... Тек онако, нека се нађе. Папиру не на терет, а другима, како се узме. Ипак је претеча свега траг, писани. Да, писмо прво и писма која ће након њега доћи.

Ко год да је пјевао и опјевао. Памти

се и одолијева. Ово данас што се записује хтјели бисмо да стане у пјесму. А не да се. Неће. Много чвршћи и непоколебљивији су попуштали, изгубе се у оном часу кад трпеза дође на ред.

Молити и јесте прегршт понижења, макар једно зрно спасило род људски, јер нужно је једино прехранити дух и зрачити пркос и понос.

Јер само с тим живот те води по-даље од господарских трпеза. Њихових примамљивих понуда се одреци. Одмах! То што прије бјеше, и поново биће. Оно од прије, ово из мог доба. Биће га и у твоје вријеме. Ти сада знаш да те чека таква понуда. Одбиј. Презри, тако си сита, тако се пљује на њихове трпезе.

Опрости за ову ријеч, али тјера ме родитељски аманет да ти кроз зубе не циједим дјелиће мог времена. Ни оног прошлог, али не тако давног.

Времена се мало по чему разликују. У сваком времену за добрим треба посегнути, а зло је увијек под руком. Па ко шта одабере, или коме се шта зало-

ми. Други, пак, можда другачије мисле. Нека. Добро је да у мозаику наше ријечи свијетле, оне опоре, уклете, саме ће себе потријети. Нестаће од себе. На крају, све празне ријечи наприје изблиједе. И нико не пита шта би са њима.

25.

На ваздух макар имамо право. На овај миришљав и свјеж што мојој јазбини подари пчела. Слијеће на руку, уморна, као да дријема. И, заиста, може ли пчела да дријема? Ето, деценијама, није то мало, дружим се са њима и то не одгонетнух. Размишљам: од чега ли је тако уморна? На малим ногама не бјеше скупљеног праха. Вјерујем да је умор последица узалудног летења и то је разлог што је слетјела. Не чудим јој се, јер сваком је, па и пчели, најтежи узалудни лет.

Мучи ме, шта ли је хтјела? Зашто се баш одлучи да слети на моју руку и ту одахне, одмори тијело, крила тијелу да приљуби... Можда је била у потрази за неким миришљавим гајем, или

цвјетном лејом... Можда је... можда је... и она побјегла из кошнице како би напакон окушала живот ван устаљеног и савршеног пчелињег реда. Можда је само залутала и пут никако да опорави. Шта год да би, радости ме што је ту. Милостим се.

Дуго сам тугу из очију претакао низ њена скоро прозирна крила, а онда је полагано, да покрет не осјети, спустих на кору хљеба. Нит' се помјера, нити хоће да мирисне, непомична. Као да се скаменила. Крила за труп прилијепила. Не намјерава да полети. Поново је стављам на шаку и покушавам да је приволим на лет. Храним је капљицом меда. Ни да окуси. Потом је лагано, топлим ваздухом из уста, гријем и тек тада осјећам као да се буди. Видим да јој је понестало тоpline. Под топлу поткошуљу пажљиво је загучим, тек толико да има онолико ваздуха колико јој је потребно да душу не пусти. Није дуго трајало, када осјетих да ми грудима полагано шета. Као да јој отворих

срце, раскопчах кошуљу и радостан чекам да полети. Дуго је то трајало, чини ми се. Наставих да прелиставам неке пожутјеле и трошне књиге. Као да тражим одговор одакле и шта би пчели... ја трагам, све више схватам да узалудно тражим одговор како истрајавам без оних топлих мајчиних и оних снажних очевих груди.

Пчела ипак полеће.

Остаде сироти човјек.

26.

Деценијама ми одзвања у глави – праштај себи да би могао праштати другима.

Зарад бјелине лица, погнуте главе, сигурна хода, чистоте руке, каткад осмјеха, много тога ваља опростити. Зарад себе и других. Тако је било кроз вјекове Његошевог народа. Било и прича се. Преноси се с кољена на кољено. Но, свему, изгледа, дође крај. Све траје до судње уре.

А судња је ура кад се и гдје год да се без главе загнамо.

Много тога, пред само свитање трећег миленијума, нити траје, нити тиња. Сви би хтјели нешто ново. Нек је и наопако, само да ничим није слично златном везу културе и традиције.

Кроз моју студен допиру тонови. Провирујем кроз трепавице и видим што не видим. Пољем бију таламбаси. Уоколо нека непозната лица, усукала се у коло. Спојени, окрећу се у круг. То још не видјех. И не мари. Понајтеже ми би што никако да одгонетнем је ли коло, или су неке враџбине.

И где чуда.

Чује се нека непозната мелодија. Свира и као да таласа моје нерве. Нервира ме то туђе, то страно, то ни-

чије што би хтјели да је наше. А није. Не припада нам. Не препознајемо га. Не осјећамо. Туђе је туђе, тек се ослушне и угаси. То не траје, као страно тијело.

Одакле ли је ово дошло? Можда из далеког – бијелог свијета. Добро нека се чује, али нека и пролази. Да се мијења, како би у одабиру били аутономни. Да угодимо свом слуху, својим осјећајима, да кроз вријеме удјенемо нашу ријеч, језик наш, писмо наше међу облаке. Васионом да служи добру и о добру приповиједа.

То што се често чује а не дâ се видјети, вјероватно постоји одвајкада. Малено је моје мјесто, јазбина моја, да би се из ње могло видјети, али се дало препознати – представили смо се једно другом. Упознасмо се и потврдисмо да је То дато само оном кога је Божја свјетлост означила. Биће да је То.

Схватам, у завјештању правила су светиња о коју се не смијеш огријешити ни по цијену живота.

Кажеш, правила. Да, правила, која су и смисао човјека. Брана између добра и зла, између човјека и нечовјека, између човјека и звијери...

Закони су зачети постојањем човјека, допуњавани, мијењани све док нијесу постали универзални и као такви остали морални стуб човјеков. Узданица. Праг до кога се може, али преко кога се не смије, живјети и пјевати само зарад себе.

Ћуд је тешка нарав, најчешће наопака. Људска ћуд је као олуја која се мора обуздати ако је плаховита и пријети да угрози човјека. Од када је постао свјесно биће, човјек је чинио себи и добро и лоше, дјецу своју пакостима тровао, у народу зло сјеме сијао, а потом

питао: шта је ово и одакле?

Заиста је за вријеме земаљског живота, и у оном небеском, у народу најтеже остати човјек. Јер какав би за живота, знаће се и на самртној ури. А за живота мора се бити човјек – с циљем и убјеђењима. Борити се достојанствено, без помисли да наудиш другом човјеку, да га омаловажиш, понизиш. Не учини му никад пакост. Оно због чега ћеш пред њим погнути главу. Разумије се, никад не узмичи пред њим кад к теби крене. Ако посрне, пропусти га у празан простор, нек урличе, тумара, губи разум и видјећеш – убиће себе. Заборави то.

Заборави, да би сјутра могла осванути.

Погледај у будућност. Погледај и видјећеш да тамо они не допиру. Казаће ти се и зашто. И биће ти драго. Понос ће те још снажније уздигнути. Гдје год да си!

Можда је човјек, попут светиња, похрањен у скровито мјесто. Он, тај господин, ријеткост у овом вијеку. Риједак. Врло!

Твоја Старина биљежи. Помјера слова. Све зарад тебе, и оног Сјутра. Са таванице, као у млазу, цури прах. Тај златни траг као да размеђује вјекове. Таваница прађедовска ипак одолијева. Златни прах прекрио машину и слова. Сипи и прича.

Човјек за човјека, или, човјек... Он против човјека. С њим или против њега!? Шта урадити против тог створа? Је ли он одиста најсавршеније биће? Шта ради и на шта је све спремно то створење, од крви и меса? Човјек, да ли нас то на нешто подсећа?

Притјерани уза зид сопствене стварности, пред животним принципима, често нам се омиче да од силних глава не видимо и не разазнајемо људску главу. Наизглед, помислих да претјерујем.

Веле да је Он, тај господин, дакле Човјек, створио све и свашта. Прво је створио човјека, разумије се маленог, потом му подарио ватру, огањ, и објаснио да је његов опстанак једино могућ уколико повриједи, протјера, застраши и на крају убије себи најближег! Није ријеч о борби за опстанак, по сриједи је жеља да је он једини и врховни. Сви остали морају да су му покорни. Све мора да му је до кољена! Баш све. За главу краће.

Такав и тако свијетом почиње ходити, неријетко, неустрашива звијер – човјек. Отпочиње ратове. Смишља како убити и мучити човјека. У живот другог улази попут уљеза. Прво му завири кроз кључаоницу, стигне у предсобље, а потом почне и под кров роварити. Дјелује подло, све зарад бољег пријатељства,

док ти онако братски, не поруши све до темеља.

Сијеваће, свитати и смрковати кад Он то оцијени. А Он је непогрешив. Сила не зна шта је гријех, јер га не осјећа. О понижењима да и не говорим.

Тако ваш пријатељ из кључаонице више није дух, већ старатељ, наредбодавац, судија, инквизитор и смрт око вашег врата. Ваша судбина. Па ти провјери има ли и овог у Оној књизи.

30.

Народ шапуће судбину. Узалуд ослушкујеш, Она се никада гласно не изговара. Она не умије, као страх, да јекне и крикне. Судбина, док је примирена и ћути, не искушава се. Не пожели ни да шапуће...

Умољавај судбину, мази је, пјевај јој, јер она је у нашим молитвеним књигама и спасење је у нашим молитвама. Тако ће човјек опстати, разуман а тиме и моћан.

Убијали су и нас како бисмо је разумјели и осјетили благодати оног прије и овог сада – новог поретка. Гледам како се изродовићи клањају до земље, захваљују се и моле да им се опрости што нијесу разумјели да су убијања наше дјеце и нејачи у свим ратовима били зарад

нашег добра. Ћутим и запалим свијећу
и понављам: „Боже, видје ли их? Боже,
чујеш ли их?!“

31.

Човјек је увијек пред Светим писмом, хтио да приповиједа или не. Оно говори његову судбину. И биће како је записано.

Исписује то и овај златни сип што косу ми расцвјетава. И нигдје друго као да не сипи.

Око моје колибе видим људе у црном. То опет хоће и трпи човјек.

А ко је томе крив...?

Ко би други до човјек. Он, тај слабић који не спознаје сву част. Јер, сваки човјек који држи до себе зна да преко свога прага ни себи не допушта, ни другима не попушта.

Наш човјек још није на кољенима. Погнут јесте. Дâ се исправити. Тек као да се сада присјећа ко је и од кога је.

Стога и не чуди што ни сâм више не вјерује у оно – „Човјек, како то гордо звучи!“ Више не звучи. Вапи! Јауче!

Црне сјенке, као вампири, с најавом свјетлости ишчезавају.

Сјенке. И не би свјетлости. Би тама!

Сјећам се неба, на трен, од јутрос. Није много плавље. Зимским зракама опточено ко срмом. Дахом сјевера прочишћено. Над земљу наднесено као благослов.

Ко би рекао? Ко би могао да претпостави да је и ово вечерас, ово што облацима режи, у окна се капима ко клетвом залијеће, оно од јутрос. Оно исто. Препознајем га.

И та тама, тај задах устајале просторије, те издужене сјенке које поричу сада, тај глас који прича, то ваљда лице преко пута, јесу ли стварни? Је ли стварно? Јесте, болно признајем себи!

Било би много лакше да пишем само о животу оних који су прогутали радост и однијели осмјехе са лица наше

дјеце. Причу о томе, да оловком о том животу биљежим. Истину и само истину, као на самртној ури.

Али није. Прасне безразложан смијех, почне да лије туга, радост, носталгично сјећање, без реда и разлога, онако како је текао живот.

Небеска је писта пред нама. Божја рука над нама. Па пиши бјелином као свемиром да нема краја, да увијек и за друге има да допишу, да се чита и никада ишчита...?

Читав свијет на длану. Земне ствари под ногом. А живот богат, пјенушав као капи шампањца.

Трајало је кратко! Неизрециво кратко.

Кад о томе причам, хоћу да се ни туга не може назријети.

Ни сјета. Никаква емоција да на лицу затитра, око озари или угаси. Ништа. Тупо се сливају ријечи. Свака са собом односи дио прошлог и понешто од овог садашњег брлога.

Бива ми опором, тјескобно, непод-

ношљиво ми бива, не знам од чега више. Боли ли ме равнодушност са којом ти износим најсвјетлије тренутке из живота, или лице на којем више не постоји ни запис некадашње љепоте, или ми је титрава свјетлост свијеће што догоријева постала неподношљивом?

Нема струје. Свеједно. У животу одавно нема свјетлости. Ничега нема.

Кад је почело? Кад се један успјешан живот превалио на другу страну? Кад је исцурио сат онога што се звало срећом или боље рећи праведним поретком ствари?

Ишчезнуо је *бескрајни плави круг* и утулила звијезда. Ко зна?

Мени се некако чини да је мој последњи лет био дуго чекање на рођење звијезде – Небеске, што се као крик или лабуђи пјев извила изнад мог живота. Небеска звијезда, Божји дар, свикла је да под собом надгледа облаке. Скрива се како би је увијек жељели, ишчекивали, надали јој се, како својим сталним присуством не би гасла, изгубила

од свог сјаја. Сјаји док траје и човјек.

А Човјек на земљи ријетко засвијетли, засјени звијезде. Човјек је ипак низина. Док хода, увијек вјерује да је на путу ка звијездама.

Сваки пут има свој сјај. Само је небески недокучив. Тако то схвати и прихвати.

Узалуд сам покушавао и покушавао, борио се да проходам по други пут. Једноставно, није ишло. А о лету није сам ни помишљао. То сам оставио за будале.

34.

Оствариле су се црне слутње. Зло на зло трчи. Ти си ту, а слутим ново зло.

Пред дилемом сам: гдје и куд са собом. Изблиједјеле слике, прашњаве књиге, сипљиве греде – таванице, потрошени прагови, ишчезло огњиште, моје пјесме.

Све стало и чека.

Итамница чека роба свог. Никада свјетлост, вјеруј ми. Тако је откада човјек сазида таму. Мени је дан као огољено поље.

Дани. Дани заданили само у мислима. Они који су сустизали један другог, надмећући се који ће непријатније да изненади, који више да однесе. Да ништа не остави, да све подере.

Подрла се и расула крзна, која ме једина штићаху од студени у мом скровитом мјесту. Очева крзна. Све то је за мене било као срасло.

Бануше они који су из наших домова и прије односили, не питајући, немилице, по наређењу... Односили су они који најчешће нијесу знали ни шта ми отимају. Несвјесни да тиме односе

један живот, једно сјећање, а потом би излазили окићени и огрнути тугом.

Не знају они како се тешко стиче. Разграби се много брже, у то не сумњај. Ако посумњаш пред било којим искушењем, можда ти се дâ, накратко, да будеш богат, али не искушавај нешто што траје, што нема правила али има Божју присмотру. Десиће се, као свима кроз вјекове, да једног јутра поново осванеш у дроњцима које одбаци ради лажи, свеколике лажи. Лажно си прихватао као добро, а злом прогласише све оне вриједности које ни за коју цијену не дадоше продати. Касно ћеш постати свјестан да си још једно унакажено лице у ово наказно доба у коме ликују продавци наших душа.

Било је искушења, и сваки је човек макар једном био пред искушењем. Одолио, како бих другима гледао у очи и презирао њихову заоставштину.

Понос је бити пријатељ и то је искушење које те прати сваког трена. И то те неће напустити ако се роди. Никада

се не чуди гдје неста Он, јер он и није знао да није пријатељ, да се не роди, да ишчезну прије него помисли да може и хоће бити пријатељ... Поносно их се сјећам што сам и њима омогућавао моју близину, иако сам осјећао и унапријед знао њихове намјере. То што сам и њима био пријатељ, уздигло и оплеменило ме је, очврснуло, да ме никада ништа није могло поколебати.

Но, други би да си један од Оних, или да си понизни нико, и то би било довољно да скромно преживиш у сопственом брлогу. Нико нам на то никада није пристао.

На њихово добро нијесам пристао ни кад су ме прогањали и судили. Боже, каква то бијаше љепота сатирања – сатиру те другови, немилосрдно. Немилосрдније но они у историјским читанкама.

Гледам их и у њиховим очима видим, не дâ се скрити, заслужено поштовање, дивљење, које бијаше замијенио плашљив поглед... Отпоздрављају ми

„преко зуба“, све жешће ме проглашавају непријатељем. И како народ рече – неста блага, неста пријатеља.

Сати испуњени самоћом. Ноћи од сјећања отежале. Све се заплело, свезало око врата. Сlike без ока да виде. Пјесме без усана да прочитају. Нико!

36.

Прву чашицу алкохола, вина охолог
као крв, извјесног ко зла судбина,
узех случајно, другу, трећој сам се мо-
рао успротивити.

Све је, како изгледа, морало, јер у
књизи живота би записано: човјек је
само прах, остало је допуштено вјетру
и олуји. Да однесу, да нестане...

Догодило се. Шта би се човјеку
најприје могло десити, ако не несрећа?
Зар оно што на трен промијени његов
ток, његову мисао, мир његов, није бар
налик на несрећу? И увијек без видљи-
вог разлога.

Жмирка огорели фењер. Слутим
шапат травчица по пољима.

И тако увијек себи говорим:

Никад не одустај кад на крају све-

га видиш себе. Тако ћеш остати недодирљив свијету којем не припадаш. То је прилика да увијек уза се имаш њих – Књиге, те непрепознате тајне, које нас одржаше, оплеменише... С њима си између неба и земље разапет...

Трајао сам како сам једино и могао, како се нијесам надао.

Можда сам се некада давно и надао нечем другом, а чему то – то сада и не бих могао да дефинишем. Чини ми се да је било тако давно, да сам можда и заборавио.

Вријеме и памти и брише.

Можда ме нема. Ово је само сан. Само фантазија. Замршен шапат Оријента. И живот као да је шала. Ружна шала. Зар то није много, Боже?!

Ћутим.

Уста као да шапатом изговарају:
 Је ли ово Божја правда?

Одговара старина:

„Нит’ је правда кано пређе бјеше, нит’ су људи кано се чињаше.“

Говори, а као да ћути!? Да зло не чује. А могло би чути! Најпрече му своје.

Између неправде и правде само су два слова – не!

А неправди се хоће у свему. Због ње је много тога зачето. Кретало се у походе, ратове... Човјек је пуцао у чо-вјека. Да ли би човјек био човјек, када

би се поклонио неправди?

Има и оно друго, ништа мање важно. Напротив.

Бог је оставио у аманет: „не лажи“ и „не укради“. Довољно за оне који су увијек били и остали своји на своме, без похлепе за туђим.

Заклетву за оне којима је стало до себе самог, свог слова и своје ријечи. Не без разлога, ове двије опорукe иду одмах једна за другом. Ко је лагао тај је и крао, ко је крао, приморан је и да прича неистине. Човјек покушава да правда своје поступке, а како није лако признати да си чинио нешто нечасно, онда си приморан да то оправдаш више зарад других, него зарад себе.

Н*е лажи и не кради*, рекао је Бог.
 Народ ко народ, воли да има два бога. Једног невидљивог и свемоћног, и оног другог којег може а не мора да цијени.

Људи, скоро без изузетка, поштују оно што нијесу видјели и тога се плаше.

Не зазиру ни од Лазареве клетве, ни од ријечи Светог Петра Цетињског... Ни од Божјег проклетства. Ако га има.

Лаж до лажи. Лаж зарад лажи. Цијела поглавља, томови књига, сабрана дјела великих превара кроз вријеме, највећих, свакако оних историјских, лажи...

Стога се не чуди што се један народ налази између лажи и истине. Није ништа посебно. Управо се и живи из-

међу те двије, вјековима сукобљене,
ријечи.

Ко крене у потрагу за истином, за-
вршава у амбису.

Истина, или лаж?! Бирај, човјече!

Човјек је у народу, а мој народ је мудро сјеме. Сјеме вишеродно. Тврд орах. Камен станац. Трпи беспризорне лажи. Зна да је то као годишње доба. Увијек на свом путу. Неће моја сиротиња никада потегнути за нос „ближњег свог“ и ударити по образу. Зна да добро које замркне – мора и да осване.

Није воља народа зрно кукуруза. Жрвањ је то.

А кога није мљело вријеме и неправда, тај неће никада знати какав је мој народ. Гдје је киљан-камен!

Последњи је час да се не ћути, већ говори. У памет и с памећу. У свијет овоземаљски! Ни прије ни послје народа, већ с народом. Са оба ока у гла-

ви. Без мрђе. То је мјера људског постојања.

Зар не, Боже?

Човјека не питај!

Као муња. Као бљесак сијевају ријечи
 око мог скровишта.

Зарад чега? Од кога ли су, и коме
 ли су намијењене?

Препознајем оне које то чине за-
 рад ријечи, друге зарад гласа, треће би
 искрено нешто хтјеле.

Крај, назирем, биће опет без рије-
 чи.

Прозрео сам уоколо, ужегле као ла-
 тице божура, скамењене усне. Жељне
 и капи росе. Ћуте. Смежуране, опет
 ћуте. Крену и стану. С ријечју никако
 да почну. А од ријечи све крене. Лијепе,
 често као ружне, свеједно кад почну.

Ћуте пред собом. Пред изазовима.
 Ћуте и гледају преда се. А гдје би друго?
 У људе не могу, у Бога не смију. Ћуте

и вјерују да ће тако проћи неопажено. Мора да нешто мудро смишљају. А нигдје ријечи за памћење.

На сцени ћутолози – увијек када треба нешто рећи. Заборављају да се иза ријечи мора стати као иза изданка. Како рећи, а не вјеровати у то што кажеш? Како, ако те чека ријеч?! Шта, ако те дочека?! Убије! Ријеч, пред којом су многи стали, застали и пали. Прије или касније, свеједно.

За тебе је најбоље да их на вријеме упознаш и схватиш зашто они који припадају свијету похлепе, лажи, преваре, у тренуцима личног и колективног разобличавања, морају да ћуте. Ћуте, и тако покушавају да остану некажњени, неоткривени, скривени иза ћутње, иза сопственог мрака. Зиду њихове ћутње притекну у помоћ и они који су већ једном били на аудицији бешчашћа. Њих, за несрећу народа, није мало.

Велики писац такав сој крстио је као *факир фукару*.

Они други, замишљени су над сопственом судбином. Тако умишљени, не осјећају коначни исход овоземањских збивања. Знају гдје су, али не знају гдје ће и шта ће бити с њима, уколико њихов дух не покори остатак „свијета“. Када би знали шта ће бити сјутра, лако би они. Тамо би били први. Више не би били замишљени. Напротив.

Појавиће се они, као једини „мученици“ за то што би, што јесте. Развезаће уста. Пустиће полтрона из грла. Урликаће на све стране. Од њихових казивања плакаће мудре ријечи. Заклињаће се у најмилије, заклињати у Бога да су се до последњег даха борили за опште добро, али да се то није видје-

ло и да им није јасно зашто. Пјеваће и кроз сузе само како би увјерили свјетину да су се борили за свој народ.

Кренуће за њима, видјећеш, они Промишљени. Ти су тек све знали. Само су они вукли праве потезе. Опреза ради. Да се не оклизну. Пободу челом у ледину. А политичка ледина нема алтернативе. Сви који су на то заборавили, разбили су сопствено чело. За њих није политика ријеч од ријечи. Крајичком ока, то им је већ ближе, то већ умију. Вични су томе. С краја, тек да се зна да си ту, да можеш да узмакнеш, злу не требало. А узмаћи почесто је чак мудро у политици. И у животу.

Како свему има краја, па и ономе чему они стреме, на чело побједничке колоне испливаће они, добротинитељи свега што мудро говори и твори. Они су то и прије пророковали, само их нико не чу, не разумје, не прихвати и не схвати. Стога бијаху и одбачени.

Сада је свима јасно да су промиш-

љеници могли и прије да нас изведу на пут наде, пут којим су одавно отишли многи без повратка. Ти путници, са туђом картом у џепу, сада самују и лутају... Можда и схвате да учитељица живота не почива у глави само једног човјека.

Оно што нам се догађало, што би тек могло бити, неки су то одавно знали. Кажу – рекло им се, хоће рећи, снили су. Ко у то да повјерује? Вјерују понајвише невјерници. Јер када чо-вјеку оставиш ништа, онда је трен тај који га неосјетно из невјерника одасла у вјерника. Управо ту почи-ва истина о онима који кажу да би продали вјеру за вечеру. Не би они дали оно што сигурно имају – вечеру, радије би се одрекли оног другог до чега им није стало, што не знају да постоји, што не осјећају, или им је тек неко шапнуо да и то постоји – вјера. Тако духовно разголићени, нашим просторима тумарају месије, у чију ријеч нико више не вјерује. А и како

би, када увијек кажу и повјерују како им то неко рече, а ни по цијену главе не би казали ко.

Трагај. Подржи сваки почетак. Праштај! Праштај и након тога.

Заморно је размишљати о губитницима, о Њима прождрљивима.

Враћам се оном од синоћ. Посложио сам све ноћи и поново пребирам снове, сјећања. Као перје сакупљам несаницу.

Покушавам да се сјетим пријатеља, а непријатељи као да су се претворили у иње. Следили се од зла које чинише. Све то остаје негдје записано, зарезано, утиснуто, не блиједи. Нешто друго брже чили.

Странице пожутјеле, исхабане, погужване... Пријатељи изблиједјели, као чинима нестали.

Ово што нам се догађа, што нам се догађало и што ће нам се десити, говорио сам да је све то поодавно записано. Радије смо то скривали него добрили.

Да је посриједи Божје предсказање, осјећао сам у мојој јазбини, из које све има своје осјећаје.

Но, шта може један сужањ међу обезбоженим народом. Да моли, да преклиње и гледа како из гријеха у гријех грешни улазимо. Тек несрећом Богу се приклонимо. Тако трајасмо док не загрми и не сијевну муња умјесто жара у нашим огњиштима и упретима. Најчешће је гријемо својом невјерицом. Невјерици се не дâ да брзо изгори, већ тиња, тиња и прогоријева.

Угарци посложени онако како се пламен гасио. То необично писмо најбоље прича нашу несрећу.

Требало је да протутње вјекови па да се Косовски божури расцвјетају у нама. Толико слијепи, тек онда прогле-
дасмо – Симонидиним очима.

У нашој колијевци други су нина-
ли дјецу, а ми коров хранили и камење
клесали. Камен за под главу и каме-
ну пирамиду за изнад главе. Толико
да нам ускоро ни камени крајпуташи
неће свједочити да смо и ми ту некада
живјели. Сад ми се чини као да живје-
ли и нијесмо. Живи а мртви. Да ли је
то, запитај се, живот достојан наших
предака?

Као да ми је једино преостало да

пред зору сакупљам датуме славних
битака, понављам имена још славнијих
људи и јунака.

Видим као да свијетле кости наших
мученика. Свијетле и коре, опомињу и
зову. Јаук се проломио. Раздробило чео-
не кости. Скадром потекли потоци мла-
де Гојковице. Теку, а мој народ плаче
„кâ мало дијете“. Плаче због заборавља,
пјева што се дозвољао, присјетио. Кренуо
Њему – Велемученику.

Спаси, Боже, мој народ!“ „Подржи Боже!“ „Не дај Боже!“, ноћу и дању црни човјек на бијелом коњу понавља.

Богу се исповиједам и молим га: „Не дај да мрак падне над нашом колијевком...“, „Одагнај оне Црне птице, злосутнице...“

Свједочим, док они сију смрт, мој народ сије и клија. Замеће сјеме на камену, на длану, на њиви, пољани, на леденици – клија тамо гдје никада није ницало. Нама клија и израста у Божје дари.

А њима? Скаменило се. Камен у камен ударио. Ни трага по камену. Ни трага на камену. Ни искра да се отргне. Све замрло. Њиховим венама крв не тече. Или, као да не тече.

Видим их: скаменили се, занијемили, не вјерују, а и како би, кад изнад њихових домова никада није полетио Бијели анђео. Није, њему не може да се нареди. Божја је то воља. Наш Бијели анђео је цио мој народ претворио у Анђела. То је тај, разумијеш ли, Небески народ. Тим слијепцима је то за подсмјех, као ругалица... Не чуди, јер овоземаљска слава и примитивизам даривани су управо њима, како не би полетјели, примакли нам се и упрљали Анђела.

Они, ти јахачи народа, клонери новог човјека, тако су уклели себе. Анђеле не препознају, своју пакост и злобу фаворизују као добро, опште, колективно, као историјско достигнуће с којим су наводно повратили своју кућу у којој затекоше само себе, и горе.

Свијеће угашене и неће поново да свијетле, огњишта у гараж запечена. Са зида поскидане иконе. Поцијепане слике Лазара, Душана, Његоша... Затечени у безбожју, стоје без ријечи. Ја прови-

рујем из скровитог мјеста и питам се шта би они били, кад би могли замркнути и осванути у светој Грачаници, Милешеви, Студеници, Острогу?

Они су исписали наше духовне читанке и у њима исцртали наше међаше који никада неће нестати између Нас и Њих. Праг иза кога су кости наших великомученика.

У небо се издижу и свијетле кости Лаба, Ситнице, Ћеле-куле, Фундине, Царевог лаза, Кадињаче.

Подједнако томе припадамо и крштеницама и умрлицама. То су најљепше смртовнице с којима се душе селе Богу у загрљај. Нигдје на свијету није се васкрснуло као у нашој Колијевци.

Мој народ не почива на земљи, већ на вјековима које је уградио у ову планету. Вјекови свједоче о постојањима, а у њима наше светиње о нашим постојањима. Зато нам их руше.

То Бог не дâ. Не дâ се то само од себе. Гдје једном дотакне, трипут

васкрсава: у име Оца и Сина и Светога Духа. А издизати се изнад немогућег њихово је сопствено распеће.

А суђено је и Нама и Њима. Нек буде по Божјој вољи. Бијели анђели чувају и бране мој народ. Бране нејаке од силника.

„Забрани, Боже, злослутницама да сију смрт! Претвори их у анђеле. Тек толико да схвате како је Божји дар бити добротинитељ. Помози, Боже, да будемо људи“, сваког трена понављам ову молитву.

Но, да ли је то довољно? Је ли то све?

Како је малена снага и крхко човјеково знање кад пред собом преслишавам претке, вјекове, и схватим да могу казати само оно што су они за вијек вјекова рекли и завјештали својим потомцима. Радије бих ћутао. Бива ме страх од себе.

Дуго трају ове несанице. Ноћи се претворе у бдијење. Ријеч у мук. Једино чујем јаук. Не један. Мноштво јаука. Народ плаче, кука народ. Устајем.

Зарад народа и вјере мора се устајати. И Бог је своје слуге позвао да народу буду од помоћи и када се чини да му нема лијека.

Више у себи и не понављам, јер то
као да умјесто ваздуха удишем.
Изговорено стално понављам.

Себи понављам прије но што изговорим другима: „Вјекови мог народа су драма за драмом. Ми се никад нијесмо дали понизити, у ланце везати и туђим перјем китити. Зар да се тога стидимо пред некрстима свога крста? Ми смо вазда за сјутра умирали. Над нашим пирамидама рођењем се уклешу Његошева слова: *Смрт је лакша но грдна срамота*. Зар да узмичемо пред изродима који зарад мрвица власти служе туђину? О, проклето наше сјеме, докле ли ће кукоља у теби клијати?

Потом, ћутим. Дуго!?

Знам да мој народ нема више куд

да крене. Куда би са свог огњишта? А многа су наша огњишта давно угашена. Упретана у издајства, незнања, неодлучности, узмицања, преваре, лажи, све док Његов дух не дуну у нашу душу и подсјети нас на Лазареву клетву и ријечи Светог Петра Цетињског. А ни на клетве се дуго не освртасмо, па нам се кровови умало претворише у црне барјаке, а наше мајке убрадише црне мараме. И када их скидају, заклињу потомке да крв своју не обрукају и својим потомцима траг не утру. Да не забадамо нож у срце нашој браћи, гдје год да су под капом небеском. Да не крваре од наше ране. Да не искрваре, да не искапају, издахну опет на нашим рукама од наше, најтеже ране – братске.

Народ је у ожиљцима. Онима од јуче и овима од данас. Вратимо се вјери, скинимо црне барјаке и мараме, станимо на кућни праг, дунимо у огњиште брата свога. То је огањ који не дâ студени да свјетлуца нашим таваницама.

А нашој браћи по свијету највећа је помоћ да смо им заиста браћа. Да се тога не постиде ни они, а богами ни ми.

Нема више времена за покајања. Јер наша покајања предуго трају. Опростили смо ваљда једни другима и последња је ура да једни другима добро чинимо. Да једни зарад других живимо. Јер не може се другима зло мислити и чинити, а добру се надати. Зар нас томе нијесу научили наши преци.

Ако се преварама покоримо, наша ће дјеца понизно свијетом тумарати. Препознаваће их као дјецу оце-издајица, народа свог, вјере своје, свега што је своје а свето је. Генерације се неће задуго усправити. Можда никада.

Омотани у црнину, како би нам лица изгледала бјеља, морамо исписивати истину, макар нам то била посљедња слова, о вјечитом падању и страдању.

Биљежи истину, како се опет зло човјеку не би догодило. Никада и ни-гдје. Јер и када напишеш човјек, није то обична ријеч. Гдје год да кренеш, гдје год стигнеш, да преврнеш и небо и земљу, поново ћеш наћи човјека.

Док ово исписујем, као да осјећам

Божју милост. Чујем Његов шапат, бла-
гост и опроштај за браћу коју су грије-
си раздвајали. Опроштено! Опроштено
– изговара Свети Отац. Опроштено, оп-
роштено.

Ко је кроз вјекове заборављао на
Његове ријечи, није имао сјмена за
сијање, ни њиве за орање. А нама, дао
је Бог, клија и ниче. Да не би Њега, не
би било ни нас.

А хоће ли Косова бити ако му ок-
ренемо леђа? Баста ли то коме? Има ли
Ловћена од када га за главу скратише?
Леђа су му окретали они који ника-
да нијесу ни знали колика је то ције-
на, колика је то светиња. Одрубише му
главу они који не знају цијену свога по-
стојања. Јер, ко не зна колика је цијена
сопствене нецијене, није кадар спозна-
ти сјај нецијењене цијене. Тако је било
и с Косовом. Издаја, па издаја, па опет
издаја. Бог ће рећи потоњу сваком ко
изда и ко изда своје. Ко изда зарад
других, а сопствено понизи. Таквих је
било, но бојим се да је у току масовно

клонирање. Забрани, Боже!

Омраза је људска творевина. Зар да нам братска омраза буде колективно самоубиство? И нејаки су јаки када с Богом крену ка Богу. Када знају зарад чега им вриједи умријети.

И поново молим се: „Забрани, Боже, занавијек, да брат огњем удари на брата, и не дај да брат оде од брата свога...“

Саопштити истину. Јаукнути ријеч. Је ли то посебна дужност човјекова?! Или највеће проклетство. Не, томе не могу да пресудим. Дилеме, проклете дилеме!

Истине увијек блиједе ако се с кољена на кољено преносе. Прећутане су многе – намјерно. Намјерно. Тек да би нам чеда била неухрањена, а потом похрањена туђинским млијеком. Само да је то разлог, довољан је да би се записивало, и скоро да је неважно којим стиллом, језиком, у којој форми... запиши, то је најважније.

Све је сјећање. Све је у сјећању, и зато и хоћу сада да ти освјежим оно што нам се догађа и понавља, кроз вјекове. И ово што ти прије записах

Свједок је времена у ком спознах како се човјек варка, мјерка, како се одриче себе, како признаје непостојеће и прогласава га постојећим без могућности да га именује.

Многи догађаји нијесу заборављени, већ су они који су имали неограњену власт у свим системима, ти поробљивачи народа, забрањивали и сјећање на поједине важне датуме и њихове учеснике, не би ли на тај начин прикрили своје прљаве и кржаве трагове. Забрањивано, како би се заборавило. Да би нам, на крају, у вријеме које ће доћи, и хумке биле празне и без крстача. Да свој мир не мирујемо, већ да се веселимо и раселимо почивајући у неким новим – њиховим гробним мјестима. Без презимена, ако је могуће, а без обиљежја обавезно. Није им се то дало, јер им је тај наум узмицао чим би угледали крстаче како се уздижу, свијетле, обасјавају и њихов пут. Да се врате на прави пут, да поново не гријеше и огријеше. Грешне душе и када не

знају шта чине!

Тако бих радо да те поново дозовем. У име оних који су заборавили. Оних који се једва сјећају. Дозовем, најприје зарад нас, не бисмо ли осјетили игру судбине.

Човјек није више ни камен – не разумије ту љепоту реда, јер се одрекао љепоте па му се догађа да своју љепоту не привија већ туђу несрећу повија. Са зраком свјетлости, видим, свио се камен око камена. Они одвајкада, насложени као ред прошлости, мала празнина, па ред сјећања. Покоја вена обојена тамом. Знакови времена.

Да камен проговори, расвијетлили би се вјекови. Одали би се сами. Имали би о чему да причају. У каменом реду ништа није побркано, све је поређано како човјек не би пореметио. Да наша рука не затури. И када рушимо, опет у редове га слажемо. Не дâ се без таквом реду. И колико год ми то хтјели, камен опет опстаје само у реду. Тако свједочи

постојање. Тако се инати.

Ко не зна да чита знакове с камених громада, степеништа, насложених вјекова, он и не зна да је ту нешто записано. Камено писмо само од себе извири, и то у часу када му буде запријећено да ће нестати, да ће га човјек у прах претворити.

Умало се једном то и не догоди, када је један каменорезац замахнуо огромним маљем да камен одломи, па му се пред очима појавише неки чудни знакови, нешто налик на писмо. Види, не зна да прочита, али свјестан је да не треба да дира. Омеђи мјесто, пође до Оца свога и исприча му.

„Нека је благословена рука твоја што продужи себи и народу постојање. Ти не прави само гробне пирамиде, већ свједочи тако што ћеш глијетом у камен клесати – вријеме, људе, догађаје... Биљежи, то тражи од тебе Отац твој...“, каза му Отац Наш.

Не заборави да му каже да не жали труда и да до великог циља тешко да

се може без велике жртве, и „буди наредан свему“, настави он, „као што си вичан и једноме и другоме“.

Наредан свему, ако те зајми живи огањ, потегни руку и живопиши. Ако затреба, ако се не да, ако се не може другачије, ако се мач великог змаја твојем врату примакне – сагори, јер су из гаражи ницали најљепши изданци који су похранили себе за народ, за отачаство. Цркве су и у славу тога подизали, неријетко горели заједно с њима.

Често су наши преци горели са олтаром. Радије су бивали прах, него да им се потомци с проклетством рађају.

Тако им не би суђено, тако им преци поручише. Такви се родише. Од прађедовских завјештања бијаху саткани.

Тврду ћуд тешко мијењаху. Никако. А наши су имали јуначку ћуд. Племениту. Другима нијесу прагове прљали, крвљу заливали, куће палили и рушили, али су бранили и одбранили своја огњишта.

Често су моје старине и у миру и у ратовима искушавали...

Тако, у оно доба, када је лоша ријеч потезала ороз, бранећи част и достојанство, бану изненада, у невакат, са злом намјером један племеник да одиву понизи и братству пошаље поруку. Загна се на жену наше старине најчувенији из тог братства и племена. Посили се јунаку, удари је шаком као крвника, а она се не помјери, ни око да јој заигра. Завуче руку помеђу груди, сијевну *нагант*¹ и раздроби чело јунака – крв маркира његову пратњу, окамени и врати да не буде зло веће. Од тада у нашој кући говори се како јунаку не броје нити памте јунаштва прије, већ онај тренутак који га однесе на вјечни починак.

И ово, и свако друго зло, преци и братственици наши похрањивали су увијек гдје зло око не досеже, нити се може нечиста рука њега поново латити... Тако далеко, тајанствено, да ни

1 Нагант – револвер

гује нијесу у стању да га се сјете. Тако су радили Они. Зато се и поштују наши преци, зато су мирни и њихови потомци.

Нијесу, не заборави, оставили писане трагове, јер су вјеровали да они брзо изблиједе, али су одабранима казивали, причали, преносили с кољена на кољено, и то траје, и то се и даље пише... Прва, а можда и посљедња слова су ова као дар добру, као свједочанство о добру ради добра.

То што испод наших таваница туга проговори и небо проплаче, то је крик који се ослобађа из дубине, из коријена наше лозе, да се наслједство не преноси кроз књиге, већ кроз потомке. Да се не тање наше лозе и нестају. Тако се затиремо.

Утихнула је она вјековима неизбјежна борба између свјетла и таме, између добра и зла. Зло се злом осваја, али из таваница моје учерице сипи нада и покоји зрачак свјетлости.

Биљежимо, свако на свој начин.

Мален сам био да спознам како је велика срећа бити уз некога ко је стамен, мудар и казује истине из прошлости. Памћење је било паметније од моје свијести, и оно памти, памти, похрањује...

Дјеца не разумију како је судбина пола среће и како је треба знати искористити.

На вријеме, у правом тренутку, јер касније судбина као да вам окрене леђа.

Она је недокучива и још је нико није видио, ни описао, ни опјевао, али сви говоре о њој. Вјерују у *нафаку*. Можда се нафачни човјек лакше погоди са животом, да му буде боље. Можда!

Шта је са онима које је нафака за-

обишла? Да ли је дар Божје руке непре-
сушно врело? Траје ли то дуго? Ко ли је
храбрији, они са нафаком или они без
ње?

Траг за собом оставише и они други, подједнако храбри и мудри.

Тим трагом промичемо и биљежимо.

Можеш трагом, ако не с почетка, оно с краја. Кренеш ли, знаћеш јеси ли на трагу. Трагај, осматрај, назначи. Неко ће рећи, показати, пропитај.

Није пут да би само путовао. Путуј како би видио, како би сазнао и спознао људе који своју главу заложеше за оно што траје и што једним махом крила ласте не одлепрша као да га никад, није било. Те су се главе уградиле у вјекове, па данас прекривене ћутњом, чекају као путокази да те упуте на прави пут. Путниче без циља.

Хоћу да објелоданим то што моја глава таји, да вријеме и људи проције-

не. Да и друга уста изговарају. Ево, на-
покон, то што сам дуго у грлу тамни-
чио:

Знано се памти, али не помиње.

А оно што преживи, као да би јуче.

Човјек је дјело свега, по Божјој
вољи.

Човјек никада не може бити забо-
рављена прича, док макар људи буду
говорили.

А за слободу кажу – добра је, а она
је како за кога...

Једна је слобода, а мука на претек.

Слобода шапуће не би ли се људи
подједнако чули. Гдје год да су. Управо
онако како је Христос ходио, тихо, ша-
пћући и показујући љубав.

А онај ко је даривао љубав, свијет-
ли и међу људима и међу гробовима.

Вјеровати је Слобода. Једина и је-
дино моћна.

Кажу, било је свјетлости и прије.
 Било је.

Била је она јединствена Свјетлост која је спајала земљу и небо када је Богочовјек населио небеса. Свјетлост која је освијетлила Његов пут, како ми не бисмо тумарали земљом.

А мени се у овој мојој уцерици казује како се та свјетлост, већ деценијама и вјековима, притајила.

По Божјем гласу обилазим биљеге, камен по камен, биљежим прошлост како би садашњост засијала новим сјајем.

Вјера је наша свјетлост. Историја наша је свјетлост. Добро је наше свјетлост. Истина је наша свјетлост. Сви наши дарови свијетле и када чамују.

Да наша звона нијесу горама одзвањала, небом проламала, не би било ни Божјих дара ни људског јава.

Кад год бих подно таваница Скровитог мјеста погнуо главу, приклонио дрвеном асталу онако ледено, скоро смрзнуто чело, однекуда бих чуо звона.

Потом би на моје руке пала свјетлост. Нека свјетлост која рукама кроз вене убризгава топлоту. Свјетлост која мили, тече...

„Боже“, кажем, „знам да је то Твоја свјетлост. Знам, Боже, да је Твоја. Знам, јер свака свјетлост има сјенку, сем оне коју Ти спушташ на наша тијела... Боже, спасиоче...“

И док се молитвом обзнањујем, ви-

дим иконе и свијеће за праштање.

То Бог шаље, прашта. И увијек из-
нова – прашта.

Чудни су путеви Господњи и велика је милост Његова. А зар нијесу? Зар није?

Милост је, а да није – да ли би ме рука Његове свјетлости недостојног дотакла? Јесте, и то се не дâ на папир пренијети. Можда има негдје неко парче пергамента на ком су остали отиснути Његови зраци. Свеједно је и да га нема, тај доказ, ја грешни раб Божји, носим у њедрима.

Доћи ће вријеме када ће о томе и папири говорити. Биће записано. Онако како се записује милост Божја.

Мора се биљежити јер од поодавно човјек не вјерује у предања. И чудо како се никада не запита зашто вјерује да ће вјечно владати на земљи, када нигдје

није записано да ће заиста и владати. Можда има предања која казују да ће овај и овакав господин, звани Човјек, повремено нестати, да би се наново појавио с добром и свјетлошћу.

Шта ја то говорим? Има ли ријечи у коју би све стало? Којој би се вјеровало. Тражим је.

55.

Шта је човјек.
Само грешник.

Прислоњен уз богомољу, молим се и плачем као пророк Јеремија на развалинама Јерусалима.

Присјећам се дјела и ријечи наших старина. Знали су дуго да ћуте, чекало би се да проговоре. Кад ријеч изговоре – да је не морају појашњавати, нити се, због ње, извињавати.

Одлуке су саопштавали тихо и кратко. Кад се не би поштовале, сијевале су сабље, пиштољи... Тако су истини продужавали вијек. Ти вјекови су то и тражили.

Наши преци су живјели с оружјем како би сваког трена бранили и одбранили црну земљу и црна брда. Земљу топлу као њихово срце.

Како је текла историја, тако ће се

казивати. То што је препричавају, допуњују, мијењају, не могу јој наудити. Чине то зато што знају да ново прекрајање догађаја из историје разоткрива њихово понизно пузање пред туђинцима и покушај да се оно добро, у чему нису учествовали, прогласи својим. Покушавају. Ако им то и за трен успије, оно решето ће све поново вратити на извориште људи и догађаја. Онако како и би.

То што су потврдили вјекови, неће избрисати плаћеници, историчари зарад дебелих џепова, сујетници, који су својом појавом најозбиљније заинтересовали психијатре. Управо један умјешнији историчар доказао је да у Црној Гори није било истраге Турака, односно потурица, иако признаје да нема доказа. Можда и није било истраге Турака, али засигурно јесте потурица које нијесу цијенили ни Турци ни Црногорци. Велики владика Раде је, вели онај, лагао и измислио Истрагу потурица. Но, тај трагач за чињеницама,

по потреби власти, једино није могао да утврди, ни уз помоћ писаца којима је историја хоби, па се сада смишља у Великој Вијећници одабраних превараната како и чиме доказати да у Црној Гори није било истраге.

Било је како свједоче наше владике, како каза Раде. Вјекови су прочешљани и објелодањени, и на потомцима је да на тим чињеницама освјежавају догађаје. Да се не заборави.

А новим казивањима може се вјеровати ако се из таме на свјетлост покажу писани трагови, докази, јер је ријеч код наших старина била изнад свих фермана.

Преци су казали своје, потомци не смију дозволити да истина о њима и о времену у којем су створили Црну Гору нестане у доба лажи. Истина о томе нека траје док се чује и последњи откуцај срца. Срца наша – куцајте!

И ти, моје срце.

Ко би рекао да су они паметни. Нико. **А** они говоре да јесу. И јесу, јер их у то и ми увјеравамо.

Паметни су, вала су паметни, паметно оно каза, свака му је паметњачка, не умије он без паметно, паметњаковићи су то... говоримо Ми, а не Они. Нити Они, нити било ко да обзнани по коме им то дође.

Паметни људи. Воле да не раде за друге, онако западњачки, да свијет не би видио како су себични и чине све себе ради. Воле да од њиховог гласа све зависи и да је и наша воља у њиховим рукама. Да је обликују, да се с њом поигравају, да је третирају на разне начине, зависно од потребе и сврхе.

Ако се невољи и примакну, ишчи-

ле, не би ли се ми порвали, па ако побиједимо они ће славити, а ако се невоља побједнички посили и позори, они ће се заклињати како смо се сами увалили у невоље.

Тим следбеницима најважније је да окрену главу и прогласе како нијесу никада били тамо гдје се глава подметала за сваку изговорену ријеч.

Када поново из својих кравата главом извире, загледају около – коме да кажу, колико гласно да се даље чује да човјек, макар био један у васиони, није добар ако се њиховог порока није такоа. Вјерују да их нико не види. Вјерују. И да нема никога, ја сам ту. И гледам. Гледам. Очи моје виде. И душа то осјећа.

А чији би, такви, могли бити?

Најрадије бих рекао свијету да су ничији, али свијет се не дâ тако лако преварити. И они и ми смо увијек дио нечије прћије. Они су се утопили у том туђем завежљају, ми у дроњцима знамо се и препознајемо. Они, одавно туђин-

ци, и не знају ко су. Можда и знају, али се стиде што под туђом свилом препознају понизност, осјећају изгубљену част. Пред огледалом се не усуђују срести са својим лицем јер се, пошто унакази сопствено, увијек оцрта још накарадније.

Такви и историји покушавају да промијене лице. Мијењају истину за лаж. Оно што није хоће да прикажу да јесте. А ни то што записују, не дâ им се. Није довољно изопачено па се, тек као повјетарцем зањихано, опет врати и призна да не говори истину. Из пркоса хоће оно чега нема да буде, њима на част, а прецима и потомцима на бруку.

Хоће да живимо као плотина између свјетова, да се свако мало урушавамо, сопствену снагу да подаримо узалудности а памет усмјеримо у инат. Хоће да смо свакоме по потреби а себи низашта.

Па ко смо и за шта онда ми, пожутјела сламчица која раздваја два пространства, која и јесу и нијесу раз-

двојена, јер нама се чини да је ту сламчица пресудна. Та скоро невидљива линија. Ко се и боље загледа с обје стране ње видјеће себе.

Зар да ту станемо, себи пресијечемо пут? Ми смо најнесхваћенији народ на свијету. Колико до јуче то нам и није било важно – разумјели смо себе.

Па шта се то десило с нама?

Од кад заборависмо на себе, одрекоше нас се и други. Шта ће другима ништа, они ионако одвајкада у свом дворишту имају тога на претек. Довољно усукани у сопствене поразе и промашаје, не треба им неко ко је од историје направио шалу а од пораза галаму. Шта ће им неко с ким не могу више никуда, јер ни сами се не помјерамо. Једино што личи на нас и што има наде да васкрсне јесте то да у свему томе још нијесмо постали ни неко други, ни нешто друго.

Стали смо можда и зато да бисмо напокон прво промислили па кренули. Насрљали смо се кроз вјекове да нам и

дан данас по свијету ципеле сакупљају. Нека их тамо гдје се затекну. Нека, можда у неки вакат и оне саме проходају, па нас застиде. Када ми већ нијесмо хтјели да корачамо, нека оне разумом у свијет крену. Када већ нијесу на ногама, нека остану на плочницима, путељцима, ливадама... Да дочекају нас, како се не би у овом свијету до краја погубили. Да се неки нови путници не загубе, да се не осврћу уназад, јер то што иде иза наших леђа јесте вријеме и живот који се не дâ зауставити и вратити унатраг. Ко покуша, биће прегажен.

Не чини то!

Није свеједно јеси ли у корак са временом, или у инат глави, против силе и равнотеже.

Као да дријемам у стољетном хладу и размишљам како ништа није случајно. Све је суђено и свему се суди у овоземаљском животу.

Треба да обиђем нека мјеста, говори ми се. Да пронађем неке изгубљене нити због којих чамим у Скровитом мјесту.

Куда да пођем, то знам пошто она свјетлост паде на моју главу и стопли ми вене.

Док чекам, док премишљам да ли да кренем.

Не бих могао другачије да пишем јер једино пишем како ме сам Бог учи. Друкчије се и не може. Вјеруј док пишеш и то те тјера да се помолиш испред сваког слова. Да завјештамо оно што су нам ђед и отац у аманет оставили, освештано. Следбеници Божји.

Расута слова и приче од уста до уста сакупљам и приносим, подзиђујем писмо наше, како нам дјеца не би туђе искала, већ својим се казивала, својим писмом писала, језиком својим да би се разумјели.

Наше је писмо библијско, божанско – узноси дух и прочишћује. Писмо је наша колијевка окачена око врата. Кандило наше – ћирилица.

Ко смо и одакле на овај свијет ба-
 нусмо, ни они од прије, ни ови да-
 нас, ни они након нас са сигурношћу
 неће знати. Све је тајна. Настанак чо-
 вјека остаће тајна, врти ми се у глави
 док помјерам сјенке у скровишту.

Тајна је недокучива, а да није – да
 ли би била тајна?

Будимо задовољни што припада-
 мо Човјеку. Хвала Ти, Господе, и не
 дај да будемо звијери какве то бијаху
 неки. Неки по угледу на друге.

Нигдје се као код нас не при-
 ма оно што је лоше код других, што
 је унизило не само човјека већ чита-
 ве народе. Оно што као губа унакази
 човјеку образ. И то је Оно због чега
 увијек молим Господа да нам опро-

сти, да нам прашта како не би други с нама каштигали. Мислим на оне што донијеше и дадоше џебане и новца. Заузврат, од дариваних су тражили да себе преваре, да се одрекну себе, да на сва звона објаве како су самоникли и да немају никакве везе ни коријења са својим прецима, и да тако голи крену као бјелосвјетске луталице а дјецу упуте у слуге и просјаке. И не само да забораве, већ и да јавно казују да нијесу то што бијаху, и да у то вјерују. Наградиће поново. Обилато.

Када нас закуче и обезглаве, обзнаниће свијету како смо добар примјер и да смо сада нека нова Црна Гора, нових ликова са неколико језика, дообразовани на курсевима, и да нам умјесто диплома на зидовима висе сертификати. Сваки грађанин лиценциран.

И данас из моје јазбине видим како покрај мене промичу безименовићи којима је суђено да буду кремирани јер су се гробова својих одре-

кли... Видим, глава им на судњем часу
од тијела одвојена... Видим ужас....
Видим! Ређају се слике. Видим и ви-
чем: „Благо теби, Царство Небеско!“

61.

Као да ми кроз таванице вирка и кизазива ме дилема – би ли то добро, хвала Богу? Себи кажем и онима који ће чути – није то било тако лоше смишљено да се није обесмислило. А обесмислило се онога тренутка када су они што критиковаху морали бити под сјечивом критике. То би их забољело и негдје у дубини душе осјећали су да не могу поднијети тај бол. Кад већ тако разумјеше, одлучише да све поново препоруде само да то буде подаље од њих. Да их не дотиче. Да се не лијепа за њихову душу. Да се не присјећају те погане ријечи, да их критика једним резом не посијече као бритва.

Оно друго чуло тјера ме да повјерујем како је самокритика прож-

дрла себе у моменту када се самокритиковала. Њен творац, онај који ју је утемељио, самокритиковао се и у тренутку док би саопштавао, признавао: то што нико није хтио да му каже, оно је што се бојао да јесте – свугдје и на сваком мјесту био је нитков, људи ће га памтити по зулumu, сплеткама, хапшењима, батинама...

Како да изађем у стварност, не питам себе. Вјерујем да је ово мало од скровишта толико стварно да реалније и не може бити. Но, стварно и не значи да је реално. Али, ја хоћу да је тако. Па када се о томе са собом споразумијех, поново гледам кроз видиковац своје уцерице како је стварност једино што умије да буде безрезервно дио тебе.

Не брине ме пролазност времена, јер оно неминовно путује и ми с њим, често и брже, пожурењући да оно од сјутра буде данас. И ту се саплетемо. И опет журимо, журимо, све брже, и на крају себи пресудимо прије него је то неко Божје вријеме хтјело. А вријеме, ако ни Бог није рекао да ти је вакат, пушта те да будеш испред судње мину-

те, па завршиш како си наумио – скратиш живот себи. И то је изашло из реалности.

То што се човјеку догоди једном, други пут, и много пута тако изнова, човјек не разумије, бар не ја, да је то стварност, наша непримијеђена свакодневница. Јер није то оно од јуче, или оно што ће банути сјутра. То је оно сад, овог трена. Сваког трена. Стварност *треније*.

Често питам прах који с таваница пада на моје тијело да ли је стварност реални тренутак или страх од реалног. Нико, и ништа око мене, а ништа у мојој уцерици није празнина, не зна одговор, или се не дâ исказати. Ко то зна чему у бити служи реалност? Може ли бити намјера? Намијењена намјера. Непролазност. Отворене очи који-ма ништа не промакне. Најкраћи пут виђеног до можданих вијуга и реални, виђени приказ, свијест о томе како јесте. Ако у преносу виђеног негдје дође до кидања ткива кроз које струје једи-

нице свјесности, наша стварност бива слика нереалног, онога чега није а приказује се као да јесте.

Знам, стизало је то, небеском поштом, до моје свијести како је стварност понекад могла изазвати сумњу да је све што лебди једина стварност. Тај осјећај овлада нама док лебдимо онако умишљени и снажни и тако осиљени вјерујемо, чак и покушавамо да промијенимо стварност, која је наша прва обука, први и неодстрањиви слој наше коже.

И ко је покушавао да скине онај слој времена који се таложио у нашим душама, како би заграбио стварност сваког трена, остајао је у заборавау. Управо то што покушава скинути, као прашину са старих и похабаних корица неке пожутјеле књиге, јесте стварност која извире и нема граница. Не разумијемо да ми ван стварности лебдимо а да нијесмо ни свјесни да је то почетак новог немира, нових страхова, изнова напуштање стварности и одла-

зак у таму која је била друго име наше стварности. Тако скривени, одјевени најчешће страхом, снажни колико немоћни, губимо се попут морске пјене и признајемо како смо сами и најизразитије усамљени у тренуцима велике похвале и неселективног руковања.

И те сцене иза стварности, и не мали број оних које су стварности погледале у очи и прогледале, видим како ми се у мраку снажније и јасније приказују, или су ми се помијешала чула па чујем што не видим и видим што не чујем.

Знам, осјећам што ми је намијењено, шта је то што човјека пресијече као танану грану порушене плотине, али никако да и то именујем као стварност. Можда би то признање радије примио као шок, као повишени крвни притисак, као пометњу снова па расањивање.

Након тога, видим сунчане зраке, сноп, како продире кроз трошне таванице док кроз камене зидине избија студен. То видим и то осјећам. Све се

то увукло у моје кости – прво се зарумени, а потом следи. И да хоћу, не да се заборавити како је то упечатљива стварност – усамљеност. Усамљени човек, то је ријетко призната стварност. Свједочим.

Био једном један сироти човјек. Живио покрај ријеке у близини манастира. Имао двије светиње – дјецу и манастир. Чувао их *као очи у глави*. Радовао се сваком јутру када погледа у постеље и види како дјеца безбрижно спавају. Срећа би бивала још већа када, затим, са кућног прага угледа крст, манастир, светињу која му даје снаге да истраје. Да побиједи велику немаштину која му бијаше посавила леђа до земље.

Није му било лако, али није се дао. Вјеровало је да ће уз Божју помоћ отхранити породицу, дјецу послати на мале и велике школе да се не муче као њихови родитељи. Вјеровало је и није жалио труда, крвавих жуљева, избразданог лица,

опанака подераних и мокрих од зноја и година гладовања... Није жалио. Вјеровао је да ће га Богочовјек и благодарити.

И богодари. Дјеца скинуше закрпе са панталона и џемпера и оставише вунене торбице за књиге и мало фрумети-новог хљеба, полако корак по корак одлазише у градове и, васпитани, очевом причом о поштењу мјеркаху како да се што лаганије докопају одијела, кравате и шими ципела.

Када су се пресвукли у прву градску преобуку, селу и оцу, родитељима својим, више одлажаху два корака назад него један напријед. Више напријед, разумјеше да село, поштење и поштени родитељи, нијесу оно што гусле говораху.

Би то нови живот, нове вриједности, ново: само да не буде очеве памети, поштења, наследства, лозе која се довијала како да браћа подијеле и последњи залог.

И није требало чекати на вијек, можда краће звучи ако напишем сто

година, син се презуо, и преобукао. Заимао. Замоћао. Завладао, па осилио... Скоро заборавио стари путељак до родне куће, имена позаборављао – једва их се присјећа, тешко препознаје сељане, избјегава рођаке, све то, не након сто година, већ након десетак година финансијског успона.

Видим га како има, а заборавио како је поново сиромаш, како је све изгубио, како дјецу своју шета небесима, објашњавајући да они што осташе доље нијесу умјели да живе, нијесу имали памети, идеје... нијесу имали предузетничког дара...

И тако, док га често сретам, у мислима, а гдје бисмо се друго и могли срести, једна истинита старина ми бану, и прича:

„Позва нас један пријатељ, ти знаш који, сироти човјек, али поштен и радан, да му будемо гости – жени сина. Жена и ја, с пуно радости, колико могасмо и имасмо, однијесмо и даривасмо весеље. Никада нијесам гледао

у трпезу, па ни овога пута, мада било је свега, као када те сиромаш дочекује. Богата трпеза. Свега на претек. Наш пријатељ није жалио. Не умије. Зна само да тако може дочекати оне који му дођу. Тек како се спреми када те у госте позове. Има свега, кажем себи, али ми ипак жао да узмем. Ријетко сам гдје за трпезама јео. Најчешће ми се чинило да ће јело мене прождријети...”

Док слушам како ми излаже лекцију из живота, с намјером да ми се не деси да и ја будем налик на онога о коме ми он казује, Милош Ников се смрштио, стиснуо зубе као да ријечи циједи, наднио обрве као да му се низ чело спушта литица па испод очију, тек као да су загладане у шаке огрубјеле од тешких и свакодневних послова. Из тог чудног грча наставља да циједи причу.

„Бјеше ту много наших пријатеља и оних родбински везаних. Добри људи сјеђаху за том софром. Мирни, честити... Веселе јесте, али ми се чинило да се за трпезом то мало коме видјело на

лицу, у очима... Сви некако, као пригушени... Све умјерено... Нигдје оног свадбарског пламена... Разумио сам то, те добро. Мислио сам: како је тежак овај живот моје генерације и оних прије мене. Тежак и суров. Видим га на туђим лицима и длановима, као на својим. Читам те странице које је избраздало и исписало вријеме, тешки тренуци и по која искра радости. Гледам, читам... и као да се не желим присјећати. Не желим, али шта ћу, пред очима ми. И у огледалу. На јави, подједнако као у сну. Око ми заигра као да ми га неко изгна и баци, па оно онако избезумљено водом плута... Плута, богами... Коса ми се узјогуни, да свака влас стајаше као свијећа, као антена... Крв ми надолази... Ударила у образе... Горим... Предосјећам да би можда могло нешто да се деси. Да неки лош глас чујем..."

Дуго након ових ријечи, Милош не говори. Мршти се. Жмирка. Трља руке. Кољена. Као да више не жели да говори. Као да се покаја што започе ову

причу. Као да се премишља.

Мислим да ли да му било шта кажем. Да га подстакнем на следеће ријечи. Да настави. Ипак, остах нијем. Касније ће се показати како је то моје држање било исправно. Није ту пресудила моја памет. Тако се намјести. Бог ређа ствари, догађаје, детаље... Ређа и ћути. Кад Бог ћути, на човјеку је да трепери и осјети и препозна говор Његове тишине. Божја тишина је једини мир у којем треба страховати – односно тиховати како би били тиши од тихости душе.

„Није ово можда ни за причу. Није ово за даље. Ово је за ближње, вас, дјецу моју, да знате како не треба, како не ваља, како је то погано, како то на зло мирише, како је то кратко, како је у томе срећа најкраћа, како се не ваља узнијети над отетим, како је сиромаш онај који је крађом заимао, како то не може дјечи и унучадима бити срећно... како... Ето, зато морам да ти испричам“, нервозно проговара Милош Ников.

Док нижем његове реченице, ја се у овом мом Забитом мјесту, Уџерици, сабирам – јесам ли заспао у том казивању и освануо на његовим порукама које су у први мах изгледале као наредба? Касније би то у мојим венама потекло као извор живота, као завјет... А свака истинита и искрена ријеч је Божја, јер је Он увијек саопштавао истину – живу. Јер човјек увијек каже: „Ово је жива истина“, а Бог је завјетовао како је „истина жива“, или се мени то само чини у овој мојој уџерици.

„Док задуго испијох једну чашицу ракије“, одлама као велики комад од себе Милош, „здравило се младима и домаћину. За добро и напредак, за пуну кућу дјеце. И заслужио је да му испуне све жеље. Све је с много муке стекао, закучио, дјецу исхранио, школовао, да има колико има а да нема колико је много... Било је ту још таквих људи, или, боље рећи, већина су били на истим животним мукама. То само ми знамо како се стварало и кућило... Јади

наши. И док гледам те моје пријатеље, пред очима ми се смјењују догађаји, истинити, муке наше... Загледујем једно по једно лице и тако прелиставам вријеме и све оно што нам је с њим дошло. На крају, међу тим дивним и поштеним људима, некако као да ми једно лице нема записа. Као да се тек сада на овај свијет појавило. Као да нема шта да каже – пресвукао се у неку другу кожу. Знам ко је, па се много и не трудим да пратим траг по његовим образима. Не, не! Е, ово је тек... оно што, иако чух и видјех, нерадо прихватам, а још теже изговарам...“

Тек тада осјетих да је то тај тренутак због којег је дуго ћутао. Смрачен, премишљао. Сада већ не бих му замјерио и да ту стави тачку. Без иједне ријечи појашњења.

„Засједосмо подуго. И као увијек када се претјера, па макар и у сједењу, а не пићу, неким људима никада није довољно, овога или онога. Свима се чинило да им пиће некако лијепо стоји

и да се с њим добро носе. Помало ми се чудним чињаше онај којем ништа на лицу не писаше. И не преварих се. Устаде. Поисправи се. Поче да говори, онако учено. Прве двије реченице течне, као из књига. Помислим, није школа појата, како се говораше у народу. Трећа реченица некако му се не дâ, четврта туц-муц, муца-туца... Очекујем – учен је, сјешће, завршити... кад он завуче руку у унутрашњи џеп од сакоа и по столу просу марке... Разлећеше се Њемице по столу... Наста тајац. Сви ћуте. Гледају и не вјерују да неко у вријеме када је једна марка била неколико стотина хиљада тадашњих динара, има толико стотина марака... Можда би то и некако било прогутано с муком присутних, да се овај младобраз не одлучи да доврши започети говор и рече. 'Узми Т..., не жали, толико имам да ми их ни праунучад не могу потрошити. Ни краве их не би појеле колико их је...' Тек тога тренутка схватих да ме није изневјерио онај осјећај да ће

нешто да ме лупи по глави... Е!“

Поново тајац. Ћути моја старина. Ћути, мало се подиже, оштро ме погледа и рече:

„Тада не издржах. Устах, узех чашу да наздравим домаћину и с намјером да отпоздравим госту који се бацаше девизама. И успјех да се, након пар ријечи, мало охладим, да смирим узаврелу крв која од раније бијаше устисла, па му онако родитељски казах – ’Добро је и хвала Богу да имаш, сине. Немој да се разбацујеш, јер си, као и ми сви овдје, крваво стицао те марке. Не расипај се, помажи и никада не заборави да се сјећам времена када су вам за душу давали. Није то, дијете моје, било давно.’ Рекох. Рекох, не могах. Мајка ти претрнула. Као да умире на ногама. Гледам остале и видим – као да ми погледима кажу – ’Нека си!’“

„А Он?“, затечен упитах.

„Он? Он се није много нервирао. Нигдје црвенила не видјех на образима. Једино локну цијелу чашу неког жутог

пића што пијаше. Гледах га, али он као да се ништа није десило. Можда и није, јер ријеч прекора је за поштене људе. Шта ће исану, какав је он, оно од чега су живјели сви његови преци – част и поштење. Но, нека га црни враг носи. Можда и он једног дана схвати како је богат само онај који је даривао друге, подијелио с другима и то само плодове свога рада. Једино такав дар Бог благодари. Памти то. Мало шта ви млади данас памтите. То памти!“

Ево запамтих, забиљежих.

Памтим и знам да то није довољно. Треба другима свједочити добрим примјерима. А најбољи примјер је онај који подучава, опомиње, истину свједочи, како би они који до ње дођу знали како је истина о себи оно како за живота живјесмо, оно што радисмо и оно што остависмо да, када нас више не буде, помињу и препознају.

А ако и није тако – зашто бисмо онда уопште живјели.

Прошли су вјекови. Напредак је, **П**кажу, у свим областима. И човјек је, веле, узнатредовао. Мило ми, ако је тако. Радујем се напредку човјека.

Доба је великог технолошког напредка и опште опчињености бројним достигнућима, али ја га доживљавам као насртљиво, испразно... Признајем, задивљен сам тајнама прошлости које се својом ненаметљивошћу чувају. Свака, живећи своју причу, похранила је недокучиво, као тајну вриједност. Да се не одају ни у несигурна времена.

Ни у сну, ако би ко бануо, да не одају.

Када саопштавам, као да догађаје прелиставам пред очима. Од слике до слике. Жива слика. Соколе ме мисли и

једино тако знам да сам жив. То су тренуци када успијевам да уроним у неко друго вријеме, додирујући друге просторе.

И тамо и овдје, у мојој јазбини, човјек. Схватам како се животу човјек никада не може начудити. Спозна се то када те сусретне стварност. Види се као по ведром дану у планини и брани се као риједак цвијет у суровом камену. А цвјетати, можда, и нема цијену.

Јадног ли свијета, човјека који никако да призна да је загледан ни у шта осим у сопствену похлепу и као такав љуби те, грли, диви ти се, обожава, чак хвали твоје пороке. Сваког трена пред твојим очима видиш човјека и у њему препознајеш оног који га савлада и претвори у чељаде које, као притајена звијер, ћути. Чека и мјерка тренутак када ће, без обзира на повод и тренутак који изабере, да се огласи криком, оним који из дубине душе једино искрено проговори. Онај крик, само тај крик, који искрено ода човјека.

Какав год глас да изустити, а није љубав, љепота, добро, благовијест, није ни болест, већ онај лудак који те љуби у образ по сто пута а мрзи до небеса. И

даље, ако су се небеса сагла под теретом нама незнаног, потоњег свијета.

То је овај свијет, мој и ваш, овај с којим живимо...

Неодвојиви смо и потребни као свјетлост оку, а опет – радосно се узнесемо када из туђег ока суза крене. Не разумијемо шта је суза оку и око сузи. Видим да се свакој сузи која није наша подсмјавамо. А када наша кане, чини, нам се да ријека тече. Непресушна...

Ни ово прије, ни оно што ће улиједити, није прича о вама и само за вас. Овдје причам и себи, јер и ја живим овај свијет.

Свијет без тоpline, искрености, без пријатеља... Свијет који исмијава свако добро, куди добру ријеч и мисао... Свијет злих и пакосних. Свијет луталица, и бескућника, и расипника. Свијет скривених појединаца који ћуте не би ли се сачували за неко ново доба. Свијет у ком ће неко чудо попут урагана збрисати са земље свако биће које се дрзнуло да наду предочи као једину

могућност а лаж као врховно добро и правило.

Чудан свијет. Чудан свијет, понављам.

Можда неко и помисли да су у њему само неки чудни људи, како би се дало и казати – чудаци. Не. Живе у том свијету добри, лијепи и племенити, достојанствени људи, и мудри људи. Они су се склонили па се мисли да то и није најбоље што би проклијало након урагана.

Па кога онда ми то чекамо?

Њих, или себе?!

Ако смо себе изгубили, онда нам и није било до себе. Па свијет нека свија како му воља.

Завичај је увијек честица у васиони – овдје на Земљи грумен земље и мрвице од хљеба. Не без разлога грумен земље, оне која се сталожила од наших мука, нас и оних у нашој лози прије. Честица по честица, наталоже се подно наших ногу и тако освајамо оно мало, онај Грумен земље за који увијек кажемо да је Завичај.

Ријечи су празне ако нијесу провјерене у завичају.

Да. Да, „З“ је велика знаност. Непролазна грађевина.

Тако сада записујем то „З“ из биљежнице о Завичају.

Онако редом себи набрајам:

Заданисмо ту.

Задесисмо се.

Замркосмо.

Зазвонисмо.

Заказасмо рађање, женидбу и удају.

Запамтисмо сваки трен откад прогледасмо, до трена када склопимо очи и подаримо се Богу.

Зачудисмо се како је Оно било могуће.

Зајмасмо²² само алатке, али никад кору хљеба, јер је то било највеће понижење.

Зажалисмо за младим главама што напуштаху огњишта.

Запретасмо казивања, како би они који дођу послије нас могли распирити жар и поново на огњишту у пламену се огледнути и угријати.

Зауостависмо бујице, да нам не носе оранице.

Засјекосмо коров и земљу житницом учинисмо.

Зажарисмо, можда неком огња за треба.

2 Позајмљивасмо

Звасмо, када нам би добро.
Закаснимо на весеље.
Зрачили смо радошћу и давањем.
Заклесмо се на Божју милост и до-
бровање.

Заграђивасмо оно мало плодника
да с бујицом у шипражје не оде.

Заборављасмо лоше ријечи и лаж-
на казивања.

Заллагасмо част за ријеч и давања.

Звиждасмо вјетру и псима.

Здрависмо се с људима.

Залутасмо, како бисмо и осванули.

Збијасмо навиљке и стогове, да
бисмо их лакше усијецали и њима ста-
да хранили.

Зимовасмо с људима и звијерима.

Зидасмо куће и сувоте.

Застирасмо ријечима сваки пу-
тељак – пристан нашој кући.

Зијевасмо, кад не бисмо имали
коју мудру да изустимо.

Загрлисмо дјецу, мајку, очеве и све
добре људе – доброчинитеље.

Заборависмо оно што нас чињаше

ружнима и пакоснима.

Зујали су пчелињаци златокрили.

Залазили смо међу непрегледне шуме и малене воћњаке.

Зажижали свијеће у црквама и на гробним крстачама, ближњима и онима који нам бијаху ближњи.

Запалисмо ватру, како бисмо дали знак онима да смо још ту.

Зрикасмо у сред бијела дана.

Завјетовасмо сваку добру ријеч, слово, племенити покушај.

Заорасмо бразду родницу и несадницу.

Згрнусмо суве љешнике и орахе.

Зададосмо последњи ударац незбору и несојима.

Згучисмо немаштину и родитељску топлину, пажњу, бриге...

Затамнисмо све и свугдје што нам се могло лошим представити.

Задависмо отровницу-камењарку.

Заварасмо росу и маглу како би у свитању цвјетне ливаде јаче и дуже мирисом опијале мраве, пчеле и људе.

Заситисмо се кукурузна и јечмена хљеба, па сада молимо за њихове мрвице.

Заварасмо звијезде, како би комете слободно слијетале на наше оранице.

Запомагасмо само када нам је пријатељу невоља и братска рука у немоћи.

Закључасмо сву бахатост, лажи, невјере, издајства и злурадости, како би с оне стране браве робијали и ту издахнули најгори људски пороци.

Завичај је заглавље у ком су похрањени обичаји, земљишне књиге, орачи, чобани, ловци, рибари, мајстори-тесари, столари, зидари, лелекачи, тужбалице...

Завичај је род рођени.

Завичај је најужа породица.

Завичај је брат братски.

Завичај је прва висibaба, каћун, љескова и врбова реса...

Завичај је трешња дивљака-гркача и зуква зазубица.

Завичај је кућни праг и огњиште.

Завичај су наша гробља, свијетле
крстаче.

Завичај је црква моја, храм мој
православни.

Завичај је молитвеник.

Завичај је путељак поврх и подно
села.

Завичај је хук ријеке, оне плахови-
те – Плашнице.

Завичај је свака суза – радосница
и покајница.

Завичај је повратак дјетињству.

Завичај је наш савитак.

Завичај је чемер и мелем.

Завичај је биљег, младеж родитеља
наших.

Завичај је путоказ.

Завичај је последња карта за
повратак у рај.

Завичај је наше вјечно почива-
лиште.

Завичај је смирај.

Завичај је први плач и осмијех.

Завичај је мајчина дојка што нас
подоји и отхрани.

Завичај је очева забринутост, одлучност и снага.

Завичај су прве модрице.

Завичај је плаветни небески покривач.

Завичај је слобода поклоњена рођењем и неотуђива.

Завичај је увијек „З“ честица у васиони.

Ко није увијек у прилици да другима покаже свој завичај, тај се и није родио. Прије њега, умро је завичај.

Ово је увијек изнад свега. Јаче од сваке ријечи. Велика је само ријеч која се памти. Непролазна је. За вијек вјекова остаје неизбрисива света ријеч. Послије Господа најсвјетлија. Најзавјетнија. Племенита и уклетата. Ријеч у коју су саткане све друге ријечи. Ријеч крст, воштаница, бројаница, исповијест, молитва, тужбалица, крв Христова, олтар Христове земље – Косово.

Српско. Црногорско. Косово је зато и Метохија. Метох наш прађедовски. Ризница. Трпеза царева и јунака. Цара Лазара глава. Милоша Обилића заклетва и тврда Адамова ријеч. Вјера.

Кад изговарам, понављам ове ријечи којима је вјековима глачан, скоро у

сјај претворен, кућни праг, чађаве вериге, врео сач и мирис кукурузна хљеба – зидови шапћу те завјетне ријечи. И након сваке приче чујем глас: „Закуни се!“

Заклетвом као да хоћу да спасим сваку кап крви ратника и витезова. Стопе њихове. По зидовима мачеви, копља, оклопи, топузи... Ноћу одлазе свијетли осветници. Одлазе. Ја снивам како окупљају јунаке и плету круг око Косова поља.

Изговарам ријечи у својој уцерици. У молитви. Молим се Господу да им да снагу да никада не признају да нијесу тамо гдје паде Глава Лазарева. Да се не одрекну Милошеве Руке. Да памте ријечи Муратове. Јер, ријечи су његове разумјели и једни и други. Лазареву главу памтимо само ми. А Милоша, тек њега су упамтили сви. Зато се увијек завјет Косову мора обнављати и када нам се најмање чини да нам има спаса. Спас је у вјеровању. Спас је у неодривању. Спас је спасити Христову заклет-

ву, Косовску.

Ја причам онима око и изнад мене. Онима који су се и земљи подарили. Чују и тихују. Молитвим ријечима за спас. Не човјека. Не себе. Јер, себе човјек и не може спасити. Нијесам се спасио. Знам, шапће ми се:

„Спасио си душу мајке, оца... Спаси душу Косова. Душу свих нас – мученика покосовских.“

„Косово је рана. Символ. Бол. Љубав. Вјечна кућа свих српских душа. Наше почивалиште и духовно обданиште. Косово је ријеч која траје, која се не дâ, која се гласне када се учини да је занијемила или да је више и није...“, исписујем као по облацима.

Похрањујем дјеци косовској. Понављам ћеркама. Обнављамо свету лекцију:

„Косово је љубав свих љубави. Косово је претеча свих дјевојки – косовских. Косово је одметник у хајдуке, наша трава видарица. Хајдучица...“

А она мисао што ми се умножава,

као амеба је – Косово је замркло – значи освануће.

„Вјеруј, освануће. Када, то ни Господ не зна“, урезано је на камено-везју нашег постојања.

Освануће.

Освануће, одјекује. Са свих страна чујем једно те исто питање: Када?

„Зна то само Косово. Зна Лазарева глава. Зна и сва кап косовских завјетника. Зна свака невина суза косовске дјеце што вјековима натапају сваку стопу, божуре заливају...“ узвраћа онај што зна. Он, Син Божји.

Ето, пријатељу мој, и ја ти се јавих. Косовом.

Косовски, увијек када нам је најтеже. Када смо у великој жалости. Короту.

Чекам!

Оно што је тачно то је и моје, без обзира шта други кажу. Ја цијеним људе који имају шта да покажу на столу као своје дјело.

Ријечи су празне ако се само ослањају на онога ко их изговори. Ето, кажемо за некога жив је, а у суштини, мртав. Зашто? Пред тим се увијек замисли човјек. Човјек је плотина без емоција, разума и дароруке.

И када угледам човјека који једва улицом хода, а у најбољим годинама, онда покушавам себи објаснити да ли је оболио од неке тешке и неизљечиве болести, или је нешто друго. И ту мисао сам у различитим приликама провјеравао и би ми јасно како ти људи не бијаху обољели већ оронули, духовно

посрнули.

Заборавили на себе и препустили се свакодневници, испразној, варљивој и обезглављеној. А када се подаш свакодневници, у којој сваког јутра сачекујеш празнину, а у сан утањаш без иједне нове слике, ријечи... у човјеку почиње да се разнизује Ђердан и просипа, а да му немаш лијека, нити знаш како да се то расуло од нерава заустави. Скоро и да немам ријечи, она права ријеч којом би се правилно крстило, онако како га осјећам. Није то ни оно, како би народ често рекао – *раздваја се с душом својом*, већ ми се чини као да празни душу своју. Кори је. Проклиње. Отуђује се. Самује. Шапуће себи. Ниједи. Сиромашу осјећаје. Копни и душа, човјекова.

Све се то дешава у овој проклетој, ничим поносној другој половини двадесетог и почетком двадесет првог вијека у којем смо вјеровали да човјек може себе одржати као духовну и моралну вертикалу, а да при томе не науди оном

покрај себе. Ријетки су опстали. Једва. А онај кога сам често сретао у јави и у сну био је човјек без душе. Човјек без утјехе.

Док се скривам зраку испод сипљивих таваница, присјећам се многих разговора с писцима, у којима смо покушавали да разгонетнемо тајну раног изумирања духа у младом тијелу. Мањи број би оних који вјероваху да је то што је млад човјек оронuo резултат лошег здравственог стања, неухрањености, пословних и породичних траума и слично. Ипак, вјерујем да је ова моја већина од писаца и пријатеља боље скенирала такву личност. А човјек јесте личност, у ма каквом био здравственом стању, само што то спозна позно и када су му мале шансе да провјетри душу и поврати свјежину духу и тијелу.

Можда тијело и има наде да добије у маси, али не и у свјежини. Јер, свјежину тијелу даје дух. Дух, могло би се дефинисати, као невидљива материја, снага која се у васиони обједињује у Божју.

И док се зраци свјетлости све више уплићу са мојим мислима, покушавајући да у њих унесу радост свјетлости, искри мисао да је живљење љепота и да је човјек и на самрти лијеп ако се хранио новим сазнањима, ако је уносио лијепе ријечи, стихове, читао занимљиве књиге, слушао дјецу док говоре, цвркут птица, жубор потока и речице, зов срне и радост пчелињу...

То свакодневно облачење себе, храћење добрином и топлином чини човјека свјежим и даје му снагу да другима пружа доброруке, топле и њежне ријечи, искрене савјете... Да се ослања на постојано. Да вјерује како је живот човјек и да није плотина без емоција. Да је казивао ријечи које су се таложиле и подигле темеље оном који настоји да га памте по племенитости, дјелима и ријечима.

Памти, човјече – ријечи су празне ако се ослањају само на онога ко их изговори.

Знам да ће сваком добру, па и овом мом, у зубе гледати. Не само гледати, већ ће му бити и замјерено. Узалуд ће бити свједоци, узалуд...

Памтишама ће рећи да су излапјели, а словима да су погрешно записивана. У чуду ће се наћи истина. Биће на муке од невјера.

Лако је злу.

Неко је чудно вријеме у Црној Гори, дуже се ћути но што се памти. Као да су догађаји, вријеме, датуми, актери умотани у неки непрозирни ћилим и похрањени на сигурно мјесто. Нешто сигурније но ово моје, скровито.

Једино се повремено чује јаук и шкрипа зуба. Можда то само она ријеч затечена у грлу пјева тугу.

Ријеч је била моја, а туга само њена.

Не дам јој да из грла излети. Нека остане она, једина ничим постиђена.

И на крају чамовања у мојој уцерици, присјећам се, и молим да се обистине ријечи Ива Андрића: „Када бих могао да нађем некога ко ће живјети умјесто мене“.

Ех, када бих!

Хтио бих да људскост засијем на сваком мјесту, у сваком дјелићу секунде. Да буде најважнија материја без које је живот човјеков на Земљи, зашто не и у васиони, незамислив. Не за један живот, јер знам да живот на животу почива.

Казано ми је, још док Широком њивом скакутах, како је оно изнад нас и оно око нас што се не дâ оком опазити, да је то онај живот издисаја свих оних који се Богу приклоне. Тако је то и прије Христа, тако је то и послеје Христа, и тако ће бити све док и један створ и биљка на овој и свим другим планетама, буду показивали знаке живота.

То што смо ми одредили државе,

градове, насеља, авлије, кућерке, што смо земљу почергали, не значи да смо се населили занавијек и да нас ту буде све док не крену неке нове сеобе. Можда то тада и нијесам разумио, мада данас, када разумијем, у то сумњам. Уосталом, човјек хоће, и кад не мора, да потре све оно што је било прије њега, што је урадио неко други. Сада покушавам да откријем шта га на то тјера, да ли оживљава у себи онај други, скривени и потиснути свијет.

Но, ја сам посвећен томе да између сваке сеобе, између два свијета, помеђу планета, сањам како летим на крилима људскости. Како добром зрачимо, како су нам снови поћилимарили стварност.

А када се сеобе десе, све почиње без мјере, човјек служи ономе што га успут снађе. Пристаје да буде огољен, прихвата да буде чудак и повјерује како му је то све предодређено рођењем, како му је то судбина.

Човјек, макар и као епизодна судбина, у сваком вијеку кретао је у поход

као да му је то природно одређење. И нема звијезде водиље. Тражи излаз од сјенке до сјенке. Хвата прву сјенку, па опет сјенку, сјенку... Такав је ред у селидбеном нeredу. Свако је изгуби – онај који је селећи се одлазио, и онај који је покрај пута посматрао.

Такав је живот – срета и испраћа. Ријетко срца весела. Најчешће између забринутости и туге. Ту танану нит не бих, ако се дâ, ничим њихао, таласао...

Бојим се, истински ме страх, да се човјек не отуђи. Све ми се чини да је постао дистанца, да је сваког човјека, не било кога већ пријатеља, претворио у детаљ. Као привезак за неважну стварчицу, рецимо – украсно дугме.

Човјек је, велим ти, дистанца у односу на оно што преживљава у себи и оно што га окружује. То се не мијења ни временом ни годинама – једнако звучи када год одслуша ту судбинску симфонију. Вјерујем да то једнако звучи на свим језицима. Суштина је у свему – ко год да је изговори.

Ишчекивање је суштина човјека.

Све је у ишчекивању. Човјек. Дистанца. Отуђеност.

Тако је у мом свијету. Тако је, ви-

дим то, и у другим свјетовима, мада разроност региструје само један свијет. Даљина и није суштина ако је мјерљива. Ни човјек није отуђен у својој бити, а да ли је бит човјекова суштина? Одговор треба тек да се дефинише.

Одговор ће потрајати, можда.

Можда тада и човјек крене неким другим током, зашто не узводно. Има нешто у том супротном правцу, супротном од свих, нешто магично, нешто што те поново враћа у први план човјека. Нека нова свјетлост, која као да ти је пут не само обасјала, већ проширила да има мјеста за оне из мог и оне из супротног правца. Опет као да свијетлим, јер схватам: из којег год правца долазили, стижемо у један центар.

Можда сам ишчекивао нешто друго – ноћ у којој ће звијезде подједнако обасјати свако живо биће, сваку ствар, мјесто, тренутак у ком ће свијет бити без сјенке. Разумијем како је то само илузија, како је човјек у сталном ишчекивању несвјесног што не признаје

као свјесно биће.

Све је у животу ишчекивање. И на човјека се дуго чекало. А да се од човјека отуђи, и није предуго. Прије но што је измјерена брзина свјетлости.

Знао сам пут. Увијек сам знао да је то тај правац, та стаза, путељак, одсјај из оних честих снова... Знао сам, али увијек је то било узалуд. Дешава ли се то само мени? Дешава ли се?

Све мање живим, а све више ишчекујем. Живот у ишчекивању је налик на руски рулет у којем је свако потезање ороза исто као и када се огласи прасак метка. Ти у то можда и нећеш повјеровати, али потезање ороза изједначава шансе живота и смрти.

Све може да крене другим током. Може. Углови су пресудни у дешавању. Све што се укрсти има свој угао, и нема тог угла у ком смо стали или се затекли, а да нема своју сјенку. А углови се тешко препознају. Стварност је то. Нијесу

то друмови па да наизглед личе једни другима. Да те воде и увијек некуда обестрве. Само пут који се укршта са другим путељком нема свој угао, има своје раскршће. Многи су животи остали раскршћа. Нетакнута. Несхваћене илузије.

Наше ријечи у свијет крећу као понорнице, а у великим и снажним морима и океанима појаве се као подморнице. Зато ријечи и немају границу која ће их одредити, укротити, утамничити и осудити да на том простору опстану.

Ријечи су неуморни путници. Ако их шаљеш, и одговориће ти се, ако их записујеш одаће те, ако их назиреш препознаће те, ако их тајиш искрашће се, ако их подариш молитви обдариће те. Ко је видио свој пут, њему га ријечи показаше. Ја путујем након ријечи.

Вјеровао сам, док ми сиједе главом не расцвјеташе, да сам паметно, без нервозе, крао Богу дане. Сада се кајем, љутим на своје незнање, како не схватих, како не спознах да сам себе ускраћивао не за један, већ за сто један ненадокнадиви дан. Дан као годину, и тако годинама...

Можда и други тако отаљавају живот, али мени се тим поступком не дâ поносити. Можда би ми било лакше да нека времена, неке тренутке из живота, могу пробрати и негдје, да се не дају пронаћи, закопати у сто јама. Да им се насмијем онако како су се они мени кришом, подло подсмијавали док сам ја вјеровао да их мајсторски Богу крадох а да ни Он не осјети.

Сад се не сјећам детаља, али остала је суштина и она сада опсиједа моје мисли. Као да се исциједила из мога срца, хода мојим опанцима. Носи моје одијело. Мијења моје лице. Огледа се у огледалу. Говори умјесто мене. Суштина, проклета суштина.

Пожелио сам да је претворим у сјећање и пребришем сунђером као ђачку таблу.

Да је тако омеђим и сведем на своју мјеру. Да се чемера не присјећам, да се у чемеру не затичем. Да је умирим, да се стиша, да не галами, да се не гласка. Да сам могао да је, којим случајем, видим – добро бих је запамтио.

Неповјерење није тако често било настањено у мом животу. Када вјерујеш у себе, онда је то она одлучујућа снага да урадиш што си наумио и да зауставиш оне који би хтјели да те одврате од наума и преусмјере на пут узалудног корачања и трагања. На сумануте друмове кроз које су и најчвршћи пали, без наде да било куда поново крену.

Невјера се увијек таји негдје у срцу. Но, срце и није за то да служи том неизлечивом вирусу, већ да га препустити глави – па нека она с њим ради шта јој је воља. У мом случају, скоро да ју је претворила у пепео, па и ако је остала непретуљена нека искра, малаксала од себе саме.

Слобода је ићи даље и даље, спокојан што си неповјерење и невјеру учинио прозирном и немоћном.

Но, нама се не дâ, нећемо ни ми да слободи дувамо у једра. Да крилата, да лети, прелети свако живо биће и дуне у њихове душе, оснажи их и увјери како је слобода у лету. У крилима, у нашим главама, у васиони... И таман када нас приведе првом покушају, првом слободном кораку, онако подло, како то умије само прикрајак живота, бљесне нова философија и ново искушење у чијој дубини ипак откривамо страх. Притајен. Усијан, као вулканско језгро које чека тренутак да ужареном лавом спржи све докле допре.

Ашта је то тако нестварно у нашим животима? Помислим, не ријетко, како је нестварно оно недохватљиво, што не разумијемо, што нам није опипљиво, што се разуму не дâ примаћи, што трепери, можда све оно што није доступно оку, а другим чулима јесте. То нестварно и таласа наше нерве, уноси немир, неповјерење којим разграђујемо оно што је постојано. Човјек увијек одлучније поруши што је створио, него што изграђује нешто ново, чак и ако би то исказивало двоструку вриједност.

И слободу би срушио ако би знао да он није њен једини створитељ. Па и нека је не буде. Па нека и он буде жртва неслободе. Можда се тај нагон за рушењем слободе крије у непоимању фе-

номена нестварности у животу сваког човјека. Ако је тако, ако сам ја у праву, онда човјек уточиште и проналази у рушењу онога што сваког трена из једног стања прелази у друго – слобода у неслободу, па она неслобода у слободу и тако у круг. Тако док јој ми не пресудимо.

Једино што нам остане послје тих тешких и често погубних мијена јесте онај снажни унутрашњи зид, тврђава која трпи све наше слабости и неодлучности. Осјећам како још одолијева снажним ударима наших слабости и оних које, све моћније, споља ударају. То се дешава сваког трена, а трен је бесконачно кратак. Те тренутке преживљавамо сваког тренутка, само их осјетимо тек када страх почне да се увлачи у нас.

Света слика о нама полако почиње да тамни. Редоследа више нема. Све почиње да подрхтава. Све се претвара у нешто друго, бива нестварно.

Ми вјерујемо како и из изнемог-

лости можемо процвјетати. Биће да нам је лакше сновати или нас је, након свега, илузија довела пред свршен чин. Тренутак очајања. Тренутак за друге. Тренутак за опрост. За покајање, помиловање, несанице, за сузе, невјерства. Тренутак за страдања. Тренутак за љубав. Тренутак за њежност. Тренутак за све тренутке у којима смо вјеровали у нестварно, а стварно протјеривали да бисмо на крају остали без тренутка за себе.

Сопствени тренутак, како је то далеко. Нестварно.

Икада му се чини да зна куда је наумио – човјек залуга. Луга друмовима, шумама, градовима, планинама, пашњацима, међу људима, идејама... У тим лугањима поново трага да нађе пут и крене куда је наумио. Али, када у мислима залуга, то траје, и траје, и све дуже траје, и носи као помахнители морски талас који обале дробе у пијесак. Не напушта те и не дâ да се вратиш, да се у памет и с памећу поново отиснеш у нова промишљања. Радије те нуди сопственом пропадању како би твој лик, у сваком огледалу, био раздробљен у сто комадића. Па тих сто у још сто комадића и тако док и он не буде претворен у прах и одуван у неповрат.

А сваки неповрат је и пропаст. Нестанак Душе наше. Све што се након тога ређало стизало је из разних праваца, рекло би се онако како је и залутало. Најјасније ми се приказивало, представљало оно што се ноћу враћало.

Ноћ јесте тама, тајна свих лутања, али може и да освијетли, представи и покаже право лице луталице. Стога је ноћ и моћнија од свих који су у њој скривени. Моћнија, јер је стрпљивија. Јер нема сјенке. Нема шта да је ода. Таји!

Је ли одсутност налик на одлуталост, односно да ли је занесеност празнина прије него ли одлутамо, било гдје? Све у стварности изблиједи као што у ноћ утоне. Тек након тог сазнања схватам да сва лутања завршавају негдје у мраку, у ноћ разапету између снова и несаница. Једнако покајани што тиме као последњим лијеком лијечимо доба у ком смо били младе травчице које је повијао сваки повјетарац кад год је дунуо и у којем год је правцу хтио,

наплаћујући нам вријеме сопствене незрелости.

Лутам да нађем праве ријечи. Лутам да сретнем човјека. Лутам да се рукујем с пријатељем. Лутам да вратим птице. Лутам да вратим моје одбјегле пчеле. Лутам да вратим топлину родитељског дома. Лутам да се вратим братском загрљају. Лутам да се вратим онима које волим и онима који ме воле. Лутам да вратим завичај. Лутам да нађем она погубљена слова којима бих исписао изгубљене и залутале мисли. Лутам... тражим фотографију дјечака који још срећан играше Широком њивом, подно Кршија.

Можда човјек, некад, и срећно залута. Можда, када напусти стварност.

Има страха у сваком дамару човјековом. У изговореној ријечи, у погледу, поздраву, и у ономе што смјера и таји.

Препознајем га у његовом кораку, говору, док сједи, док смишља и врпољи се да ли да каже то што је хтио... Видим му у очима страх, огроман као провалија, као јама безданица...

Страх је и свака наша несаница. Дуге, честе и исцрпљујуће несанице...

Страх је и у нашим рукама које су подједнако опасне када су препуне или празне, страх да не захвате мимо онога што им не припада, како би биле снажне и моћне... Спремне да повриједе, да посијеку...

И врата су у страху, да погани на

њих не бану. Да се не одшкрину за немани, а да из нехата буду затворена за човјека.

Има страха у свакој доброј мисли да се не одроди и затре, нестане у вртлогу пијавице која је просу васионом.

Страх је да дијете од наше ријечи не заплаче, не заниједи... Да од анђела не зготовимо авет.

Свјетлост је донијела све што на овом свијету имамо. Она је из таме изгнала прво воду, затим травчицу, па цвијет, па човјека, пчелицу, птичицу – све што расте, дише, цвјета и опстаје захваљујући свјетлости.

Свјетлост је створила свјетове и живот на њима. Свјетлост је претеча свих зрака, рађања, постојања нашег. И Њиховог. Наших незнанаца.

Свјетлост је бабица свих порођаја на Земљи, и не само на њој.

Земљи подари рукотворца и освијетли му мудрост. Поруку донесе и преноси је кроз вријеме и просторе. Ни вода није могла гдје се свјетлости дало.

Свјетлост је најплеменитији сјај – знак који је освијетлио човјеково

лице. Једино се њој човјек никада није супротставио. Није, јер је слобода свјетлост... Свјетлост душе... Слобода душе. Из свјетлости је све наше израсло... У свјетлости све наше одлази... У свјетлости се не разликујемо. Не да се ограничити.

Захваљујући њој, изнова сам устајао послје бројних невјера и издајстава. И оног из срца.

Само је она непогрешиво указивала на човјекову посрнулоост.

И добро је док вјерујем да се не наслађује крај свјетлости. И док размишљам да ли би неко ипак могао да је усмрти, именујем је другим именом – слобода. Дакле, свјетлост је слобода. Она завири свуда. И није је страх. Свјетлост је самоодбрана. Мајка постојања, смисла, слободе, гдје год се укаже – извор, брана изнад провалије, претеча свих звијезда и сазвезђа, универзум...

Свака искра је предсказање нове звијезде, једнако као што ће се живот

Сунца завршити варницом. Свјетлости се све дало у низу и одсјају.

Слобода је у свјетлости, а наша лица у Његовом сјају. Свијетле, не сва подједнако. Само Божја свјетлост нема сјенку и она је избавила човјека, уздигла га и рекла:

„Ходај, свјетлост је твој једини пут“.

Ако скренеш, тама је твоја судбина – то није рекао Бог, то је запамтио човјек.

Човјек је траг. Трагач свих трагова. Трага непрестано за оним што доноси очекивани смисао, али то није оно чему стално тежи. Човјек је трагач за коначним смислом.

Коначни смисао!?

Да ли је он у човјеку или изван њега? Ту негдје. На дохват руке, а опет тако далек и недокучив. Није ли коначни смисао само силуета наше уобразиље да он заиста и постоји?

Биљежим све честице, оку видљиве, чулима докуживе. Варничим док супротстављам оно што би, и ово што свакодневно, као стихија, одлази у бездан. Тражим разлоге ниоткуда.

Воља је, вјерујем, кристал за којим трагамо, с којим се стиже до коначног

смисла.

Стварати нове вриједности јесте не само коначни смисао за нас, већ и за друге. За све у нашем окружењу. И даље. И још даље... у васиони. Коначни крај је једино можда живот у љубави. Живот зарад љубави.

Шта би то могло још бити коначан циљ ако не човјек који постоји и служи животу љубави, и љубави зарад живота? Има ли смисла постојати и трагати ако смо коначни смисао тражили у било чему другом?

Видјети човјека, даривати му добро, да се добром омеђи – именујем као коначан циљ.

Ту је, само да то још признам.

Можда оно што тиња у нама има свој, ако не коначан циљ, оно свој крај. Временом, оплоди се, умножи армија љутих противника које једино измири потоња ура. Најједноставније је окренути главу, отићи... удаљити се са мање последица. Оде, заборави... и нема потребе за повратком. Не враћа се, јер би свако ново појашњење могло значити крај доброј намјери, крај ријечима с којима су кренули у живот, надања и очекивања. Па када човјеку понестане оних, такозваних спољних противника, с којима се прије или касније разрачуна тако што разјасне неспоразуме, отклоне нејасноће, он се на крају обрачуна са собом.

А онда, као из мрака, крикне и

јекне у мени немир. И то траје, траје, траје... Притајим се како не бих продубљивао сукобе у себи, како бих притајио немир, приволио на разговор, како бих му понудио добро умјесто обрачуна и поново био Ја а не Он – звјерињак, притајено чудовиште у човјеку, скривен предосјећај од којег зебем, који нам често не да ни сан.

Ћутим. Дуго ћутим, како га не бих пронашао, пробудио, покренуо, испровоцирао да крене против мене. Да ме пробада и за срце уједа, да боли, да се не да прећутати, да се за помоћ немаш код кога загнути. А од себе да не буде најмања вајда.

Када се појави тај притајени рушитељ наше свијести, онда схватате како је то тренутак у ком ви бивате периферија. Периферија разума, моћи, реалности, могућности да се било којем добру посветите... Како сте изгнани из себе, из сопствене свијести.... Да сте прогнани и расељени мимо разума, на рубу свијести, на ону танану линију

која одлучује хоће ли у вама побиједити човјек или звијер. И добро је док трепери – значи да дишемо, да се нијесмо предали, па се сабирамо, измјештамо спорно, поклањамо... све како се нит не би умирила, прекинула и одвела у бездан.

У том стању посебног, истанчаног опреза, одбијам и вјешто амортизујем спољне ударе којима смо изложени докле год својом главом расуђујемо и једино с њом се у све тајне упуштамо. Док год у нама сукоби трају, од добротвора наших треба се што даље држати по страни. Да не осјете. Да не препознају. Да не кидишу. Да се не понадају како смо ту на рубу и да је довољно дунути и поништити нас. Као прашину са корица давно одложене, досадне књижурине. Да се боље загледам, можда их и не бих угледао, можда су они она сипа што сипи са таванице мог скровитог мјеста. Можда су они та штеточина у бићу сваког човјека што нас и са периферије тјера да постанемо сумњичава

даљина. Да нас тамо осмотре, проције-не, оклеветају, потру ако им допусти-мо, да не прекидају животно занимање – сплеткарење, и тако покушају да се представе као наши добротинитељи, вјерујући како су у свом чињењу били и остали тајанствени.

Само је мисао везана за дјело, само она снажна, захваљујући којој човјек и траје. Она не дâ да је човјек периферија. Ма какав да је, ма гдје био, човјек је центар. Човјек је ходајући епицентар. Вертикала. Космос. Човјек је, и након сопствених сукоба, поново слобода која расцвјетава свјетовима маште. Уточиште себи, једино сигурно уточиште. Једино мјесто гдје други неће осјетити да је понизио и омаловажио себе – одаја свих неслобода, немира, обрачуна... Тајне... Одаје у нама...

Мир. Бити и проживјети у сопственом миру. Томе тежим. Томе се надам. Томе – и то би ме одржало.

Могли бисмо на разне начине дефинисати мир. Можда је ово што имамо тренутно, сада... Можда је оно што би или ће доћи... Можда је само оно што трепери у мојој јазбини.

Мир је када осјећам срце. Када осјећам како ме буди и успављује. Како ме вади из немира, не дâ у понор... Како ме тјера да тугу одагнам у прошлост... Како ме тјера да волим, пишем пјесме посвећене њему... Како ће оно бројати вријеме, биљежити све успоне и тражити смисао и у студени.

Живот је мир, ако не забадамо сламку у око човјеку...

Док подно Кршија Широком њивом чујем радост и зор пчелињи, како ми као њежан пољубац приања за ухо, разумијем како је мир савршенство које отвара просторе за свакога – ником не ремети лет, ни ход, ни цвркут, ни говор... Како се у свему што цвјета радује, јер у миру је радост.

Мир је супстанца која отвара наша срца, шири зенице, љепотом проговара и са свјетлошћу одлази и враћа се себи, како би у миру и на радост другима био.

Мир је када се на све стране свијета, у свакој кућици, башти, ливади, засеоку, планини, граду... чују весели дјечји гласови, игра, радост, покоји плач... Мир је док се чује плач радости, први одазив бебе на Божји зов, прво јављање:

„Хвала Ти, Боже, ево и мене...“ – прве су плачне речи које изговори свака беба, долазећи на овај свијет.

Долази да мирује. Из мајчиног царства мира и савршенства, у свијет

који не гарантује нити обећава мир. Све је вртлог и сви смо у невидљивом кругу.

И није мир кошмар, ни преситост собом, ни неодмјерена присутност других... Није ни тапкање у мјесту, ни повећани пулс, ни када је умирен до мјере да га додиром не можете регистровати, није ни када вам срце више не осјећа, када му није ни до кога, када откуцава за себе и подмукло компонује последњу симфонију.

Ни зарад те мелодије више ми није здраво да умировљујем. Одлучим да устанем, протресем таванице, нека сипи, нека свјетлуца, нека се причињава, нека буде шта ће бити, нека и није мир... крикнем и јекнем, запријетим му, прекорим – да се потчини миру, како бисмо мировали у мироречивости, миродаривању, миромилосности, миропожртвовању... Све да бих миром мирио и измирио – у себи, око себе и од себе. Тако далеко да се миром казујемо. Да се на мир одазивамо. Да се миром

молимо. Да мироваздухујемо. Да мировасионимо. Да дотакнемо и осјетимо како Миробожисмо. Мир и Ми.

Између мене и срца нема тајни. Бескрај је наш заједнички пусто-лов, свијет у ком су срца у срца урасла и пакости не да се уздићи.

Срце је моје бескрајна слобода која сваким откуцајем прелиста по једну слику и, док снивам, исписује нову страницу живота. Можда би се те стране могле допунити покојим детаљем, догађајем из живота, али поглавље о срцу не трпи да му се ремети ритам, проходност тунелима крвотока, не воли да му се ремети мир нити наша урођена слобода.

Срце је у овој јазбини једино моје плаветнило. Улице стварне и оне које су се у сновима настављале и водиле ме кроз непознате предјеле. Дјетињство

моје, када год ми се учини да се примичем позним годинама. Птица која увијек осјети када да полети и поново ми се врати с мирисом цвијета с мојих ливада. Прозор мој у свјетлост, у друга срца, детектор свих вибрација... Срце је чувар мог дјетињства, ход по тишини и уздисај при сваком пламену... Мјесечина у моме оку... Тишина у мојим нервима, мир у мојим венама, смиреност у оку...

Ријечима је срцемировање као што је срцеспасење онај тренутак ка изнемоглости. Неријетко из очаја откуцава све јаче и јаче, загрми, узбуди се и покрене ме, поново загрли и утопли.

Слобода срца није у нашем дисању већ у његовој необјашњивој моћи и мајсторству да у савршеном реду, из трена у трен, из периферије, кроз исплетену мрежу вена и капилара, откуцава тренутке трајања. Воли то пулсирање, када све што је кристално чисто дарује љепоту и топлину нашем тијелу.

И није се никада охладио човјек

јер се упокоји, већ се срце сажима, смањује, полагаано броји последње откуцаје... Чујеш га, па га нема, ето га опет, задуго га не би... и тако све док не престанемо да осјећамо јачину његовог последњег удара таласа о обалу – наше груди.

Догоди се то на различите начине – од оног силног удара, када груди прскавају, до оног тананог, њежног, када нас као дијете мази, увјерава да је још хтјело да куца, да нас је највише вољело, да и оно плаче што су и његове ослабиле груди, па сада последњим откуцајима моли за опроштај. Моли, како би се дах његов изнио и придружио најбројнијој породици – Небоходницима – да се тамо и наше срце чује, доплемењује, прича, исповиједа.

Сиједим, у честицама што око мене сливају омот. Лебде, док говорим. Застиру постељу у коју легнем и тако студеним. Студен је у сваком погледу који допире до мојих тамновања. Ињем одјевен, студени покривен. Студен је у мојој уцерици. У ваздуху.

Студен се тек тако не дâ. Можда ми нико неће вјеровати како је све студеније што је сунце ближе. Као да се студена прашина наоколо предаје сунчевим зрацима. Греде, таванице, зидови... све се уледило и тек као да роси. Бар да негдје окапи. Бар да се негдје друго на трен пресели како бисмо могли оно мало крпица, завежљај, оно што цијелог живота гучимо, да пригријемо, осјетимо како је топлина још једина

нада наших руку.

Онако стијешњен, као сламка под-
но ледника, покушавам распретати
сметове што у мени завијаше путеве,
па све личи на ледени бескрај. И небо,
као савршено ледено пространство. Па
ако измилим испод овог ледника, гдје
да изнова удахнем живот? Гдје?

Шта је то што међу кристалима
студени може бити уметнуто што би
њих навело на судбину оних којима
студ није суђена, већ подметнута, да би
у том доживљају живјели туђу судбину?

То што лелуја, или ми се чини да
је тако, само је наш дах изнемогле то-
плине. Једва да се примјећује. Тек када
се издахне, бива као савршена пауко-
ва мрежа извезена издисајима наше
душе. Како дишемо, тако и смрзавамо.
Каменимо.

Можда би се студен и дала избјећи,
али када човјек свикне на њу, тешко
да новој студени може бити близак.
Неријетко ми и студен би милија од оне
топлине која допираше од људске при-

сутности.

Шта је човјек ако је само стијена, ледена громада, санта леда, ледник, глечер... тек понека капљица пошто га на трен сунце помилује? Сунце тоpline и таме. Као и човјек. Ипак треба удахнути студен као претходницу тоpline. Као нешто што увијек везиваше сваки камен, као и онај што се непомично једном сурва над нашим животом и ту остане занавијек. Да свједочи. Снима. Прича. Путоказује. Леди – једнако ту као и у мојој уцерици.

Да се нико и не запита, би ли то, гдје и када, зло вријеме што вука натјера да зимује међу људима. Кажем себи – ово је то вријеме. Ово је та студен. Ако не би тако, онда је било. И поновиће се, као увијек, што би некад.

Невјероватно се не може избјећи. Ни на небу ни на земљи. Ни између неба и земље, у овом, све ужем, кланцу. Није то ни ваздух, ни дах, ни прасак, ни варница, ни звук, ни једнако познати као ни они непознати вапаји... То је неко необјашњиво поимање које надолazi кад нам јединице свијести зађу у помрачење – нити се јасно види, а једва се назире, и не зна се шта је. Једноставно – бива нешто што није, а јесте тајна.

Тајна тренутка увијек је тајна ума. То је све чешће у мојим тамновањима, и тада, онако да нико не чује, кажем себи: „Невјероватно!“ И ни ријеч више. Као да не смијем, јер брзоплет ријечи код мене ствара панику. Зарезује

ми душу, ствара пукотине, па се тако унезвјерен покушавам стиснути у ту пукотину, као и у кланац између неба и земље. И то није онај занос, нека од стилских фигура, није ни стиснути грумен земље, ни кап смрзнуте крви...

Можда је то ипак само честица која покреће све у свемиру, па и човјека. Можда је она та која ме неријетко нагна да многе ствари и појаве именујем као нешто невјероватно.

И добро је што вјерујем да је честица енергија која одржава свијет и све живо на њему. И можда то нико и не повјерује, али ја вјерујем како је она та која покреће све што расте, дише, цвјета под капом небеском. Зашто не и оне свјетове који су на другим планетама. Она је моћна и неуништива само зато што је невидљива, односно недокучива. Зато царује. Влада. Рађа. Господари...

Тако вјерујем и страхујем да не одгонетнем тајну срца. Тајну живљења. Једноставно, наслоним се на ледину и

провјеравам дишем ли, чује ли се срце... Мислим, како то да пумпа крв у моје вене само док дишем? Знам, толико је спознао свако ко се књизи примакао и научио како срце пумпа крв у наш крвоток. И ту застанем. Погледам у небо, удахнем, и нећу да дишем. Кушам срце. Поново себи кажем: невјероватно. То што је у ваздуху јесте енергија из које само једна честица залази у наше тијело захваљујући којој ми живимо. И срце је без њега мртва комора. Мјешина крви која сваког часа може да експлодира уколико споља не удахнемо честицу живота. И нема ту полуудаха – као да само дијелом желиш удахнути, јер честица живота, или те тјера да крвоток непрестано струји, или ти исто као страст затегне лице и учини га непомичним, а очи покрије да никада не спознају човјеков коначни смисао – трагање за честицом живота која је уједно и тајна непролазности.

Шта то ја себи приговарам у овом скровитом мјесту све док ми честица

живота враћа снагу да видам ране, да
родитељску смрт тихујем, да праштам,
да волим, да вјерујем, да себи поново
кажем: „Невјероватно!“?

Човјек је ипак само честица у
кланцу између неба и земље.

Вјероватно!

Човјек је честица тек онда кад се упокоји. Када подари дух и тијело своје новосванућу.

Загледао сам се кроз извиднице, које као да бијаху дјело ужареног сврдла, баш онако као и на књигама гдје табаци пожутјелог папира региструју сваки дан, мјесец, годину, вјекове – видим као кроз добар двоглед: честице крстаре, казују ми се Божје – оне душе које одоше на починак Богу сада се придружују онима прије њих и тако се снаже, сабирају у непресушну Божју снагу и моћ.

И то може некоме да изгледа као фантазија, нешто што се нигдје није јавило, што се није видјело, па народ вјерује да постоји само оно што се мог-

ло видјети. И можда је то блиско човјеку све док не прогледа и оним другим очима – слијепца. Тада се дотиче, види како се креће и дише захваљујући тим честицама.

Не могу да их именујем као честице живота, али осјећам да су то честице енергије, да су у савршеном поретку, и да захваљујући њима трајемо. Можда и према њима и овом што ја казујем има пуно подозрења, али тако свијетли кроз ове малене рупице, таман онолико колико је и човјеку потребно да разумије. Много мање за оне који вјерују да то и није тако, односно да тога и нема.

И као да неко хоће да ме истјера из моје учерице, свјетлосне кугле која обасјава једино сат временске пролазности. А вријеме путује, путују честице. И човјек ће, када се *учестичи*. А то стање подно ових небеских таваница изговорило се као Божје вријеме. И то је оно заборављено у човјеку – признање и реалност.

Но, са јунацима мога доба и није

било већих потешкоћа око признавања било чега, али признати реалност, е – то није ишло прелако. Шта да радим када видим како у мимоходу корачају моји савременици не знајући како повише њих ходе честице – Они прије њих и Они Оних од прије. И то траје. Траје, јер се и није знало да постоји. Знам да би многи покушали да ту нит, тај ланац честица енергије прекину, али се он не дâ ничим раскинути. Нерв је изнад домашаја људске руке. А човјек и није свјестан да његовим тијелом управо владају честице живота. И не треба узалудно замахивати, мудрости ме учи ово мјесто, како је добро снажно удахнути, јер доћи ће вријеме када ће само на трен, скоро и непримјетно, наша душа издахнути кроз три последња слова – хуј! То је тренутак када је израчунато наше доба, а оно што се небу подари говориће које је доба, док се у низу смјењују слике нашег живота и трајања.

Ја зато и дишем. Снажно. Тако се и

лијечим док посматрам како се засијеца стабло живота и ближи човјек паду. Не знам када је све ово почело, зашто и одакле сам ја овдје, у Скровитом мјесту. Оно што ме снажно дотакло јесте студен при сваком појављивању душочестица којима схватам да сам усамљенији за још један живот. Човјек је честица без граница. Невидљива честица и на земљи ако самује. Честица која лелуја, можда и лебди.

Ето ти њих. Пролијећу. Скоро и да не вјерујем. Провирим кад оне свјетлуцају крилима, застану, лебде и слете на мој провир – пјевуше пјесму буђења, рађања – пчеле моје. Трагале, и нашле ме. Подсјећају ме како је дошло вријеме свјетлости, тоpline... Дани цвјетања. Измами ме то зујање пчела и нека свјетлост, као да је свјетлија од обичног дана када је сунце некако превисоко. Толико далеко као оно када бијах дијете па се пењаш на висока стабла трешања гркача, не бих ли био ближи звијездама. Што се више успињаш, оне бијаху све даље. Чудило ме то и нијесам могао јасније, разумније објаснити, па прихватам како ми се чини да су звијезде необјашњиво далеке и недокучиве.

Баш тако.

Излазим из скровитог мјеста. Вирнем како ме други не би пронашли и урушили једино преостало мјесто достојанственог постојања, не и живота.

Када провјерих уоколо онда провјерих себе – јесам ли за ту мисију спреман и да ли је ово тај тренутак. Провјеравам тај осјећај и данас, и поново мислим: „Оно дијете би у праву“. И овај тренутак је из неког варљивог доба. Савиндан није доба цвјетања, када, сем траве, као да ништа не зелени. Нема ни цвјетова. Ни оних првих раноцвјеташа што се ливадом први јаве. Они што јавну да је зима пред последњим кораком. Продужим даље. Трагам. Тражим цвијет или бар ресу лијеске или врбе. И тако, док около поглед узалуд снима, скенира иза малених камичака извиреле оне тако бијеле, а тако тужне висибаве. Цвијеће које се стидно крије иза сваког камичка, труловине, гдје се прво појави топлина па се на круг снијег отопи и маркира

гомилицама висибába, у групи три-четири, ријетко један сáм тугује.

Да, висибába је била јасновидац, а она свјетлост – свјетлости ипак је била варка. И много тога је варка, посебно када наш вид, ионако слијеп, заслијепи пред сунчаним зрацима.

Тако преварен, опрезан пред призорима природе, рађањем и нестајањем свега што створи човјек и даде природа – разумијем како је божанска свјетлост једино непролазна. Како доноси честице постојања. Како, захваљујући тој храни, Божјим честицама, ми постојимо, дишемо, ходамо... Тако ради и наше срце. Мозак наш, минијатура – складиште уредно похрањених честица. И не једнако свакој глави. Правично – да. Толико да си разумно биће, а за више – покрени складиште, унеси нове честице... дај им проток. Тако се врши размјена. На тај начин човјек успијева и да оне обољеле, умртвљене, непродуктивне, оне које таје а ни на шта не реагују, одбаци и удахне Божје чести-

це – енергију која покреће наше срце, која га чини механизмом, која му даје моћ да буде проточни центар енергије, мјесто гдје се врши редослед тока, оног кога називамо крвоток.

Када је човјек у неком простору гдје осјећа да му недостаје ваздуха, као у рударској јами неколико стотина метара под земљом, опет дише и вјерује како је то захваљујући ваздуху. Да, ваздуху – Божјој енергији, покретачу свега што расте, дише и даје знакове живота.

А оно горе, оно негдје у васиони, она сила небеска, она која је потекла опет из душа живих створења, велики је сабирни центар – непресушно врело енергије живота.

Можда се ово не поклапа с науком и можда човјек у све ово посумња. И не мари. И треба, све док и сам не осјети како је тај сабирни центар под контролом Оног у кога се још сумња – Бога од Човјека. Богочовјека.

Да Он није усмјерио енергију у рађање и настајање, ко зна како би не

само наша планета изгледала – вјероватно као пустиња, као велика санта леда или можда као једна и јединствена мермерна громада.

А човјек и јесте добробиће, и када мисли да није. Управо сваки човјек, као и остала жива бића, умирањем постаје пуњач енергетске базе живота. Знам да је тако. И у то могу сумњати сви који нијесу спознали честице свјетлости. А та свјетлост говори да наша духовна суштина никада не умире. небеса.

Ево ми се поново враћа осјећај како сам недужан, а сви други понешто криви. Истина, ником дужан. Све сам на вријеме, лако, раздужио – зато што ником ништа и не дуговах.

Дуг је сласт. Убица који те тјера да будеш све задуженији.

Дуг на дуг исто је као стављати по зрнце соли на рану која те бриди, као кад зацјељује.

Имамо сви своје Вријеме за које мислимо да је непролазно, док мјерећи га живљењем, схватам како је тај трен мој дужник. Вријеме ми остало дужно. Само Оно доба за које кажемо да је вријеме. Да. Вријеме. Тај трен. Оно ме згужвало. Исјекло. Истетовирало. Ожиљци... Ожиљци.

И када нешто проговарам, прошивам између сјекотина и ожиљака не бих ли здраво проговорио. Како бих избјегао осјећај да ме је вријеме отупило. Тај ужасан осјећај који гурам што даље од себе. Што даље, како бих искористио сваки трен да избјегнем равнодушност. И потом, загладан у оне што сипе и оне што ћуте, као да се питам: Има ли ишта теже за човјека но бити равнодушан? И ту није крај.

Краја нема. Све се негдје наставља. Све у нешто увире и наставља се. Поток у ријеке. Ријеке у језера. Језера у мора. Мора у океане. И све би то било тако неважно и малено да душа не увире у душу васионе. Да се дух не сједињава са Духом Светим. А то је, опет, почетак, а не крај.

Ту сам пред искушењем. Сталним. Искушавам – Може ли човјек бити равнодушан пред љепотом дјетета, руже, пчеле, воћњака и ливада, пред плаветнилом ријеке...? Пред љепотом пјесме славуја, тананим тоновима виолине...?

Пред монашком смиреношћу? Може ли човјек остати равнодушан пред љепотом жене, пред којом љепотом ни соколу се не шире крила? Каквог ли искушења. Може ли?

И онда схватам да све то треба човјек да издржи, а Вријеме замиче за неповрат. У сломоврат. У нестиж. Храбрим себе како је можда то само привид. Варка. Себична варка и ништа друго. Да је Вријеме тек на пола пута, а ја на почетку. Хоћу да се ти моји покушаји не чују. Да само ја то осјетим. Хоћу да су само моји. А моји су ако су нечујни, мирни и у молитви.

У свему има нешто, у молитви је све.

Сада знам како бих изнова живио. Обично човјек зна шта би и како уградио у оно што прође. У оно међу – то је немогуће. Зато вјерује. Можда, како би био непогрешив, да би у поновљеном чињењу избјегао погрешке. Мени се то не уклапа у године живота.

У тим животним бразницама, у

том меморијском чипу човјековом, похрањено је дјетињство, све његове радости, игре, жеље, први колач, прва слова, оловка, свеска... Први дан у школи и прве батине... Прва топлина крви што је на ноздрвама подари другар из школе или из села... Прва јединица и страх од родитељског пријекора. Прве сузе, мајчина топлина, очева брига, сестрински загрљаји, братска љубав и забринутост... И све то, временом, човјеку бива топла марамица око срца. Све је то драго на свој начин. Све, док се животне бразнице немилосрдно не подеру, раснују као мекано предиво.

И ту је негдје крај. Крај животу овоземаљском. Или крај прије краја. Једино у дрвеном кашуну, што га отац остави као доказ да је служио отаџбини, остали су записи, писма и покоја успомена. И томе се нема шта замјерити.

Живот је успомена. И старост је оронела тајна успомена. Кроз ту тајну прошли смо сви. А од свих тајни, живјети је најљепша тајна.

Ево, има ко да се јави. Добро није дијете које је заборавило да се јави.

Добро је од добра.

Зна оно да јавне да ће добра бити. Да ће бити како никада не би. То што као опијум умири готово сва моја чула, би нека непрегледна бјелина. Цио крај претворен у неку чудну бјелину. Васиона као повијена у бјелину.

Тамо, подаље од јасновида, видим сјенку. Препознајем човјека. Човјек изгнан из чојства. Изгнаник. Неће га небеска колијевка. На земљи ниже невјеру, неуспјехе, страх, сумњу, разочарење, узалудност...

„То што се сјаји, то што бану ненајављено је свјетлост. Сјај којим Бог

дарива и грешнике. А човјек је гријех. Гријех у гријеху. Наслијеђени гријех. Ова бјелина је последњи покушај да се уклоне трагови свих човјекових гријехова. Да се покаје и огрне овим небеским прекривачем како не би био изгнаник. Памти и говори другима. Даруј ово чиме и је тебе даривах“, говори ми Човјеков Пријатељ.

Мој пријатељ! Јави се, али како? Нигдје ме нема. Осјећам то као богослужење. Богомислије је и када спознаш како је то узвишено када су ти пријатељи на вези Божјим јавом. Кад знају да си ту. Знају гдје и како да те нађу. Знају како да ти помогну.

Од оне сјенке, човјека, па све с краја и бескраја бјелине остављам по руку:

„Ево, Човјековог Пријатеља даривам Твојим завјетом. Исписујем – пријатељи су премоштена даљина и покопане све неразумне ријечи, уклоњени сви неспоразуми који имају мирис неукуса и пакости. То је пријатељ, ријетко до-

бро. Видим пријатеља обавијеног бјели-
ном...”

Видим неки други свијет. Под кр-
стом. Окупљен око зрна кукуруза.

На крају, биће крај. Крај земаљски. Не смак свијета, јер ко зна колико још има свјетова. Има, знам то. У сну сам често у неком од тих свјетова. И скоро да је за невјеровати – у ком год се свијету нађем, разумијем шта тамошњи становници казују. Можда једном, ако ме послужи сан, испричам своје сусрете у тим свјетовима. Казано једном реченицом, има пространстава са не малим бројем одабраних становника наше врсте који ће спасити нашу Земљу ако неким чудом утоне у мрак и нас нестане.

Све се негдје наставља. Увијек они који оду, односно одлазе, шаљу сигнале онима који треба да дођу. Једни одлазе, други долазе. То је као неки приро-

дан ток. Свако тијело временом изгуби топлоту. И свјетлост зађе за таму. А шта је то што без топлоте и свјетлости може да преживи. И свјетови у којима сновиђујем препуни су тоpline и свјетлости. Зраче. И њихови становници. Шта је са овим свијетом у ком се наизмјенично смјењују свјетлост и тама и топлота и студен?

Гдје је крај свјетлосног краја? Гдје престају последњи атоми тоpline?

Сама помисао, упитаност над овим, чини ме забринутим, нервозним и тјера да коначно схватим не само ове чињенице већ и неке сурове чињенице из дневника свакодневног живљења.

Хтио сам да ту нешто промијеним. Можда некада свјетлост за таму. А било је тренутака када сам свјетлост уносио у мрак. Истина, када сам покушавао подићи баријеру између свјетлости и таме увијек би ме у томе, једно или друго, претекло. Тама би се спустила на моја рамена, а да јој се нијесам надао. Но, са свјетлошћу бивало је другачије.

И кад јој се надаш и када ти значи спа-сење, не буде је осим што кроз расушене таванице прсне по који зрачак. И тог тренутка разумијеш каква је моћ свјетлости која не допушта да се трајно између ње и таме подигне баријера. Разумијем да је то Господ уредио како би се видјело добро. Како је важно да се види добро! И Зло. Јер и страдање има своје лице.

Са топлином и студени као да је другачије. Једно и друго, као у полусну, налик на сићушне честице, станују у човјеку. Човјек их акумулира и троши, без обзира гдје, само ако је тај тренутак, односно догађај наклоњен његовим топлотним сензорима, односно ћелијама. И када пристуди, када се срцу следи, човјек из себе црпи нову енегрију. Допуњује себе како не би у сопственом леду посрнуо. Тако, једино тако, човјек попут цвијета може израсти из сопствене топлоте.

И докле год човјек вјерује да умије да преживи у сопственом леду, има

наде да се изнова лијечи шапатам срца и топлином душе. Срцем, као неугашеним огњиштем чије варнице овај простор чине топлијим. А свако мјесто, па и ово моје, уцерица-видница, топло је, ако у њему станује срце. И он зна када је крај. Јер крај је увијек почетак или наговјештај нечег новог. И тако се обнавља. Крај с почетка и почетак с краја.

Ништа није записано када све негдје пише. Кад пише, и прочитаће се.

Тако, чини ми се, записах о једној пјесничкој биљежници.

Пишем. Циједим слова. Комбинујем ријечи. Градим реченицу. Опет слово по слово. Морам тако. Слово за слово.

Понешто запишем на папирићима и гужвам по џеповима. Повремено читам те неважне папириће и шкработине на њима.

Неријетко ме подсјете какву све глупост човјек може да смисли. И то се дâ опростити, али када се глупост записује како би преживјела, односно трајала, е, то је неопростиво. Можда и није. Можда сам само престрог за оно у шта вјерујем да треба да траје. Да буде за-

писано. Да се само исписује као када се изговара молитва. Молитва која није молитвено обраћање унапријед припремљено, односно није ни цитат из било којег светог Молитвеника.

И дешава ми се да, док исписујем странице прозе или пјесму, потече извор – молитва коју изговарам да је чују и остали. И дјеца заћуте усред игре. Тако их учи њихова мајка. Ћуте и слушају. Једну од њих записујем. Кришом и од себе. А скрити је не могу. Чуо је Он. Памте дјеца. Када памте, и свједочиће.

Исписујем. Прочитаће се. Можда је већ много пута и на многаја лета изговорена од богослужитеља, односно боговјерника. Када је запишем, што управо и чиним, знам и прочитаће се. Прије или касније, свеједно.

Божје мисли се и не јављају често.

А моја Молитва је:

„Господе, Сило Небеска, Надо и Узданице мене грешника и грешно-изговореника, молим за опрост што казујем оно како диктирају ум и срце.

Молим се Теби, јер коме да изговорим то што покушавам привести богослужби. Не замјери ми на ријечима које нијесу из црквених богослужних књига. Ово су ријечи које се саме изговарају у страху да се која не проскита и изда и Тебе и мене, грешног и прегрешног раба Божјег.

Господе, Ти си спознао и искусио Јудино издајство. И често чујем како је један Јуда. Да, он је велики јер је издао Највећег у постојању свијета.

Помози мени, Свијетлоријечниче, како нам безброј Јудослова не би свакодневно освитали као издајници.

Господе, Оче наш, прихвати моје ријечи којима покушавам да, овако мален, свједочим како су слова свакодневно у издајству. Слова – Јуда. Словојуде пуне новине, књиге, уџбенике... заговарају се Словоиздајице како би свједочиле лаж. Како би биле неко. Како би потрле трагове човјека.

Не дај, Боже, да иједно слово као Словоиздајица зађе у наше свете књиге

и нашу дјецу приклони безвјери.

Спаси, Боже, и што се спасити не да.

Праштај и Њима и Мени што записах ову исповијест.

Помози да се дарујемо и рукујемо. Ако не можемо бити људи, онда да барем грешни личимо на човјека.

Благослови, Господе, све моје најближе, најмилије и не дај да тама прекрије овај свијет.

Притекни. Буди ту нашим невјерама да бар на самрти осјете Божју благод.

Господе Исусе Христе, Сине Божји, помилуј ме грешнога, и моје гријехе дај да само ја носим и искајем. Нек буду само моји.

Подари, молим Те, и мени прах од оног зрнца соли.

Хвала Ти, Господе.“

Ево, записах. Не знам да ли погријеших. Али у овој мојој Видарици – уцерици, нема мјеста осим за мене, моје гријехове и молитве.

Разуми, човјече, како поред Библије нема мјеста за остале књиге. Зато страхујем да ова и све дуге молитве нијесу изван богодарја. Зато и молим за опрост – Господа и Човјека. Дјецу моју.

Знам, Господе, да прашташ што ове ријечи не изговарам у нашим светим црквама и манастирима.

Богооче, вјерујем да је свако мјесто наша богомолница, црквица наша, па и она сјенка што с истока крст наших цркава доноси и полаже на наша шљемена. Сваки крстић око врата, славска икона, мисао која се благовори – све су то моје светиње, богомолитве, зидарице Господње.

Сва казивања скривају и безброј питања без одговора. Само у молитви све се казује. Све су тајне боготворене. И ту нема сумње. Једино том богогласју нигдје се не може ни зарез уметнути. Зато је и записујем како ми се и казује. Биљежим језиком мог ћириличног народа. Првим мојим и нашим писмом. И

они који су *Октоих првогласник* печатали знали су да за записано има наде да буде прочитано. Можда је то негдје било и прије забиљежено, али се није нигдје гласнуло.

И када посумњам да не треба записивати, ето ти *Мирослављево јеванђеље* како ме увезује, обавезује да записујем и свједочим да је то што словима, односно књигама остављамо иза нас продужетак наше писмености, нови вез о ком ће судити они који га буду разбирали.

Читаће и разумјеће. Читаће и кудиће. Најважније је да се обнавља све оно што је негдје и записано. Записано и чита се. Зато је и записано.

Питам се како је ово, како оно почело. Увијек – како? Најчешће не знам како, ни када је почело.

Оронули записничар, ћата у Колашинској општини, записа датум 12. 9. 1956. године! Мајка Даринка и отац Милош рекоше 11. 10. 1956. године. Тако поче живот са два рођења. Но, била је то само лоша рука неког општинског биљежника. И није крив онај који записа.

Радост мог рођења одложила је правовремени упис у општинске књиге рођења. Или, писар погријеши. А, погријеши. За оне који су ме жељно ишчекивали – оца, мајку, бабу, ђеда, сестре... важно је било да сам ту. Да сам стигао у свијет с два рођења – по књи-

гама и свједочењу мајке. А мајка је датум мог рођења урезала сваким дамавром, дахом, погледом, откуцајем срца... Све се то, бору по бору, уцртавало на њеном лицу. Само је био неугасив сјај у њеним очима.

Сад ми је свеједно када се то догодило, ко је погријешо. Зар је то важно? То би, можда, било од судбинског значаја за оне који запоставе један живот зарад једног датума. А, у суштини, датуми су само одредница, знакови који одређују временску раздаљину оног чега се сјетимо и појава, догађаја за које је тај датум везан.

Сада, када сипи из сваке таванице, и када прах исписује реченице праху ове књиге, онда се у том сјају ваља уваљушкати и тако остати ту док се прах не покрене и потражи *искру у камену* – да та варница обасја и опраши сваку стопу човјека што, пролазећи кроз живот овоземаљски посипа реченице како би они што туда ходе разумјели оно чега нема и табали путељак

непролазности. Само је ријеткима дато да стопају трагом, прахом златословља и њиме исписују, обнављају свједочанство о Богооцу и овом човјеку грешном.

Шта човјек након тога да пита, или зашто да трага за одговорима, када ће се поново изустити оно – када то би и како? Можда да прахује, или да попут невидљивог крене на све стране и потражи гдје оно прво сијевну и каза се муњом што претвори мастиљаве ријечи у прах, како би био неуништив и појављивао се као путоказ ка ономе за чим трагамо.

Можда су записи само неважна сочињенија на пожутјелим хартијама. Можда су записи на њима само варка како се не би дошло до златопраха који је похранио све оно вредније од вреднијег. Од пчеле до Богооца. Можда је ту одговор како је све почело и да ли је заиста на почетку била ријеч или прах. Зато је у праху тајна постојања. И одговор: како је оно и ово почело? Када је почело?

Прах је и када нам се чини да нас нема. Прахом је све почело. И завршило се. Помислих!

Учини ми се да живот мимо моје воље трага за оним чега нема. Замислим се пред сумњом – да ли сам и ја тај кога нема!? Кажем: сумњам, јер ако сумњам и сазнаћу. А у наставку таквог промишљања и дилема – да ли ја управљам собом?

Казано је да свако свјесно биће, мисли се и на мене, управља својим поступцима, односно одређује себи шта да чини у различитим околностима. Шта му је чинити када га снађе, а не би јој наредан? О томе непрестано размишљам.

А у животу постоји једна непрепозната динамика постојања, односно дешавања – оно према чему снажно усмјериш мисли и догоди се. Дође то. То

што си у мислима призивао и стигло те.

Јер, живот је ријека која усахне када јој пресуши извориште. Када узалудно трагамо за изворишном жилом и добра се сјетимо када оно нестане и запитамо се – како ли је тек спознати оно чега нема?

Господе, да ли је и Теби неразјашњено, као што је људима, зашто човјек најчешће трага да пронађе оно чега нема. Је ли то само пука знатижеља, или жеља да спозна нешто ново. Да ли то ново има своје крајње сазнање?

Оно чега нема можда има неку посебну мистику. Мори ме све присутнија и све снажнија мисао како је цијела атмосфера настала од онога чега нема! Није немогуће да се сједињује и оплођава нове свјетове непознате. А што човјек не спозна, он вјерује да тога и нема, или да је ријеч о фантастици. Покушавам да не будем дио те атмосфере у којој нијесмо кадри ни себе видјети, а камоли разумјети.

Ево, овдје око мене нема чега нема. И нема шта има. Када се то двоје посложе, у стварности ми се чини да се наслућује нестанак свијета. Увијек се нешто ново роди при судару честица. Из овог „има и нема“ можда се роди неко ново стање, али се сигурно ни по једном неће назвати. Једноставно – имање и немање су завадили душе, пореметили разум, подстакли похлепост и патње, изазвали завист али и подсмјех, неподношљиву агресивност... И у таквом стању оно чега нема је она невидљива честица која је увијек човјеку на домах руке што га у погледу на презасићени свијет чини срећним и јединственим.

Тако се из уцерице казује оно чега нема и ово што јесте. Кад се провири кроз невидио, тек се онда разумије како смо сићушни у односу на оно шта нас види. Стога и вјерујем да је човјек обневидио, онолико колико смије да види. А када види виђено, онда трага за оним чега нема страхујући да га

не нађе. Страхује, јер шта би с њим? Не зна ни колико је то? Каква је то материја? Је ли то простор или духовна васиона, она у којој су похрањени сви људски издисаји? Уплашен: шта ако се која ријеч спусти, докотрља до њега и каже да има онога чега нема?!

Вјерујем да би то био крај човјеку. Крај на овоземаљском шару, али не и у мом скровишту. Ту ништа није почело нити ће се завршити. Ту нема ништа, нити оног чега нема. Ипак, ту је похрањено све што је настало – она магична ријеч Створитеља. Јер, да би било нечега, мора бити и оног чега нема. И обрнуто. То једно друго не негира, већ потврђује.

Зато и постоји ово моје тајно мјесто. Оно има снагу постојања и зато што је тајно. И за њега ће рећи да га није било. И није. Све је из ништа настало. Сада ноћу као ужарена кугла сађе и обасја ме, и казива се као творац свега, јер оно од прапочетка и није било да би опстало.

„Онда се ја из судара тих прозирних

кугли једини појавих. Казах ријеч и бих човјек. Потом казах и даривах добро и не би добро људима. Затим ме оптужише да сам грешан за оно што са собом донијех. И би им мало, јер не разумјеше. Кад не разумију и не постоје. Једино сам ја био видљив зато што је свако добродавање човјекова љубав најупечатљивија. И то не би видљиво њиховим чулима. Када ме спознаше као биће које помаже и приповиједа здравље, љубав, радост, слогу, даривања – оковаше ме управо на оно чега би и оно чега нема. То је оно што се укрстило. Заборавише да сам се ја из тога родио. И када бих невидљив, подарих им и свјетлост. Ни то им није видљиво. Када човјеку затамниш видике, када га обезвјериш, како да вјерује, како да спозна оно што се духом стапа у мени... И сада је доста. Одлазим, ја сам само за тебе у овом твом скровишту, оно чега би...”

И оде. И би. И биће. Оно чега нема, то нас увијек изнова рађа.

Оде и врати се. Вирне и нестане.
 Поново се врати и траје. Траје до-
 кле му је воља. Зрачи кроз оне моје
 пукотине, колико му се учини да је до-
 вољно, а да не претјера. Зна да треба
 више и дуже да траје, али као да неће.

Сунце је то, моје.

Зракасто сунце.

Ово моје није што и она остала.

Присјећам се да сам, у разним
 приликама, од оних и ових, чуо како
 постоји више сунца. Ево, овако:

Сунце, оно једно и једино.

Сунце жарко.

Сунце калајисано.

Сунце крваво.

Сунашце.

Сунцокрил.

Сунчева мјесечина.

Сунца ти – то се још увијек чује.

И како није човјек створитељ свијета, онда није ни у прилици да у њему промијени оно најважније, оно за што вјерује да га чини незадовољним. Тако често замјерам што је свијет тако окрутно недокучив, јер да није, забрањено бих да и један дан сване без сунца.

Каква је то свјетлост без сунчевог сјаја?

Знам каква је и чини ми се да је дан само бесконачност којој милиони малих, проскитаних по атмосфери, малих свјетлосних лоптица даје потребну свјетлост, како би подарио видљив простор. То је оно мало Сунашце које топли живот на Земљи. И не само на нашој планети. Уосталом, те мале честице расуте по васиони, ти можда микрони, а вјероватно и џиновске угријане планете, можда су баш она тијела које је човјек снимио, а онда рекао – како су биле сјајне, а црвене као крв. Када то понови, када разумије то што не може схва-

тити, онда каза – Сунца ти крвавог.

Тај сјај цина и не дâ се другачије посматрати осим као она лавина из вулкана која избија и слива се као течни бакар. Можда је неко друго сунце управо оно Сунце калајисано. Сјај бакарне боје што небеса ријетко претвара у велику бакарну тепсију. А када дође до смјене страже и замијени га оно друго, блиједо, а опет ужарено, бива то оно – Сунце калајисано. Једном ми се у сну шапну како су га присвојили Цигани и казали: „То је наше Сунце калајисано“. Паметни моји Цигани, умјели су и сунце да калајишу. Знали су свему да промијене боју и вољу. Да им је топло када је хладно и да подно бркова исијавају топлоту. Од свега да направе ништа, и од ништа да имају све. Ето, и сунце калајисано. А калај уз нишадор бијели све црне сјенке, и оне најцрње гдје ни зрачак сунца није могао повратити сјај. Калајем се при усијању посуђа калајисао казан, котао, тепсија... Када се расхлади да буде од користи човје-

ку. Та филозофија донекле појашњава потребу да наизмјеничним усијањем и хлађењем рађа, ствара оно треће – услове да човјек опстане.

А Сунашце, за Цигане је када их с ведрине неба обасја мјесец за који вјерују да је сунчева сјенка и то разумију као Сунчеву мјесечину. Замисли, Сунчева мјесечина. Вјерују, Цигани моји, како је Сунчева мјесечина најавна најберићетнијег доба, Богом даног да кују котлове, казане, тепсије, да љубе Циганчице своје, да прате сваку сјенку која се прикрада њиховим шаторима. И никада они неће рећи – Сунца ти! Сунцем раздањују ноћну несаницу, мамурлук, малер, и с кером и циганском вјером крећу у сеобе.

Тако се наслоне на Сунце жарко и Сунчеву мјесечину док они путују, путују... Чергају, Цигани моји.

Када ми сврате, частим их покојим зрачком, јединим сунцем које продире у моју обданицу. Мјесто одакле ја сунцокрилим и завидим Циганима мојим

што имају, умију и могу да осјете свако сунце. И заиста, сунаца има више. Вјерујем, онолико колико човјек може да их осјети. Онолико колико га њих и загрли.

Сунце моје, гријеш ли?

Све вријеме то хоћу да те питам.

Одакле год да кренем, о чему год да мислим, било шта да ме питају, ја увијек само са Оном. Оном, једном и једином, можда нерешивом.

Као да ми је додијељено оно вјечно и нерешиво питање – ко нас, како и зашто створи и овдје остави да у незнању, с невјерицом у што јесмо и оно ко смо, а најприје одакле ми – ујезичени кроз разне гласове, чепркамо по површини досађујући и уназађујући планету Земљу.

За чим то трагам? Да ли ми је дато да сазнам више? Одговори, неодговору. Најавниче. Мудросниче. Проломите ћутњу, ову свирепу тишину што дроби и мрви људски мозак. Што човјека претвара у прах.

Понекад као да посумњам и кажем себи да и није то тако, како се каже, загонетно колико смо уторили наш разум.

Како се примичем добима уназад, тако све више разумијем зашто човјеку није дато да одгонетне ту тајну, да одговори себи, да подари и другим људима одговор о тајнама настанка и сопственог постојања.

Човјек можда умије једино да разгонетне оно што створи. Како није творац ове планете, разумијем да трага за немогућим. Ипак, човјек мора да трага и за оним чега није творац, како би био на трагу, како би вјеровао да ће доћи и тај тренутак истине, да подари, не себе ради, већ за добро свијета да га осветли оним зрачком истине, па и онда када повјерује да је човјек на овај свијет стигао на крилима оне бјелуше, оне крилате роде.

И док смо као дјеца вјеровали у роде – мајке родиље, касније се то манифестовало као ужас, племенито лудило, сазнање – стрес како то да су нас

донијеле роде, а не крилатимо...? Са том и сличним мислима задуго сам дјетињо. Можда у том добу остају само они ријетки – срећници који не трагају за оним што је скривено иза девет свјетова... Однио мрак у јаме безданице...

Срећни су они који живе у убјеђењу да ово што сада знају није истина о нама. Када се питам гдје је одговор и радост због тога, кажем:

„Господе, Велика Тајно. Створитељу, знам ја да си то Ти. Хвала што јеси. Што знаш и чуваш тајну о свијету. О човјеку. О цвијету и пчели. Да, пчели с којом мјериш наша чула сваколика. О извору...”

Рођење свијета и наше рођење су два настанка. Тако ја чујем ријечи Господа који свему животном завјешта: „Ја који те створих, подарих оазу у којој ће живјети човјек и сав биљни и животињски свијет. Чувај тај склад, јер новог рађања неће бити...”

И не би. Не, а да се нама представи.

Затим једнога посла небесима и

натовари му бреме, а другом додијели земаљско царство и подари му све муке и страдања, а након подјеле царства каза:

„Нека буде царство небеско Твоје, а оног што остави Мајци Божјој нека буде човјек. Нека се умножава. Нека се рађа. Нека се тако наставља човјекова лоза. Нека човјекова жена буде мајка, лоза родиља...“

Каза и оно што ће потом бити. Рођење човјеково. Дјетета његовог. И оног од њега, унучета Његовог. Продужетак сваког почетка. Продужетак човјековог постојања.

И сада када то изговарам, када себи појашњавам, остаје она проклета сумња: како поче људски живот?

Дјететом! Из безгрешног зачећа. Од оне честице која ми се каза у сну. Онај микрон, наш универзални предак. Он тако сићушан, а грми. Ћутим, ни на трен ваздуху да попустим. Као да не дишем. Покушавам да упамтим свако слово које допире до мојег чула:

„Слушај, ти слушај, и ником не казуј, јер ти неће вјеровати. Ја сам онај који је дао живот свему на Земљи. Био сам огроман и видљив одакле год да се погледало. Онда се подиже облак, а за њим кренуше океани и овај гдје сам ја поникао и подарио и вама живот. Задуго, биљежи то, човјече, није сам срео ништа што би ми промијенило живот. Одлучих да вас буде више. И, ето вас. Диобом оног микрона, како ти говориш честице, би оно безгрешно зачеће. И би вас. И рађате се. И умножавате. И човјек се роди оног тренутка када би одређено да све буде рођено...“

И ево ја. Ево слово о томе што би. Би мени казано. То што се сада казива задуго му се неће вјеровати. А све што траје и има снагу, моћ, што је вриједно, лако се и не одазива. Тешко се открива и призна да је то што му се каже.

Колико смо пута посумњали у Бога, јединог Живог, Створитеља. Колико Га хиљада година прозивамо, дозивамо. Молимо. Молимо да Га видимо очи-

ма својим. А Он и не би био Бог када би поново пао у шаке човјеку који би опет одлучивао ко је ко, шта је, од кога је, како дође, зашто је ту, шта смјера, за кога ради, чији је шпијун, је ли му мајка била ово или оно, а тек баба и прабаба, и све тако до последњег паса. Зна Господ да би поново био у грдном људском судилишту, које Га за живота разапел само зато што је знао више од свих. Што помагаше бонима и храњаше гладне. Што се не клањаше моћнима, већ вјеру своју проповиједаше. Што није хтио да призна да није то што јесте. Што није убјеђивао никога да то заиста и јесте Он. Што је на оба свијета једнако стигао и потом се скрио. Опет Га нико не видје, осим што се јави пастирима својим. Што им каза да вјерују у добро и да њиме друге дарују. Да је моћ и вјера у добру. Да је и свијет настао из добродарја. И на крају, да никад не заборава да је човјек настао добродарјем, а онда је он добродаривањем створио свијет око себе. Зато се човјек рађа

како би се одржао живот на Земљи. Када тога нестане, нестаће и нас.

„Господе, молим за опрост. Праштај мени грешном и маленом ако које слово изговорих, а да не би даровно. Вјерујем да је рођено како би се наставило. Молим се да тако буде, да воља Твоја буде бескрајна.“

Јер, ништа не слути. Ни крај. Молитве наше трају и обнављају се као што се и радост Твоја обнавља. Обнавља се и живот на Земљи. И у свемиру. Све се наставља. Сви би да трају. Ја се молим да она честица из које нас створи буде недокучива, како би вјечно трајала. Нека буде само оно чему си Ти наредан.

Опет ћутња. Велика тајна и мора да ћути. Велика је јер је човјековом уму недокучива.

Ово је наш крај. Ово је крај овом и оном. Ово је крај крајева. Да ли заиста све има свој крај? Када провирим на крају овог чињења са зебњом гледам да не нагазим на крај, да не угледам крај. Да се сам не помоли. Да се не огласи. Да ме не снађе, да не знам шта ћу – назад у сопствену тајну или да учиним крај свему.

Можда се крају може стати на крај ако се одјенемо неким новим почецима и не прелистамо странице у журби, тек да се броја не зна, већ да се броји како смо ишчитали све странице живота не схватајући какав је гријех претрчати живот.

Није живот да би се открилио у једном трену, већ дужина која се прелази стопу по стопу како би се што кас-

није примакли крају.

Још увијек вјерујем како је крај негатор свега што је за живота имало смисла, како је то немир који уништи у нама све радости и надања. Како је груб према свему што је живо. Како је он свршетак свега. Како се уздиже и слави да је он наш крај. Да је његова последња. Како је доакао и људима и звијерима. Чак се радује што је и цвијет и пчелу предао тами.

Можда бисмо могли ако не утећи, оно бар одложити крај и приморати га на одложену предају. Можда вриједи ризиковати, јер у свакој бици има наде да можда неким чудом и ми једном побиједимо. Макар привидно. Можда наш убица одложи мач судбине, покло-ни се животу и одлучи да нас поново врати почецима.

Опет на почетку! Да ли то човјеку може да се догоди за живота? Да поново изникне из свога срца и провјери да ли је граница таме увијек на крају живота? Да ли се наставља оно што леб-

ди као велика непознаница у нашим мислима, и гдје је томе крај? Да ли је судбина притајила крај и чека да нас последњи пут изненади? Како више не бисмо ишчекивали, стрепили да у сваком наредном кораку не дотакнемо крај. Зато се кораци и броје унапријед. Које ноге одређују пут тај је у прилици да најбрже стигне у загрљај крају. Крају пута, крају пјесме, крају приче, крају радовања, крају свих крајева осим умирању које траје на постељи између неба и тла. Само оно што издахнемо одлазећи Богу на дар никада неће имати крај. Дух наш. Он траје. Он је једини прескочио ону границу коју човјек у земаљском животу није успио да покори и тако продужи трајање.

Можда човјек и не траје за живота. Можда је крај тога доба његово спасење, његов пут до васкрснућа. Ето, разумијем како је крај у ствари васкрснуо човјека да вјечно траје. Да шапатом говори и свјетлошћу зрачи. Крај наш васкрснули.

Ако васкрсне све што се упокоји, Биће радост свеколиког страдања, јер је то почетак Будућег вијека. Биће то оно чему смо се увијек, на почетку или на крају у молитви, молили – да из овог земномученичког живота пређемо у онај вјечни живот. Први коме признаше да је умро за добро свих који ће се након Њега упокојити, јесте Господ Исус Христос.

Када посложим странице свих сазнања, биљешке из разних књижурина, чудних и честих снова до радости казивања Светог писма, увиђам – човјек умире олакшан вјером да, кад је умро Господ, мора и он, али исто тако вјерује да ће и он васкрснути као Христос.

Таква порука је исписана на свакој

таваници, потамњелом камењу, сипљивим и чађавим гредама које ишчекују оно што ће бити. А биће.

Оживјеће сви који су богодарили. Златоустим ријечима залазили међу добро и зло. Биће то онај сјај, свјетлост васкрсења, велика и највеличественија побједа Васкрсења.

И сада се присјећам како моје старине говораху – шта и како за живота посијеш, прије или касније, нићи ће. Јавиће се онима након нас. И онима прије нас. И Бог се јави. И то је свјетлост у којој сви васкрсавамо.

Знам то и из оног мог сна када усних како покров Исуса Христа и Мајке Божје у некој чудној ноћи препуној ведрине, скоро да ноћ бијаше бијела, положи на мене нечија рука. Видим, као што сада видим ова слова што исписујем, оба бијаху бијела, а из њих свјетлуцаху златне нити... Чујем како ми један глас говори: „Ово је дар Божји. У њега се повијају све људске душе и васкрснуће... Васкрснуће све... Биће то Завјет свео-

пштег васкрсења... Књига радосница. И свако ће у њој приповиједати истину – живота и васкрсења. Цео свијет биће обновљен, промијењен. И над тим васкрсењем, запамти, увијек ће бити онај настарији, Онај највећи Мученик, јер је Он први страдао и вакрснуо зарад вас. Господ. Исус Христос. Син Божји.“

„А шта да ради душа моја?“, пита-там.

„То што се од човјека одвоји, што издахне, није душа човјекова, већ његов невидљиви траг с којим биљежи пут од њега до Господа. Кад тамо стигне, то је она највећа Христова породица. То је Дух Свети. И само Он постоји. Запамти, тај Дух Свети све ће нас поново родити. И све остало ће поново родити. Радоваће се човјек, птице, звијери, травчице, цвијеће, пчеле... Не питај више. Моли се и вјеруј. Доћи ће то. Биће. А биће – значи васкрсли смо.“

Пробудим се и понављам – спасени смо! Спасени смо!

Видим оне сипљиве и чађаве гре-

де, оно потамњело камење, она зракаста свјетлост која ме никада није напустила и која је у мојој даноноћници знала гдје да вирне – преобразиле се као да у њој ишчекују васкрсли дух којим се обожи.

И неће се дуго чекати. Неће, јер неподношљива лакоћа свеколиког зла и пакости на Земљи призивала је молитву за спас – свеопште Васкрсење, како би богдарје било вјечно. Биће то највећа породица благодати. Благодатна заједница Оног који је у име свих, први, васкрснуо. Христова.

Ево вјере! Ево живота, одзвања у мојим чулима. Животом је то свједочио и апостол Павле. Видио је онај велики содом када вали вале разбијаху, када се брда сударише, планине се претворише у прах, када камен кремен варнички и засу шуме и шуме пламеном сагореше... Онда линуше силне кише, потоп, тама се као покривач зла надви над земљом, сурва се читав свијет, онда се небесима вину онај покров Христов

за који се чу да је то наводно Нојева барка. Тада, као сада и увијек оно што не разумијемо, наопако крстисмо, па и све оно што у Покрову Христовом стаде и поново живот земљи поврати. А ста-ле су оне душе, онај дух, она честица Христова из које је поново све васкрсло. Тако ће увијек бити. Васкрсењем се обнављамо. Настајемо. Трајемо. Управо то свеопште васкрсење је оно пето Јеванђеље.

Све до преморености овог свијета кроз протекле вјекове била су довољна четири Јеванђеља, била је довољна Света књига – Библија. Бијаху довољне ријечи и записи Јеванђелиста Матеја, Марка, Луке и Јована. И нико их није порекао. И неће. То се никоме није дало. Напротив, својим словодарјем потврдише и Апостоли Павле, Јаков, Петар и Јуда – Јаковљев брат.

Видио је вјерујући народ. Видјеле су и невјере. И нико није порицао Његово васкрснуће. Неће ни наше. Док буде живота на планети, док буде ви-

дљив на планетама, нема вјеродостојнијег и истинитијег доказа, свједока да се васкрсењем обнавља живот.

И ми постојимо, и о свему свједочимо, свако у свом времену, да васкрсавају и наша слова. Обнављамо оно завјетно. Писмом својеручно похрањујемо ово што се догађа за нашег живота.

Живимо да бисмо васкрсли. Васкрсавамо да бисмо обновили свијет. Васкрсавамо да дарујемо свјетлост, топлину и радост рађања. И човјек увијек отрчи гробу своје као Петар када отрча Исусовом.

И не би га. Ни нас. Живи зарад смрти. Радуј се, Господе, Оче Наш, што честице наше кроз Тебе живот обнављају. И на почетку и на крају свега је онај Твој Покров у ком је повијена и сачувана магична моћ Васкрсења.

Ево мрава, пчела, птице... Ено храст, буква и врбе листају. Ено малине, купине, глога... Ено трешње, крушке, дуње, јабуке и шљиве... Ево сунца.

Ево радости – расцвјеталом ливадам,
за ручице држећи се, пјевају дјечак и
дјевојчица...

Кажем себи:

„Умри, како би поново живио!“

БИО-БИБЛИОГРАФИЈА

У најкраћем доноси преглед селективне биографије и библиографије писца Новице Ђурића закључно са овим рукописом.

Новица Ђурић, пјесник, писац и новинар, рођен је 1956. године у Дријенку, код Колашина (Црна Гора). Предсједник је Удружења књижевника Црне Горе (од 2015), а био је и предсједник Удружења новинара Црне Горе (2010–2016). Његова дјела превођена су на руски, њемачки, енглески, италијански, бугарски, шведски и македонски језик. Поред поезије и прозе, Ђурић се бави и писањем есеја и критике.

Био је главни и одговорни уредник „Омладинског покрета“, прве црногорске илустроване ревије „Покрет“, дневника

„Глас Црногорца“, ТВ ВНС, први главни и одговорни уредник дневних новина „Дан“. Обављао је дужност шефа дописништва новосадског „Дневника“ за Црну Гору, новинара „Вечерњих новости“, „Политике“... Живи и ствара у Подгорици, гдје ради као новинар „Политике“.

Објавио је књиге:

~ „Трагом живота“ (1973) – поезија – Клуб, Бијело Поље;

~ „Узалудна врата“ (1980) – поезија – Књижевна омладина Црне Горе, Титоград;

~ „Дрво у тами“ (1986) – поезија – Удружење књижевника Црне Горе, Титоград;

~ „Страх од сличности“ (1986) – поезија (прво издање) – Универзитетска ријеч, Титоград;

~ „Страх од сличности“ (1987) – поезија (друго издање) – Универзитетска ријеч, Титоград;

~ „Кућни тамничар“ (1990) – поезија – Универзитетска ријеч, Титоград;

~ „Божја дјеца“ (1996) – поезија – Ободско слово, Ријека Црнојевића;

- ~ „Милица словарица“ (1999) – књига поезије за дјецу – Октоих, Подгорица;
- ~ „Мој разговор с њима“ (1990) – књига интервјуа – НИП Унирекс, Никшић;
- ~ „Свјетлост и сјенке под Ловћеном“ (2008) – проза – Удружење књижевника Црне Горе, Подгорица;
- ~ „Десанка Максимовић - Жена која је само вољела“ (2008) – проза – Књижевна задруга СНВ, Подгорица;
- ~ „Вуко – Мит који се сам уздигао“ (2008) – проза – Књижевна задруга СНВ, Подгорица;
- ~ „Од обећања до испуњења“ (2009) – проза – Књижевна задруга СНВ, Подгорица;
- ~ „Јави ми да сам жив“ (2009) – поезија – Орфеус, Нови Сад;
- ~ „Савиним стопама Лелејском гором“ (2011) – проза – Књижевна задруга СНВ, Подгорица;
- ~ „Невјерно срце“ (2013) – поезија – Књижевна задруга СНВ, Подгорица;
- ~ „Роман ти причам“ (2013) – проза – Српска књижевна задруга, Београд;
- ~ „Бос по ријечима“ (2014) – поезија – МС Издавачки центар, Подгорица;

~ „Косово Мајко“ (2015) – поезија –
Партенон, Београд;

~ „Свуд ме има, кришом вирим“ (2016) –
књига поезије за дјecu – Књижевна задруга
СНС, Подгорица.

~ „У тебе се уздам“ (2020) – есеји –
Књижевна задруга СНВ, Подгорица;

~ „Душа пред храмом“ (2020) – проза – ИИУ
Светигора, Цетиње;

~ „Завештање језика и писма“ (2020)
– проза/поезија – Удружење књижевника
Црне Горе, Подгорица;

~ „Тајна Христове честице“ – (2021) –
проза – Архив Војводине, Нови Сад;

~ **Изабрана дјела** (2018) – ИТП Унирекс,
Подгорица:

1. Камени јахачи – изабране пјесме

2. Роман ти причам – изабрана проза

3. Три лица љубави / Ријеч критике о
дјелу Новице Ђурића/ *приредили* мр Радоје
Фемић и мр Александар Ђуковић – ИТП
Унирекс, Подгорица.

4. „Књига о писцу Новици Ђурићу“
(2020) – о Изабраним дјелима Новице
Ђурића – Унирекс, Подгорица – Београд,

Unireks grup – Подгорица, 2018. аутор проф. др Драган Копривица

Заступљен је у антологијама:

- ~ „Нови Јенисејски писци“, Москва (2016);
- ~ „Дарови европске приче“, Бања Лука (2016);
- ~ „Атлас европске лирике“, Бања Лука (2013);
- ~ „Антологија Унирексове љубавне поезије“, Београд (1999);
- ~ „Антологија – Стварања“ (2008);
- ~ „Антологија – Писмо“ (2008);
- ~ „Антологија – Језерски врх“ (2012/2013);
- ~ „Антологија – Боже правде“, Подгорица (2006);
- ~ „Антологија – Књига радости“, Москва (2012);
- ~ „Антологија савременог стваралаштва за дјецу“, Београд (2015);
- ~ „Моја љубавна пјесма“, Загреб (2012);
- ~ „Прошетала царица Милица“, Београд (2015);
- ~ „Боготражитељи“, Београд (2002).

Добитник је књижевних награда:

~ Друга награда на „Гимназијади '76.“, 1976. године;

~ Друга награда „Мајска руковања“, Југословенски фестивал поезије, Подгорица, 1983. године;

~ Национална награда Савеза писаца Русије „Златно перо Русије“ – сребрни лауреат, за књигу „Јави ми да сам жив“, 2010. године;

~ Унирексова награда за прозу „Душан Костић“, за књигу „Савиним стопама Лелејском гором“, 2012. године;

~ Награда Удружења књижевника Црне Горе „Марко Миљанов“ за књигу „Роман ти причам“, 2014. године;

~ Национална награда Савеза писаца Русије „Златно перо Русије“ (златни лауреат), 2015. године;

~ Почасни Орден хероја рада Савеза писаца Русије за заслуге у области зближавања култура, умјетности и новинарског стваралаштва народа Русије и западног Балкана, 2015. године;

~ Медаља „Цар-Риба“ за поезију, Међу-

народни културни центар и издавачка кућа „Краснојарско Васкрсење“ – Русија 2016. године;

~ Књижевна награда „Миодраг Ђупић“ за 2019. годину, за књигу поезије „Камени јахачи“ – Подгорица, 2018;

~ Књижевна награда „Мирко Бањевић“ за 2019. за књигу поезије „Камени јахачи“ (Подгорица, 2018.);

~ Златна значка Културно-просветне заједнице Србије за 2019, Београд;

~ Пјесничка награда „Лазар Вучковић“ за 2020. за најбољу поезију објављену у часопису за књижевност и културу „Стремљења“ између два сусрета, Установа за новинско издавачку делатност „Панорама – Јединство“ из Приштине.

~ Књижевна награда “Златни прстен“, 2021, издавачке куће „Феникс“ и Фондације за културну и научну афирмацију и презентацију „Македонија садашњост“ из Скопља.

Добитник је награда за новинарство:

~ Награда за животно дјело Савеза новинара Србије и Црне Горе, 2016. године;

~ Награда за животно дјело „Вељко Влаховић“ Удружења новинара Црне Горе, 2010. године;

~ Награда Удружења новинара Црне Горе за репортажу „Бошко Пушоњић“, 1996. године;

~ Прва награда Удружења новинара Црне Горе, 1988. године;

~ Друга награда Удружења новинара Црне Горе, 1994. године;

~ Прва награда Дневне новине „Дневник“, Нови Сад, 1997. године;

~ Награда за новинарство новосадског „Дневника“, 1994. године;

Учесник је научних скупова:

~ „Медији у Црној Гори: Политичка и културна оријентација“, Подмаине, 2–23. август 2003. године;

~ „Како до заштите идентитета српског народа у Црној Гори“, Подгорица, 7–8. мај 2008. године;

~ „Заштита идентитета српског народа у Црној Гори – Срби и попис становништва у Црној Гори“, Подгорица, 25–26. јануар 2011.

године;

~ „Гусле у српској традицији и култури“,
Подгорица, 1. децембар 2016. године;

~ „Пјесништво Момира Војводића – језик
и поступак“, Подгорица, 2016. године;

~ „Говори српски – пиши ћирилицом“,
Требиње, 4. март 2017. године;

~ „Заштита српског идентитета од
пројектоване асимилације“, Подгорица, 14.
октобар 2017. године.

Садржај

Предговор:

Миро Вуксановић – РОМАН ПИСАН СРЦЕМ5

КАЗИВАЊЕ ПРВО и тако редом.....11

БИО-БИБЛИОГРАФИЈА.....301

Издавач
Архив Војводине, Нови Сад

За издавача
Др Небојша Кузмановић,
директор Архива Војводине

Рецензент
Академик Миро Вуксановић

Лектор
Ивана Јовановић

Припрема за штампу
Миличко Ћеранић

Штампа
ЈП Службени гласник, Београд

Тираж
300

ISBN 978-86-81930-13-7
(Архив Војводине)

Прво издање

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.163.41(497.16)-31

ЂУРИЋ, Новица, 1956–

Тајна Христове честице / Новица Ђурић.
- 1. изд. - Нови Сад : Архив Војводине, 2021
(Београд : Службени гласник). - 309 стр. :
ауторова слика ; 17 cm

Тираж 300. - Стр. 5–8: Роман писан срцем
/ Миро Вуксановић. - Био-библиографија:
стр. 301-309.

ISBN 978-86-81930-13-7

COBISS.SR-ID 36428809

Помислио сам да уз читање сабирам дозивања српске и црногорске вере, науке и уметности, светосавља и светогорства, Косова и Ловћена, Светог Петра Цетињског и народног песника, Мирослављевог јеванђеља и Белог анђела, Ободског слова и Вијенца, манастира над Светигором и Грачанице, Царевог лаза и Вучјег Дола, и даље, у исти поредак, што дубље у прошлост која постаје и ближа и лепша од оног што нам јесте, јер је роман саздан речима побожности, молитве, славе и прекора, често ради уверљивости натопљен патетиком, разређен, расточен, упоран, густ, с отворено показаним опредељењем, па би дирање у такав редослед било као поплава под Кршијом, па сам се зато уверио да је најбоље да кажем шта сам помислио да кажем у одбрану читања као заштите “Тајне Христове честице” под којом је Новица Ђурић, док је писао срцем, укружио животну гнездо свом поетичном роману да се о њему, овако, поетски, гостопримно, за добродошлицу, мора и говорити.

Академик Миро Вуксановић

ISBN 978-86-81950-13-7

9 788681 930137